

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI

SU KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE TİCARİLEŞME EĞİLİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emrah Firidin

HAZİRAN-2011

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI

SU KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE TİCARİLEŞME EĞİLİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emrah Firidin

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yusuf ŞAHİN

HAZİRAN 2011

TRABZON

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Emrah Firidin

20.05.2011

ÖNSÖZ

Su kaynaklarının ticarileşmesi eğiliminin konu edildiği bu çalışmada; tez yazım sürecinde, değerli bilgilerini ve tecrübelerini benimle paylaşan danışman hocam Doç. Dr. Yusuf Şahin'e, çalışmam sırasında literatür taraması ve kaynak bulma konusunda yardımlarını esirgemeyen hocam Doç. Dr. Abdulkadir Topal'a, tezin düzenlenmesinde yardımları bulunan çalışma arkadaşlarım Arş. Gör. Abdullah Uzun, Arş. Gör. Oğuzhan Aslantürk ve dostum Okan Yılmaz'a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Haziran 2011

Emrah FİRİDİN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V-IX
ÖZET.....	X
ABSTRACT.....	XI
TABLolar LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ.....	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SUYUN DURUMU	4-36
1.1. İnsan Hayatında Suyun Önemi	4
1.2. Suyun İnsanlık Tarihine Etkisi	5
1.3. Suyun Ülkeler İçin Önemi	7
1.4. Çevre Algısını Etkileyen İlkeler	8
1.4.1. Bütünlük İlkesi	8
1.4.2. Mutlak Hükümlülük İlkesi	9
1.5. Devletlerin Bütünlük İlkesi Gereği Sorumlulukları.....	9
1.6. Sayılarla Dünyada ve Türkiye de Suyun Durumu	10
1.6.1. Dünyadaki Su Mevcudiyeti.....	11
1.6.1.1. Dünyada İçilebilir Su Miktarı.....	12
1.6.1.2. Dünyada Su Zengini Olma Kriteri.....	17
1.6.1.3. Dünyada Su Sorunu	18
1.6.1.3.1. Dünyadaki Su Sıkıntısı	19
1.6.1.3.2. Dünyada Su Sorunu Tartışmaları.....	20

1.6.1.3.3. Su Sorununda Kavram Karmaşası	23
1.6.1.4. Dünyada Su Sıkıntısının Nedenleri	24
1.6.1.4.1. Çevresel Nedenler	25
1.6.1.4.2. Suyun Ekonomik Bir Mal Olarak Görülmesi	25
1.6.1.4.3. Diğer Nedenler	26
1.6.2. Türkiye’de Su Mevcudiyeti ve Sorunlar	27
1.6.2.1. Türkiye’nin Su Potansiyeli	28
1.6.2.2. Su Sorununun Nedenleri	30
1.7. Su Yönetimi	31
1.7.1. Su Kalite Yönetimi	32
1.7.2. Küreselleşme ve Su Yönetimi	33
1.8. Küresel Isınma ve Çevreye etkileri	34
1.9. Bölüm Sonu Değerlendirmesi	35

İKİNCİ BÖLÜM

2. EKONOMİK BİR VARLIK OLARAK SU VE SU HAKKI.....	37-74
2.1. Liberalizm ve Su Özelleştirmeleri	37
2.1.1. Liberalizm	37
2.1.1.2. Liberalizmin Temel İlkeleri	39
2.1.1.3. Liberalizmin Mükemmeliyet Anlayışı ve İtirazlar	40
2.2. Ekonomik Bir Değer Olarak Su	42
2.2.1. Ortak Maldan Özel Mala Suda Meydana Gelen Anlayış Değişimi	43
2.2.3. Suyun Ticari Mala Dönüşmesi	44
2.2.3.1. Suyun Ticarileştirilmesinin Nedenleri	47
2.2.3.2. Suyun Özelleştirilmesinin Nedenleri	48
2.2.3.3. Suyun Fiyatlandırılmasının Önemi	49
2.3. Suda Özelleştirmenin Etkinlik ve Verimliliğe Etkisi	55
2.4. Sürdürülebilir Su kaynakları Yönetimi	58
2.4.1. Sürdürülebilir Su Kaynakları Yönetiminin Eleştirilmesi	61
2.5. Su Yönetiminde Kamu Malı-Özel Mal Ayrımı ve Etkinlik	62
2.5.1. Kamu ve Özel Mülkiyet Ayrımında Su Yönetimi	63

2.5.2. Su Hizmetlerinin Özelleştirilmesinin Olumsuz Etkileri.....	65
2.6. Su Kaynaklarının Özelleştirilmesi ve Piyasa Düzeni	66
2.6.1. Piyasa Sistemine Getirilen Eleştiriler.....	68
2.7. Su Hakkı	70
2.7.1. Rawls'ın Adalet Teorisi ve Su Hakkı.....	72
2.7.2. Su Hakkının Farklı Anlamı	73
2.8. Bölüm Sonu Değerlendirmesi.....	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SU YÖNETİMİNE ETKİ EDEN ÖZNELER VE TÜRKİYE	75-118
3.1. Su Yönetiminde Rol Oynayan Devlet Dışı Kuruluşlar.....	75
3.1.1. Birleşmiş Milletler ve Su Yönetimi	75
3.1.1.1. Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi	77
3.1.1.2. Birleşmiş Milletlere Bağlı Kuruluşlar ve Su Yönetimi	78
3.1.2. Stockholm Deklarasyonu	79
3.1.3. Dublin Beyanı	80
3.1.4. Rio Deklarasyonu	81
3.1.5. Johannesburg Zirvesi.....	82
3.1.6. Gündem 21	82
3.1.7. Dünya Bankası-IMF ve Su Yönetimi.....	83
3.1.8. Dünya Su Konseyi.....	85
3.1.9. Dünya Ticaret Örgütü ve GATS	86
3.1.10. OECD	87
3.1.11. Küresel Su Şirketleri	88
3.1.11.1. Küresel Su Şirketlerine Eleştiriler	89
3.2. Dünya Su Forumları.....	89
3.2.1. Dünya Su Forumlarında İşlenen Konular.....	90
3.2.1.1. Birinci Dünya Su Forumu	90
3.2.1.2. İkinci Dünya Su Forumu	91
3.2.1.3. Üçüncü Dünya Su Forumu	91
3.2.1.4. Dördüncü Dünya Su Forumu.....	92

3.2.1.5. Beşinci Dünya Su Forumu.....	92
3.3. Avrupa Birliği Su Politikaları	93
3.3.1. Roma Antlaşmasının Esasları.....	94
3.3.2. AB Çevre Politikaları Oluşturma Süreci	94
3.3.3. Avrupa Tek Senedi.....	96
3.3.4. Avrupa Birliği Su Mevzuatı	96
3.3.5. Avrupa Birliği Su Çevre Direktifi.....	97
3.4. Dünyadaki Su Yönetimi Uygulamaları ve Türkiye	99
3.4.1. Fransa’da Su Yönetimi.....	99
3.4.1.1. Fransa’da Su Yönetiminin Yapısı.....	100
3.4.1.2. Fransa’da Su Yasaları	100
3.4.2. Almanya’da Su Yönetimi.....	101
3.4.2.1. Almanya’da Su Politikaları	102
3.4.3. ABD’de Su Yönetimi	103
3.5. Türkiye’de Su Yönetimi	104
3.5.1. Türkiye’de Su yönetimine Tarihsel Bakış.....	105
3.5.2. Türkiye’de Suyun Özelleşmesi	106
3.5.2.1. HES Örneği.....	107
3.5.3. Türkiye’de Suyun Özelleştirilmesi ve Kentler.....	108
3.5.3.1. Antalya	108
3.5.3.2. Bursa.....	109
3.5.3.3. Ankara	109
3.5.4. SÜMER.....	109
3.5.5. İSKİ.....	110
3.5.6. TUSİAD ve Su Yönetimi	110
3.5.7. Türkiye’de Su Yönetimi İdari Yapısı.....	111
3.5.7.1. DSİ.....	112
3.5.7.1.1. DSİ’nin Misyonu	112
3.5.7.1.2. DSİ’nin Vizyonu.....	113
3.5.7.1.3. DSİ Teşkilat Yapısı.....	113
3.5.7.2. İller Bankası.....	113
3.5.7.3. Çevre ve Orman Bakanlığı	114
3.5.7.4. Sağlık Bakanlığı	114

3.5.8. Türkiye’de Su Kaynakları Yönetiminde Yaşanan Sorunlar.....	114
3.5.8.1. Örgütsel Yapıdan ve Yasalardan Kaynaklanan Sorunlar	115
3.5.8.2. İklim Değişikliğinden Kaynaklanan Sorunlar	116
3.5.8.3. Kamu Finansmanının Yetersizliği	116
3.6. Bölüm Sonu Değerlendirmesi.....	117
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	119
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	138

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, küreselleşme ve beraberinde getirmiş olduğu özelleştirme sürecinin, su kaynakları yönetiminde neden olduğu ticarileşme eğilimini incelemektir. Su kaynakları ve hizmetlerinde yaşanan ticarileşme eğiliminin, sivil toplum kuruluşlarına, uluslararası örgütlere ve devletlere yansımaları değerlendirmektir.

Birçok ülke su sıkıntısı çekmekte, dünyanın bazı bölgelerinde ise su kıtlığı yaşanmaktadır. Dünyadaki tüm insanlar için son derece önemli olan su kaynakları, iklim değişikliği, kuraklık, sel ve kirlilik gibi olumsuzlukların etkisi altındadır. Bunun yanında su kaynakları yönetimindeki etkinlikten uzak uygulamalar da önemli bir diğer sorun alanıdır. Bu noktada kamu sektörü; etkinlik ve verimlilik açısından, su kaynakları yönetimi konusunda yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla sorunun çözümü için sahip olduğu finansal güç ve kaliteli hizmet anlayışı nedeniyle özel sektör ön plana çıkmaktadır.

Özel sektör, su hizmetlerinin sağlanması konusunda, suya maliyet fiyatlarını da ekleyerek, etkin kaynak kullanımı ve kaynakların bakımı hususunda önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Ancak suyun özel sektör tarafından yönetilmesinin bir takım sorunlara yol açacağı yönünde iddialara rastlanmaktadır. Bu iddialar, suyun bir insan hakkı olduğu düşüncesine dayanmaktadır.

Türkiye, dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi, su kaynakları yönetiminde bazı sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunların çözülmesi için su hizmetlerinin özelleştirilmesi ve suyun ticarileşmesi yönünde bir eğilim mevcuttur. Bu çalışmanın temel tezi, Türkiye’de su kaynakları yönetiminde bir ticarileşme eğiliminin bulunduğunu ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: Su, Su Yönetimi, Ticarileşme, Özel Sektör, Su Sorunu

ABSTRACT

The purpose of this article is to investigate the commercialization trend in the management of water resources under the influence of globalization and process of privatization. It is investigated the effects of commercialization trend of water resources and services on non-governmental organizations, international organizations and states.

Many countries are facing water shortage. In some regions of the world, water scarcity is being experienced. Water resources which are very important for everyone are under the influence of some threats like climate change, drought, flood and pollution. Moreover, the existence of non-effective implementation of policies on water resources management is another problem. In this point, public sector has been remained insufficient in the management of water resources. In order to solve the problem, private sector is becoming priority because of its financial power and qualified service mentality.

Private sector has an important function in terms of effective using and maintaining of water resources. Because it takes into account the cost prices of the water resources. There are some arguments about that managing water resources by private sector will have some troubles. These arguments are based on this opinion: Water is a human right.

Turkey, like many other countries in the world, have some problems in the management of water resources. In order to overcome these problems, there is a trend in privatization of water services and commercialization of water resources. The main proposition of this thesis is to show the existence of commercialization trend in the management of water resources in Turkey.

Key words: water, water management, commercialization, private sector, water problem

TABLULARIN LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Dünyada Su Kaynaklarının Dağılımı.....	12
2	Yer Kürede Tatlı Su Dağılımı.....	14
3	Temiz ve Tatlı Suyun Kullanım Alanları.....	15
4	Su Kaynaklarının Kıtasal Dağılımı.....	15
5	Bazı Büyükşehirlerde Günlük Su Tüketimi.....	19
6	Kişi Başına Kentsel Su Tüketimi.....	28
7	Türkiye'nin Su Kaynakları.....	30
8	Fiyatlandırma ve Etkinlik.....	54
9	Türkiye'de Su Yönetiminde Görev Alan Kuruluşlar.....	111

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Suyun Fiyatlandırılmasının Önemi.....	52

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASAT	: Antalya Su ve Atık Su Genel Müdürlüğü
ATO	: Ankara Ticaret Odası
APE	: Ekonomik İş Birliği
ANESE	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
ATS	: Avrupa Tek Senedi
BM	: Birleşmiş Milletler
BUSKİ	: Bursa Su ve Kanalizasyon İşletmesi
DB	: Dünya Bankası
DIREN	: Direction Regional de L'Environment
DSK	: Dünya Su Konseyi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	: Devlet Su İşleri
DSF	: Dünya Su Forumu
DSK	: Dünya Su Konseyi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EFP	: Ekolojik Ayak İzi
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GATS	: Hizmet Ticareti Genel Antlaşması
GEG	: Global Environmental Governance

GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
GWP	: Küresel Su Ortaklığı
HES	: Hidroelektrik Santrali
ICWE	: The International Conferance on Waterand Environment
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IWRA	: Uluslararası Su Kaynakları Birliği
İSKİ	: İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KKYR	: Küresel Kamu Yönetimi Reformu
KP	: Kyoto Protokolü
MEDFOREX	: MediterraneanForestPublicGoodsandExternalities
NEPA	: National Environmental Policy Act
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SÇD	: Su Çevre Direktifi
SÇY	: Su Çerçeve Yasası
SKKY	: Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SÜMER	: Su Kaynaklı Doğal Afetlerin Kontrolü Araştırma ve Uygulama Merkezi
TEAŞ	: Türkiye Elektrik Üretim Anonim Şirketi
TEMA	: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu

USIAD : Ulusal Sanayici ve İşadamları Derneği
WRPA : Water Resources Planing Act
WWAP : Dünya Su Kalkınma Raporu

GİRİŞ

Su, havayla birlikte doğal yaşamın en temel kaynağıdır. Suyun olmadığı bir yaşam söz konusu değildir. Doğadaki hiçbir madde suyun yerine ikame edilemez. İnsan hayatında önemli bir yeri bulunan su, insanlık tarihinde önemli bir yere sahiptir. Nitekim insanların yerleşim yerleri su kaynakları etrafında şekillenmiştir.

İnsanın suyla olan ilişkisi, biyolojik anlamda olduğu kadar, uygarlık anlamında da mevcuttur. Tarihte bilinen en eski ve güçlü uygarlıkların su kenarlarında kuruldukları görülmektedir. Sümerler, Eski Mısırlılar, Yunanlılar ve Çinliler gibi büyük uygarlıklar, medeniyetlerini akarsu kenarlarına kurmuşlardır. Su, uygarlıkların yaşam biçimlerini etkilemiş, hatta onlara yön vermiştir. Çünkü uygarlıklar sulu tarım yapmışlar, su kenarlarında yaşamak zorunda oldukları için, suların yükseleceği zamanları tespit etmeye çalışmışlardır. Aynı zamanda yaşam yerlerine zarar gelmemesi için suyun ne kadar yükseleceğini hesaplamak zorunda kalmışlar ve bunun neticesinde geometrinin kullanımına ve gelişimine katkı sağlamışlardır. Uygarlıklar kimi zaman su kaynaklarını kaybetmişler; bu yüzden, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır.

Bugün dünya üzerinde tatlı, içilebilir su kullanımına ve suya erişime ilişkin birçok araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalar, dünyanın önemli bir su sorunuyla karşılaşabileceğini göstermektedir. Gelecekte dünyadaki su kaynaklarının nitelik ve nicelik açısından durumunun iyileştirilememesi halinde, su konusunda ciddi problemlerle karşılaşılacağı söylenebilir.

Küreselleşme dalgası ve beraberinde gelen özelleştirme hamleleri, son yıllarda su sektörünü de içine almıştır. Dünyanın çeşitli ülkelerinde ve ülkemizde su kaynakları ve hizmetleri özelleşmektedir. Suda özelleştirmeye gidilmesinin, finansman yetersizliğinin çözümü, kaliteli hizmet, su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi vb. olumlu etkileri bulunmaktadır. Bunun yanında, su özelleştirmelerinin, özellikle az gelişmiş ülkelerde bir takım sıkıntılara neden olduğu iddiaları mevcuttur. Bu iddialardan biri, sudaki ticarileşme sürecinin az gelişmiş ülkelerin su kaynaklarının uluslararası şirketler tarafından

sömürüleceğidir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de büyüyerek devam edecek olan bu sürecin kuşkusuz bir takım etkileri olacaktır. Bu süreç, ayrıca gelecekte birçok tartışmaya konu olacak gibi gözükmektedir.

1970’li yılların başından itibaren uluslararası toplum, genellikle çevre konferanslarında suyu ve suyun geleceğini yine çevrenin korunması gereğinden yola çıkarak ele almıştır. Bizzat suyun bu türden konferanslara konu edilmesi 20-25 yıllık bir süreci kapsamaktadır. Su kaynaklarının yönetimiyle ilgili olarak, son yıllarda gerek ulusal gerekse uluslararası anlamda önemli toplantılar düzenlenmiştir. Bu konferans ve forumlarda, içilebilir temiz suyun dünyadaki durumu ve insanların suya erişebilmeleri gibi konular işlenmiştir. Örneğin, 5. Dünya Su Forumu (DSF) İstanbul’da yapılmıştır. Bu forumlarda su yönetiminin gerekliliği ve suyu kim yönetmeli sorularının cevapları üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, özelde her bir ülkenin, genelde tüm dünyanın üzerine düşen görevler sıralanmıştır. Su kaynaklarını kim yönetmeli sorusuna cevap olarak, kamu ve özel sektör arasında bir seçim yapılması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Bu tezin temel varsayımı şudur: Küreselleşmeyle beraber hız kazanan özelleştirme süreci, su kaynakları ve hizmetleri sunumunda ticarileşme eğilimine yol açmıştır. Ticarileşme eğiliminin altındaki en önemli etkenlerden biri ise etkin su yönetimi gerekliliğidir.

Çalışmanın Birinci Bölümünde, tarihte suya verilen önem incelenecektir. Dünyadaki suyun mevcudiyeti sayılar ve tablolarla birlikte ele alınacaktır. Daha sonra mevcut suyun ne kadarının kullanılabilir ve içilebilir olduğu rakamlar ve tabloların yardımıyla gösterilecektir. Tüm bunların neticesinde, niteliksel ve niceliksel olarak, insanların dünyamızdaki suya erişim olanakları ve yaşanan sorunlar gerekçeleriyle beraber aktarılacaktır. Dünyadaki su sıkıntısı ve kıtlığı, hangi ülkelerin bu kategorilerde yer aldığı oranlarla ortaya konulacaktır. Dünyanın genelindeki su kaynakları yönetimi ve sorunlarıyla ilgili incelemelerin ardından, Türkiye’deki su mevcudiyeti, rakamlar ve tabloların yardımıyla aktarılacaktır. Ülkemizin sahip olduğu su kaynaklarını etkin bir şekilde kullanıp kullanmadığına, bilimsel veriler kullanılarak değinilecektir. Bunun yanında, Türkiye’nin sahip olduğu su kaynakları potansiyeli ele alınacak ve bu potansiyel, komşu ülkelerin sahip

olduğu sularla niceliksel olarak karşılaştırılacaktır. Ayrıca, su yönetimi, küreselleşme ve küresel ısınma konuları ele alınacaktır.

Çalışmanın İkinci Bölümünde, su yönetiminde anlayış değişimine neden olan, liberal düşünce üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede su kaynaklarının nasıl ve kim tarafından yönetilmesi gerektiği sorularına cevap bulunmaya çalışılacaktır. Bu Bölümde ayrıca, suyun ekonomik bir varlık olarak nasıl ele alınabileceği ve suyun niçin özelleştirilmesi gerektiği ele alınacaktır. Su hizmetlerinin fiyatlandırılmasını gerektiren nedenler, bunun yanında fiyatlandırmanın hem su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına etkileri hem de fiyatlandırmanın paralelinde ortaya çıkan su hakkı konusu anlatılacaktır.

Çalışmanın Üçüncü Bölümünde, su kaynaklarının kullanımı ve hizmet sunumunda gelinen nokta üzerinde durulacak; su yönetimi ve politikası konularında etkili olan kuruluşlar ve bunların su yönetimi için öne sürdükleri yöntemler incelenecektir. Daha sonra, su yönetimi alanında görev yapan uluslararası kuruluşlar ve faaliyetleri incelenecek; suyun ticarileşmesi süreci ve günümüz su politikalarına etki eden forum ve konferanslar ele alınacak; dünyadaki bazı ülkelerin su yönetimleri incelenecektir. Son olarak, Türkiye'nin su yönetimi konusu ele alınacaktır. Ülkemizdeki su yönetimi politikaları ve bu politikaların oluşmasında görev alan kuruluşlar incelenecektir. Su özelleştirmesi uygulamasına gidilen bazı şehirlerimize; ardından, ülkemizde su yönetimindeki mevcut aksaklıklara değinilecektir.

Sonuç ve Öneriler Bölümünde, dünyada ve Türkiye'de su hizmetlerinin ticarileştirilmesi gerektiği yönünde ortaya konan gerekçeler değerlendirilecektir. Buna göre, dünyada ve Türkiye'de su yönetiminde bir ticarileşme eğiliminin mevcut olduğu sonucuna ulaşılabacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SUYUN DURUMU

Suyun, günlük yaşamımızın ya da ihtiyaçlarımızın sıradan bir nesnesi olarak algılandığı söylenebilir. Su sadece biyolojik bir gereksinim olarak da nitelendirilebilir. Ne var ki dünya tarihimize baktığımızda, durumun bu şekilde olmadığı görülebilir. Günlük yaşamımızda, sıradan bir yere sahip olan su, büyük medeniyetlerin kurulmasında önemli rol oynamıştır. Geçmişte olduğu gibi bugün de, gelişmiş ülkeler suya büyük yatırım yapmaktadır. Bir ülke insanının günlük kullandığı su miktarının, o ülkenin gelişmişlik düzeyi ile ilgili olarak bize bazı fikirler vereceğini söylenebilir. Nasıl ki, kişi başına düşen kâğıt, doğal gaz-petrol ve metal kullanımı o ülkenin gelişmişlik düzeyi ile doğru orantılı ise aynı şeyler su için söylenebilir. Hem ekonomik hem de biyolojik öneme sahip bir nesne olarak karşımıza çıkan suyun, hayatın ve ekonominin her alanında bir şekilde kendisine yer bulduğu söylenebilir.

Uzun yıllar suyu insanlar serbest mal olarak değerlendirmiş ve üretime katkısının maliyeti sıfır olarak nitelendirilmiştir. Daha sonraları ise yeraltı ve yerüstü su kaynakları uluslararası düzeyde sürekli olarak gündeme gelir olmuştur. Su kaynakları, küresel anlamda ekonomik ve siyasi sorunların kaynağı olarak ele alınmakta ve günümüz birçok çevre politikalarının oluşumunda önemli rol oynamaktadır (Keleş, 2005: 81). Suyun öneminin giderek daha iyi anlaşılması, onu iş çevrelerinin değerlendirilmesi gereken bir kaynak olarak görmesine, siyasetçilerin su politikaları geliştirmelerine, akademisyenler tarafından su yönetimi olgusu üzerine daha fazla araştırma yapılmasına neden olmuştur.

1.1. İnsan Hayatında Suyun Önemi

Hayatımıza kattığı anlam bakımından suyun yeri oldukça önemlidir. Kesinlikle ikamesi mevcut olmayan maddelerden biri hatta havayla beraber en önemlisi olan su, insan yaşamının idamesi için mutlak bir öneme sahiptir. Fakat hava her yerde bulunabilmesine rağmen bu durum su için söz konusu değildir. Dünyanın kurak ve yarı kurak bölgelerinde

sulak bölgelerde olduğu gibi suya bol ve temiz olarak ulaşılabilirlik pek mümkün olmamaktadır. Suyun önemini vurgulamak için pek çok yazar ve akademisyen, suyun değişik özelliklerine vurgu yapmışlardır. Tabii ki su hayatımızda birçok alanda etkili olmaktadır. Örneğin su, içme suyu olarak kullanıldığı gibi enerji üretimi alanında da kullanılmakta, hatta uluslararası arenada stratejik bir araç olarak yer almaktadır. Genel olarak baktığımızda su, insanoğlunun yaşamını sürdürebilmesi yani biyolojik devamlılığını sağlayabilmesi açısından olduğu kadar, günlük yaşantısına da yardımcı bir meta durumundadır. Belki de bu özelliğinden ötürü su, havadan ayrılarak daha farklı şekillerde ele alınmış ve tartışmalara konu olmuştur. Ayrıca, suyla ilgili birçok tanımlama ve suyun hayatımızda oynadığı role ilişkin pek çok araştırma mevcuttur.

H₂O, belki de dünyadaki en önemli maddenin oluşumunu simgelemiş olan formüldür. Su, önemine paralel olarak çok değişik şekillerde tanımlanmaktadır. Daha doğrusu bu tanımları yaparken, o anda suyun kullanım alanları, hangi ihtiyaca cevap verdiği önemli bir yer teşkil etmektedir. Su, hayat ve canlılar için en temel kaynaklardan biridir. Su aynı zamanda canlıların yaşamında ikamesi mevcut olmayan bir kaynaktır (Aksungur ve Firidin, 2008: 9). İnsanın temelini ve devamını sağlayan su, uygarlıkların kaderine de yön vermiştir. Başlangıçtan bugüne yer yüzünde miktarı değişmemiş fakat yenilenebilir özelliğe sahip olmasıyla bilinen su, hayatımızda ekonomik, sosyal ve ekolojik anlamda önemli bir yere sahip olmuştur (2007 Su Raporu, 2007, http://www.yapi.com.tr/HaberDosyaları/Detay_suyun-metalasmasi-suya-erisim-hakki-ve-sosyal-adalet_828.html?HaberID=63424). İnsanoğlu yaşamı boyunca sudan biyolojik devamlılığını sağlayabilmek için yararlanmıştır.

1.2. Suyun İnsanlık Tarihine Etkisi

Suyun önemi uygarlık tarihine de yansımış, insanların yerleşik hayata geçtikleri, beraber yaşamaya başladıkları alanlar su kenarları olmuştur. Bu şekilde su, geçmişte insanların birlikte yaşama gereğini yerine getirebilmeleri için kullandıkları araçlardan biri olarak görülebilir. Buna örnek olarak, Antik Çağlardaki *Oikoumene* adındaki yerleşilebilir bölgeler gösterilebilir. Bu bölgeler yeryüzünde çok küçük alanları kapsamaktaydı. *Oikoumene*'ler diğer bölgelerden *Diyafra*m adı verilen bir çizgi ile ayrılıyorlardı. Bunun dışındaki alanlar ise yerleşime uygun olmayan yerler olarak görülüyordu. *Oikoumen*'leri

insan yaşamına uygun kılan en temel özelliği suya sahip olmalarıydı. Aristo ve çağdaşları buralara “yerleşilebilir bölge (*habitable*)” adını veriyorlardı (Illich, 1985: 8). Eski uygarlıklarda, çağın düşünürlerinin üzerinde durdukları husus suyun, yaşanılabilir bir çevre için vazgeçilemeyecek bir değer olduğudur.

Su, ekonomik ve sosyal bir değerdir. Su bu özelliğinden dolayı, sürekli denetim altında tutulmak istenmiştir (Abay, 2008: 1). Tarihe bir göz attığımız vakit, ilkel kabilelerin bile su yüzünden savaştıkları görülebilir. Uygarlıkların kaderini belirlemedeki rolüyle suyun önemi üzerinde her çağda durulmuştur (Mengü ve Akkuzu, 2008: 75). Su kaynaklarına sahip olamayan topluluklar ya göç etmişler ya da yok olmanın eşiğine gelmişlerdir (Meriç, 2004: 28). Mısır, Çin ve Mezopotamya uygarlıklarında hanedanlıkların çöküşü ile su yönetiminde meydana gelen olumsuzluklar arasında doğru orantının bulunduğu ileri sürülmektedir.

Diğer taraftan, uygarlıkların doğuşunda yine suyun önemli rol oynadığı görülebilir. Tarihte önemli yerleri olan uygarlıklar buna örnek olarak verilebilir. Mısır uygarlığının doğuşu, tam ortasından geçen Nil Nehri nedeniyle olmuştur. Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının ortaya çıkışı ve yükselişinde Fırat ve Dicle Nehirleri önemli bir yere sahiptir. Çin uygarlığının ortaya çıkışı ve yükselişinde, Huang-Ho Nehri önemli bir rol oynamaktadır (Apaçık ve diğerleri, 2004: 1).

Su ile toplumların arasında önemli bir bağ olduğu görüşünü savunan konunun uzmanlarının dile getirdiği gibi su, akıllıdır, toplumlar onu nasıl kullanmışsa o da aynı şekilde karşılık vermiş; eğer su iyi yönetilmişse bol ürün ve bereket, kötü bir yönetim olmuş ise o yıl kuraklık ve kıtlık o devleti etkisi altına almıştır (5. Dünya Su Forumu, 2009, www.cevreorman.gov.tr/COB/dunyasuforumu.aspx?sflang=tr). Ne zaman devletler su yönetiminde olumlu işler yaptıysa, o ülke, o derece refah içinde olmuştur. Aksi durumda ise devletler çöküş dönemine dahi girmişlerdir (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001: 4). Tarihteki savaşlara göz atıldığında, bu savaşların birçoğunun su kaynaklarına yakın bölgelerde ve yine bu bölgeler için yapıldıkları görülür. İkinci Dünya Savaşında birçok barajın bombalandığı, su kaynaklarına da bilerek büyük zarar verildiği anlaşılmaktadır. (Karakaya, 2000: 4). Geçmişteki savaşların sonuçlarında imzalanan antlaşmalarda, galip devletlerin akarsuları kendi sınırları içinde bırakmak istedikleri de rahatlıkla görülebilir.

Bazı bilim adamları suya yönelik olarak artan talepten dolayı, gelecekte benzer durumun bu sefer su kıtlığından kaynaklanacağını ve bu durumun savaflara sebebiyet vereceğini ileri sürmektedir (Pamukçu, 2000: 19).

1.3. Suyun Ülkeler İçin Önemi

Su insanların ve doğadaki yaşamın sürekliliği için son derece önemli bir kaynaktır. İkamesi yoktur ve aynı zamanda toplumsal bir değer olmasından dolayı ülkeler için de önemli bir yere sahiptir. (TMMOB, 2008, <http://www.cmo.org.tr/index.php/haberler/basnaklamalar>). Su kaynakları, ülke insanları için biyolojik varlıklarını devam ettirebilmeleri adına gereken en önemli değerlerden birisi olmanın yanında; ülkenin varlığı, güvenliği ve ekonomisi için gerekli son derece önemli olan bir kaynaktır (USİAD, 2009: 5). Zamanla teknolojinin ilerlemesi ile birlikte sudan, birçok konuda faydalanma imkânı doğmuş; su içme, kullanma, sulama ve enerji üretimi gibi alanlarda devletlerin gelişmesinde önemli bir araç olmuştur. Bu potansiyeli kullanabilen ülkelerin ise günümüz gelişmiş ülkeler safında yer aldığını görülmektedir (Akkaya ve diğerleri, 2006: 195). Nasıl ki 20. yy petrol savafları şeklinde geçmişse, aynı durumun 21. yy'da kıt bir kaynak olan su için yaşanacağı ileri sürülmektedir. Böylece mavi altın siyah altına karşı benzetmeleri de yapılmaya başlanmıştır. Aslında vurgu, suyun artık sadece doğal bir kaynak olarak değil, ekonomik bir değere sahip kaynak olduğu üzerinedir (Tamer, 2007: 67-68). Amerikalı yazar Clive Cussler'in Mavi Altın adlı romanında belirttiği gibi, zengin ve fakir ülkeler arasındaki fark, su olacaktır. İçilebilir-kullanılabilir temiz su gelişmeyi hızlandıracaktır. Çünkü su olmazsa yiyecekler temin edilemez, bundan dolayı da yiyeceğimiz olamaz ve yaşam düzeyimiz hep alt sınırlarda olur. Petrole sahip ülkeler gelirlerinin büyük kısmını su almak için harcamaktadırlar ve ileride bu manzara pek değişmeyecektir. Bu durum gelecekte su için yapılan yarış daha da kızıştıracaktır (Karakaya, 2000: 1-2). Sınırlı bir kaynak oluşu ve dünya üzerine dengeli bir şekilde yayılmayı, suyun gelecekte daha da stratejik bir konuma gelmesine neden olacaktır (Mengü ve Akkuzu, 2008: 75). Dünya üzerinde sınırlı olan su kaynaklarının daha iyi yönetilmesi gereği, günümüzde her zamankinden daha fazla üzerinde durulması gereken bir sorun olarak görülebilir. Bir bakıma suyun yeryüzüne orantılı olarak yayılmamış olması, onu uluslararası politika konusu yapan nedenlerden biri olmaktadır.

Su kaynakları, ülkelerin en önemli doğal kaynaklarından biridir. Ekonomik bir anlam taşımamasından da öte suyun, hayati bir önemi vardır (Güler ve diğerleri, 1999: 6). Bu yönüyle su, insanın yaşamını sürdürebilmesi için vazgeçilmez bir besin kaynağı olma özelliği de taşımaktadır. Su metabolizmamızın çalışması için gerekli döngüyü sağlayıcı en önemli tüketim maddelerinden biridir. Yetişkin bir insan günde ortalama olarak iki buçuk litre su tüketmelidir. İnsanın yaşam sürecini göz önüne aldığında; su, solunum, dolaşım, boşaltım ve üreme, kısaca hayati faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli bir besin maddesidir (Akın ve diğerleri, 2007: 105). Çevremizde görünebilen ve görülemeyen biçimlerde bulunan su, bütün canlı varlıklar için temel madde konumundadır. Kanımızın %80-90'ı, kaslarımızın ise %75'i sudan oluşmaktadır. (Çepel, 2003: 1). Su, bu özellikleri ile dünyanın yaratıldığı günden bugüne yaşamın kaynağı olmuştur. Bu durum 2002 yılında Johannesburg'da düzenlenen 2. Dünya Çevre Zirvesi'nde şu şekilde sloganlaşmıştır: “Su Yok Gelecek Yok (*No Water No Future*)”. Bu slogan, Zirvede anlatılmak istenenleri özetlemiş olmaktadır (Tamer, 2006: 447). Tabii ki su, insanın tükettiği bitki ve hayvanların yetişebilmeleri, yaşamlarını idame ettirebilmeleri için en temel kaynaktır.

1.4. Çevre Algısını Etkileyen İlkeler

Bilindiği gibi su dünyadaki ekosistemin bir parçasıdır. Bu aynı zamanda suyun da çevreyle iç içe olduğunu gösteren bir durumdur. Ekosistemin parça parça mı, yoksa bir bütün olarak mı ele alınması gerektiği, kimi zaman tartışıla gelmiştir. Tartışma bir ara özellikle çevresel etkiler üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu durumu incelerken iki farklı ilkeden kısaca bahsetmek gerekmektedir.

1.4.1. Bütünlük İlkesi

Bütünlük ilkesi, doğanın bir bütün olduğunu, doğayla ilgili olan tüm olayların devletlerin sınırları ile sınırlandırılmayacak bir durum arz ettiğini (Geray, 1998: 5); çevreyle ilgili politikalar ve düzenlemeler yapıldığında, tüm ekolojik sistemin göz ardı edilmeden incelenmesi ve ona göre eylemde bulunulması gereğini anlatan bir ilkedir. Burada, yan yana dizilmiş olan domino taşlarının birinin düşmesi sonucu diğerlerini de etkilemesiyle görülen durumla aynı durum söz konusudur. Bu ilke, ekosistemin bir bütün halinde işlediğini, küçük bir parçanın bütüne etki yaptığını vurgulamaktadır.

1.4.2. Mutlak Hükümlanlık İlkesi

Mutlak hükümlanlık ilkesi, bütünlük ilkesi ile taban tabana zıt olan bir ilkedir. Devletler bu ilke gereğince, çevreyle ilgili eylemlerinde diğler ülkelerin zarar görüp görmemesiyle ilgilenmezler, her ülke kendi sınırları içinde politikalar ve eylemler yapabilir (Evsahibioğlu ve diğlerleri, 2010: 130). Mutlak hükümlanlık ilkesi, bir nevi nasıl insanlar dünyayı saran hayali enlem ve boylam çizgilerini çizmişse, aynı şekilde farazi sınırları, egemenlik alanları içindeki doğal alanlar için de çizmişlerdir.

Mutlak hükümlanlık ilkesinin uygulanabilir bir ilke olmadığı açıktır. Çünkü çevresel sorunları devlet sınırları içinde değerlendirmek yanlıştır. Anlaşılabacağı üzere ekolojik bağımlılık gereği devletlerin tek başlarına girişeceği mücadeleler yeterli olmamakta, bunun yerine devletlerarası işbirliğine gidilmesi gerekmektedir (Pamukçu, 2000: 24). Yine ülkeler bu nedenle bir araya gelerek önemli kongreler düzenlemektedirler. Bunlardan biri de uluslararası bağımsız bir örgüt olan Küresel Yönetim Komisyonu tarafından yapılmıştır. “Küresel Komşuluğumuz (*Our Global Neighbourhood*)” adlı kitapta, dünyadaki tüm yaşamsal sistemlerin bütün olarak düşünülmesi ve korunması gereği vurgulanmıştır. (Pamukçu, 2000: 21,22). Her ne kadar çevre sorunlarıyla başa çıkmak için, sorunun bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekse de; yapılacak müdahalenin, sorunun kaynağına yönelik olması gerekmektedir. Sorun tüm çevreyi etkilese de, sorunu çözebilecek asıl müdahale, sorunun olduğu yerde olmalıdır. Bu bağlamda yerel bir müdahale kaçınılmazdır. Yerel düzeyde bir sorumluluk ön planda olmalıdır (Geray, 1998: 58). Hatta herkes, su kaynaklarının israf edilmemesi noktasında üzerine düşen görevleri yerine getirmelidir.

1.5. Devletlerin Bütünlük İlkesi Gereği Sorumlulukları

Devletlerin de su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve yönetimi hususunda bütünlük ilkesi bağlamında birbirlerine karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Devletleri işbirliğine yönelten, aynı zamanda etkin rol üstlenmelerini gerektiren bir durum söz konusudur. Fakat ülkeler çevre sorunlarıyla beraber mücadele etme konusunda bir takım nedenlerden dolayı isteksiz olabilmektedirler (Pamukçu, 2000: 24):

(a) Devletin mevcut ve olası çevresel sorunlara bakış açısı ve algılama biçimiyle ilgilidir. Çevresel sorunlar her ne kadar tüm devletleri etkiliyor-etkileyecek olsa da her bir devlete aynı zararı vermemektedir. Zararları şimdiden önemseyen devletler iş birliğine giderken, diğerleri ise gevşek davranmaktadır.

(b) Devletin çevresel sorunlara karşı önüne getirilen önerileri nasıl gördüğüyle, algıladığıyla ilgilidir. Burada devletler kendi ulusal çıkarlarına uygun olmayan antlaşmalarla diğer devletlerle aynı yükümlülükler altına girmek istemeyebilirler. Örneğin, gelişmiş ülkeler çevresel sorunlarını önleyici antlaşmalara olumlu yaklaşırken, gelişmekte olan ülkeler, kalkınma planlarına ters düşecek olan antlaşmalara taraf olmak istemektedir.

(c) Devletin içinde var olan baskı gruplarının oynadıkları roldür. Hem çevre yanlısı sivil toplum kuruluşlarının (STK) hem de endüstri lobilerinin hükümeti etkileme hususunda oynadıkları rol önemlidir. Bu iki grup arasındaki mücadele, hükümetin kararlarında etkili olacak, böylece bu durum uluslararası arenada o hükümetin kararlarını da etkileyecektir.

İnsanlar için bu denli önemli bir kaynak olan suyu akıllıca yönetmek gerekmektedir. Günümüzde insanlar artık çevrelerinde olup bitenlere daha duyarlı hale gelmişlerdir. Ne, neden, niçin gibi sorular günümüz toplumunda önemli bir yer tutmaktadır. Bu gibi sorular her açıdan insan için vazgeçilmez bir yere sahip olan su için de sorulmaktadır. Bu bağlamda düşündüğümüzde; suyun verimli bir şekilde kullanılması gereği, halk için yöneten, halka hesap vermek zorunda olan yöneticilerin de önemli bir sorunu haline gelmiştir. Tüm bunları dikkate aldığımızda; dünyada gelişen ve değişen durumları da ele alarak, su ile ilgili politikalar üretmenin zorunlu gözükmemekte olduğu ileri sürülebilir.

Bu duruma çalışmanın ileriki bölümlerinde değinilecektir. Öncelikle genelde dünyada, özelde ise Türkiye’de su kaynaklarının durumuna bakılacaktır.

1.6. Sayılarla Dünyada ve Türkiye’de Suyun Durumu

Su, dünya üzerinde orantılı olarak bulunmayan bir kaynaktır. Hatta bu kaynağın bol olarak bulunduğu da iddia edilemez. Su insanlığın geleceği açısından çok önemli bir

kaynak olduğundan dolayı, dünya üzerindeki suyun miktarının ve niteliğinin değişimi tüm dünya nüfusunu ilgilendirmektedir.

Dünyamızda suyun kaynakları, hava, kara, akarsular, göller ve okyanuslardır. Havadaki su buhar halindedir, hidrolojik döngü ile yeryüzü ve atmosfer arasında sürekli olarak hareket halindedir. Karadaki sular ise toprak içinde bulunmaktadır (Çepel, 2003: 4). Yerkürede su döngüsü sonucu görülen o ki, su, dünyanın her yerine orantılı olarak dağılmamıştır. Bazı ülkeler su zengini sayılabilirken, bazıları ise su fakiri olarak nitelendirilmektedir. Bir ülkenin su zengini olarak nitelendirilebilmesi için kişi başına yıllık su tüketiminin 8.000-10.000 m³ olması gerekmektedir. Sadece aralarında Çin, Rusya, Kanada, Brezilya, Endonezya ve Kolombiya'nın bulunduğu altı ülke su zengini sayılmaktadır (Akar, 2007: 5).

Bütünsellik ilkesinin bize gösterdiği gibi, tüm çevresel olaylar ve bu arada su ile ilgili olan gelişmeler tüm dünyayı ilgilendirecektir. Dünyanın diğer ucundaki bir suyun ilk anda bizimle fazla bir ilgisi olduğu düşünülmemektedir. Dünyadaki ve Türkiye'deki mevcut su potansiyeli incelendiğinde, bir yerdeki belirli bir bölgedeki suyun dünyanın bir başka bölgesiyle nasıl ilişkili olduğu daha iyi görülecektir.

1.6.1. Dünyadaki Su Mevcudiyeti

Diğer gezegenler arasında mavi gezegen olarak da anılan gezegenimize bu ismi veren madde, atmosferin altında, yer kürenin üst kısmını büyük oranda kaplayan sudur. Su, o kadar çoktur ki, gezegenimizin dörtte üçü onunla kaplıdır. Uçsuz bucaksız okyanuslar km²'lerce denizler, adı deniz olarak geçen dev göller, büyük nehirler ve birçok akarsu; böyle baktığımızda, gezegenimizdeki su miktarı hiç de az gözükmemektedir. Fakat gerçek durum bu şekilde değildir.

Dünyamızdaki 6 milyar insan, tüm dünyadaki içilebilir yerüstü ve yeraltı sularının yalnızca %54'ünü kullanabilmektedir. Bugünkü kullanım şartları göz önüne alındığında ve 2025 yılında nüfusun artacağını hesaba katıldığında; bu oranın %70'e çıkacağı tahmin edilmektedir. Fakat yıllar sonra hayat şartlarındaki değişim ve gelişimle beraber bu oranın %90'a çıkabileceği öngörülebilir. Diğer canlılara ise yalnızca %10'luk bir pay kalacaktır.

Nüfusun sürekli artması ve bilinçsiz kullanımlar sonucu, çevresel ve ekolojik fonksiyonlar için su kalmayacağı iddia edilmektedir (Konukçu, 2007'den aktaran: Mengü, 2008: 76).

Bunun yanında su kaynakları gezegenimizde çok farklı biçimde yayılmıştır. Dünyada suların çok büyük bir bölümünü denizler ve okyanuslar oluşturmaktadır. İçilebilir ve temiz su potansiyeli olan su kaynakları ise karalardadır. Karalarda bulunan su oranı ise oldukça azdır. İnsanlar ve tüm canlılar, bu küçük oranla hayatlarını devam ettirmek zorundadır. Su kaynaklarının dünya üzerine yayılma oranı Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1: Dünyada Su kaynaklarının Dağılımı

Suyun Bulunduğu Kaynak	Miktar(km ³)	Toplam Su Miktarına Oranı (%)
Denizler	1.340 Milyon	96.5
Karalar	48 Milyon	3.5
TOPLAM	1.388 Milyon	100

Kaynak: Çepel, 2003, www.tema.org.tr/Sayfalar/.../Pdf/.../SuyunOnemiEkolojikSorunlar.

1.6.1.1. Dünyada İçilebilir Su Miktarı

Gezegenimizdeki suyun tamamı canlıların yaşamı için kullanılabilir değildir. Canlılar için kullanılabilir su miktarının oranı, genel olarak su miktarı içindeki payı oldukça küçük bir yere sahiptir. Dünyadaki su-kara oranı 3/4 olarak suyun lehine olarak gözükse de, mevcut suyun %97,5 tuzlu sudur. Bu suyun artan kısmı olan %2,5'i içerisinde bulunan tatlı suyun %70'i gibi büyük bir bölümü ise Antartika ve Greenland'da buz kütlesi halinde bulunmaktadır. Kalan kısım ise derin yer altı su küresinin içerisinde bulunmaktadır (Güler ve diğerleri, 1999: 1). Dünyadaki suyun %97'sinin tuzlu; geri kalanının ise, %99'unun buzullaşmış ya da direk olarak kullanılabilir nitelikte olmadığı, yeraltında bulunduğu, %1'inin ise içme suyu, temizlik ve sanayi için kullanıldığından dolayı kısıtlı olduğu görülmektedir (Bays, 1991: 11).

Karalardan ve denizlerden buharlaşan suyun tekrardan yeryüzüne inmesi olayına su döngüsü denmektedir. Su döngüsü, su kaynaklarının yenilenebilmesi için oldukça önemlidir. Karalardan buharlaşan su miktarı yılda ortalama olarak 71.000 km^3 olup, buharlaşan suyun tekrar yağış olarak karaya inen kısmı ise 110.000 m^3 'tür (2007 Su raporu, 2007, http://www.yapi.com.tr/HaberDosyalari/Detay_suyun-metalasmasi-suya-erisim-hakki-ve-sosyal-adalet_828.html?HaberID=63424). Buzullardan, nehirlerden, yeraltı sularından okyanuslara dökülen su 47.000 m^3 'tür. Bu miktar teorik olarak insan kullanımı için mevcut olan kaynaktır. Bununla beraber bu miktar sabit de değildir. Bu değişimde, coğrafi farklılıkların ve zamansal değişimlerin önemli rol oynadığı görülmektedir. Sonuç olarak hidrolojik döngüyle 14.000 km^3 su kullanılabilir olmaktadır (Güler ve diğerleri, 1999: 1). Aradaki 40.000 m^3 fark ise, okyanus ve denizlerden su döngüsünün başlangıcı sayabileceğimiz buharlaşma ile ortaya çıkan 425.000 m^3 ve yine su döngüsü vasıtasıyla yeryüzüne inen 385.000 m^3 arasındaki farkı dengelemektedir (2007 Su Raporu, 2007, http://alternatifforumu.org/index.php?option=com_content&task=view&id=17&Itemid=34).

Bir diğer araştırma ise, dünyamızda yaklaşık olarak su miktarının 1350 km^3 olduğunu ve mevcut yağışların yalnızca $1/3$ 'nün kullanılabilir, geri kalanının ise atmosferde döngü halinde bulunduğunu ya da bitkiler tarafından kullanıldığını göstermektedir (Robert, 2003: 22). Dünyadaki toplam suların yıllık ortalama olarak 500.000 m^3 kadar olan kısmı denizlerde, göllerde ve toprak yüzeyinde meydana gelen buharlaşma sonucu, hidrolojik çevrimle birlikte atmosferde sürekli olarak dolaşmaktadır. Bu döngü sonucu tekrar kar ve yağmur olarak yeryüzüne düşmektedir. Yeryüzüne düşen miktarın ise tahminen 100.000 m^3 olduğu hesaplanmaktadır. Yine bu miktarın 40.000 m^3 'ü nehirler vasıtasıyla okyanus ve denizlere akmaktadır (Sekizinci Beş Yıllık Plan, 2001: 3). Başka bir çalışmada, dünya yüzeyine yağışla düşen su miktarı neredeyse 100.000 m^3 olarak hesaplanmıştır. Yine bu suyun yaklaşık 40.000 m^3 'ü akarsular vasıtasıyla denizlere ve kapalı havzalara taşınırlar ve bu miktarın 9.000 m^3 'ü insanlığın kullanımı içindir (Karakaya, 2000: 8). Görüldüğü üzere dünyadaki kullanılabilir suyun dahi tamamı kullanılamamaktadır. Suyun önemli bir bölümü, ya bir döngü içinde dolaşıyor ya da kutuplara yakın bölgelerdeki buzulların içinde depolanmaktadır, bir kısmı ise yer kürenin altında dolaşmaktadır.

Tablo 2: Yerkürede Tatlı Su Dağılımı

Buzullar	%77,23	Göller	%0,35
Yüzeğe Yakın Yeraltı Suları	%9,86	Akarsular	%0,003
Derin Yeraltı Suları	%12,35	Canlılar	%0,003
Zemin Nemi	%0,17	Atmosfer	%0,04

Kaynak: Karakaya, 2000: 10.

Kullanabileceğimiz tatlı ve temiz suyun yaklaşık %67'si tarımda, %23'ü endüstride ve %10'u da konutlarımızda kullanılmaktadır. Suyun kullanım oranlarında, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri belirleyici rol oynamaktadır (Su Ticari Bir Değerdir, 2003, <http://www.antimai.org/mkl/sy03ikkolcu.htm>). Ülkeler arası gelişmişlik oranı, kullanım ihtiyaçları gibi durumlar, ülkelerin suyu farklı alanlarda kullanmasına neden olmuştur. Ama değişmeyen bir şey var ki o da, suyun kesinlikle gereksinim duyulan ve ikamesi bulunmayan bir kaynak olmasıdır. Farklı alanlarda suyun kullanılması, aynı zamanda o ülkelerin teknolojik imkânlarıyla da ilişkilidir. Eğer bir ülkede az su kullanımı yoluyla, çok verim elde edebiliyorsa, elbette ki o alanda su kullanımı daha az olacaktır.

Dünya ortalamasında, tatlı su kullanımının oranları incelendiğinde tarımda kullanılan suyun oranının, endüstride ve konutlarda kullanılan su oranlarının toplamının iki katından bile fazla olduğu görülebilir. Tablo 3'te görüldüğü gibi, gelişmiş ülkelere doğru, tarımda kullanılan su oranlarında, oransal olarak bir azalma mevcuttur. Endüstride ve konutta kullanılan su oranlarında tam tersi bir durum mevcuttur. Endüstri ve konutlarda su kullanımındaki değişimler ülkelerin kentleşme ve sanayileşme oranlarıyla ilgilidir. Tarımda kullanılan su oranlarındaki farklılık, az gelişmiş olan ülkelerin daha çok tarımla uğraşan ülkeler olmasından ve sulamada kullanılan tekniklerin farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde tarımda kullanılan suyun oranı dünya ortalamasının üzerindedir. Endüstri ve konutta su kullanımına ilişkin verilere bakıldığında, kentlerde kullanılan su miktarının az gelişmiş ülkelere ortalamasının altında olduğu görülür. Bu durum dolaylı olarak su kullanım alanları ve oranları ile gelişmişlik oranları arasında bir ilişki olduğunu gösterir.

Tablo 3: Temiz ve Tatlı Suyun Kullanım Alanları

Kullanım Alanları	Dünya Ortalaması	Gelişmiş Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler	Az Gelişmiş Ülkeler
Tarım %	67	39	52	86
Endüstri %	23	46	38	7
Konut %	10	15	10	7

Kaynak: Yılmaz, 2003, www.antimai.org/mkl/sy03ikkolcu.htm.

Dünyada kişi başına su tüketimi yaklaşık olarak bir yılda 800 m³'tür (Evsahibioğlu, 2008: 125). Dünyanın coğrafi durumu ve iklimsel yapısındaki farklılıklar göz önüne alındığında, yeryüzünün değişik yerlerinde farklı su oranlarının var olduğu ve buna bağlı olarak da kişi başına kullanımda oransal olarak farklılıkların görüleceği açıktır. Dünyamızdaki su, kıtalara aynı oranda yayılmamış olup, nüfus da ciddi farklılıklar göstermektedir. Sahip olunan nüfus yoğunluğu ve su kaynakları göz önüne alındığında, su bakımından en fakir kıtaların Asya, Afrika ve Avrupa; en zengin kıtaların ise Amerika ve Avustralya olduğunu görülmektedir (DPT, 2007: 5).

Tablo 4: Su kaynaklarının Kıtasal Dağılımı

Kıtalar	Nüfus (%)	Su Kaynağı (%)
Kuzey Amerika	8	15
Güney Amerika	5	25
Avrupa	13	8
Afrika	13	11
Asya	60	36
Avustralya ve Adalar	1	5

Kaynak: DPT, 2007: 107.

Amerika'da (Kuzey ve Güney Amerika tek bir kıta olarak alınmıştır) dünya nüfusunun %13'ünün yaşadığı göz önüne alındığında, dünyadaki toplam su kaynaklarının %40'ı gibi büyük bir oranının bu kıtada bulunması, Amerika Kıtası'nı su açısından daha zengin bir kıta olarak değerlendirmemizi mümkün kılmaktadır.

Avustralya kıtası her ne kadar içinde büyük çöller bulundursa da, sahip olduğu su kaynakları bakımından su oranı oldukça iyi durumdadır. Avustralya kıtası incelediğinde nüfusunun dünya nüfusuna oranının %1, dünyadaki su kaynaklarının Kıtalarda var olan su kaynaklarına oranının ise %5 olduğu görülür. Bu, Avustralya kıtasının, dünya ortalamasıyla kıyaslandığında, su kaynakları bakımından oldukça iyi bir konumda olduğunu göstermektedir.

Avrupa kıtası dünya nüfusunun %13'ünü barındıran buna nazaran dünyadaki su kaynaklarının sadece %8 gibi bir oranını bulunduran bir kıtadır. Kıtanın özellikle sanayileşmiş devletlerden oluşması, sanayide kullanılan su ihtiyacını gündeme getirmektedir. Hatta bu kıtada içme suyu sıkıntısı bile gündemdedir. Diğer bölümlerde, özellikle Avrupa Birliği'nin (AB) su politikaları üzerinde durduğumuzda konunun önemi daha fazla anlaşılacaktır.

Afrika kıtası, her ne kadar durumu Avrupa'dan daha iyi görünüyor olsa da, su sıkıntısı çeken bir diğer kıtadır. Afrika kıtası incelendiğinde, dünya nüfusunun %13'ünün bu kıtada yaşamakta olduğu görülür. Dünyadaki su dağılımına bakıldığında ise, kıtanın dünyadaki suyun dağılımında sahip olduğu oran %11'dir. Afrika'da özellikle yaz mevsiminde akarsuların önemli bir bölümü kurumaktadır.

Asya kıtası, dünyanın en büyük nüfuslu iki ülkesi olan Çin ve Hindistan'ı içine alan, nüfus bakımından en kalabalık kıta görünümündedir. Asya kıtası dünyadaki toplam nüfusun %60'ını barındırmaktadır. Fakat bu %60'a karşılık gelen su miktarı yalnızca %30 dolaylarındadır. Bu durum kıtanın, sahip olduğu nüfusa yetecek miktarda suyunun bulunmadığını göstermektedir.

Dünya gayri safi milli hâsılasının (GSMH) %3'ünün barış, çevreyi koruma ve açlıkla mücadele gibi işler için ayrıldığı, ayrıca bu düzenin sağlanması ve yönetilmesi için uluslararası bir kuruluşun varlığının önemli olduğu vurgulanmaktadır (Pamukçu, 2000:

24). Bu nedenle Birleşmiş Milletler (BM)'e önemli görevler düşmektedir. Çünkü etkin bir topluluk hareketi dünyada çevrenin korunması için büyük önem arz etmektedir. Dünyadaki tüm devletlerin çevre sorunlarına karşı çözüm bulması gerekmektedir. Birçok devletin oluşturmuş olduğu bir topluluk olduğundan dolayı BM, çevreyle ilgili alınacak kararların hızlı ve etkili bir şekilde devletler tarafından uygulanmasını sağlayabilir (Pamukçu, 2000: 24).

Dünyamızda insanlara ve diğer canlılara yetecek oranda suyun bulunup bulunmadığına ilişkin bir takım göstergeler incelendiğinde; durumun istenilen ölçüde olmadığı ileri sürülebilir. Ayrıca, dünya nüfusunun sürekli arttığı da unutulmamalıdır. Tablo 4'te görüldüğü gibi, birçok kıta su sıkıntısı çekmektedir. Veriler, muhtemel nüfus artışı, kuraklık vb. olayların bizleri su sıkıntıyla karşı karşıya bırakabileceği konusunda bir fikir verebilir.

1.6.1.2. Dünyada Su Zengini Olma Kriteri

Aynı kıtada bulunan, fakat farklı yağış rejimlerine sahip, yine farklı miktarda kaynakları olan birçok ülke bulunabilir. Daha önceki açıklamalarımızda belirtildiği gibi, suların yeryüzüne eşit olarak dağılmadığı ilişkin durumları burada da karşımıza çıkabilir. Bu bilgiler ışığında, bir ülkenin su zengini ya da fakiri olduğunun nasıl değerlendirilebileceği sorusunun cevabı bulunmaya çalışılacaktır.

Bir ülkenin su zengini olup olmadığını anlayabilmek için dört koşulun varlığından söz etmek gerekmektedir (Dursun, 2006: 23-24).

Birinci Koşul: Tüketilen su eğer hidrolojik çevrimden sonra kalan su miktarının üçte birinden fazla ise o ülke için su kıtlığı yaşamaktadır denilebilir.

İkinci Koşul: Bu koşul karşılaştırmalı bir analiz ortaya koymaktadır. Şayet bir ülkenin kullanmış olduğu su miktarının nüfusa oranı, bir başka ülke için geçerli olan oranın üzerinde ise bu ülkede su sıkıntısı var demektir.

Üçüncü Koşul: Bu koşul kişi başına düşen kullanılabilir su miktarını ele alarak bir değerlendirmede bulunmamızı sağlamaktadır. Örneğin, bir ülkede 1000 m³'ten az su tüketiliyorsa su fakiri, 1000-2000 metre küp arasında su tüketiliyorsa su sıkıntısı içinde,

2000-10000 metre küp arasında su tüketiliyorsa yeterli suyu bulunan bir ülke, 10000 metre küp'ten fazla su tüketiyorsa bu ülkenin su zengini olduğu söylenmektedir. Daha çok kabul gören koşul budur.

Dördüncü Koşul: Bu koşul sınır aşan suları içeren konular üzerine inşa edilmiştir. Sınır aşan sular, bir ülkede doğup birden fazla ülkenin sınırları içerisinde dolaşan sulardır. Bu koşul çok açık olmamakla birlikte kaynağın geldiği ülke size ne kadar su veriyorsa o kadar durumunuz iyi olacaktır biçiminde tanımlanabilir.

Tablo 5'te su fakiri ya da zengini olma kriterleri temel alınarak, dünyadaki dokuz farklı şehirde yaşayan kişi sayısı ve kişi başına kullanılan su litre olarak verilmiştir. Burada özellikle üzerinde durulması gereken hususlardan birincisi, nüfusun kişi başına düşen su tüketim miktarını etkilemesidir. İkincisi ise, suyun dünya üzerinde orantılı olarak bulunmamasıdır. Yani dünyanın bazı yerlerinde su bolca bulunurken bazı yerlerinde ise az bulunmasıdır. New York, Şanghay, Meksiko ve Londra şehirleri, sahip oldukları yüksek nüfus miktarına rağmen, kişi başına daha yüksek su tüketimine sahiptir.

Tablo 5: Bazı Büyükşehirlerde Günlük Su Tüketimi

Şehir ve Nüfus	Kişi Başı Su Tüketimi	Şehir ve Nüfus	Kişi Başı Su Tüketimi	Şehir ve Nüfus	Kişi Başı Su Tüketimi
İstanbul 12.573.836 (2010)	159 Litre (Günlük)	Mumbai 19.280.000 (2005)	90 Litre (Günlük)	Sao Paulo 19.223.897 (2007)	185 Litre (Günlük)
Berlin 4.300.000 (2002)	171 Litre (Günlük)	Londra 7.556.900 (2007)	324 Litre (Günlük)	Meksiko 19.239.910 (2005)	343 Litre (Günlük)
Şanghay 18.150.000 (2006)	439 Litre (Günlük)	Johannesburg 3.888.180 (2007)	378 Litre (Günlük)	New York 18.815.988 (2007)	607 Litre (Günlük)

Kaynak: National Geographic, 2010: 36.

1.6.1.3. Dünyada Su Sorunu

Çevre sorunları ve buna bağlı olarak su sıkıntısı ulusların ve dünyanın gündemine belirgin bir şekilde yerleşmiştir. Çevresel felaketlerin yaşanması, bilim adamlarının çalışmaları ve çevrecilerin çabaları 1970 yılından sonra, çevresel sorunların gündeme

gelmesine neden olmuştur (Turgut, 1995: 608). Su artık ne yeteri miktardadır ne de yeterince temizdir. Dünyanın birçok yerinde yeraltı sularının seviyesi azalmaktadır ve belirli dönemlerde akarsular denize ulaşmadan kurumaktadır. Dünyada su tüketimi artmakta, su kaynakları sınırlı ve su miktarı da sabittir. Her 20 yılda su tüketimi ise 2 kat artmaktadır (Su Çalıştay, 2004: 10). Küresel su miktarı incelendiğinde, dünyanın bir su kıtlığı problemi ile karşı karşıya olmadığı görüşü savunulabilir. Öyle ki, dünyadaki su miktarı 1.360.000.000 km³'tür. Fakat unutulmaması gereken şey bu suyun %97'sinin tuzlu su olmasıdır. Geri kalan %3'lük oranın büyük bir bölümü (%77,22'si), kutuplarda buzul halindedir (Pamukçu, 2000: 36).

Suyun insan yaşamı, ekonomik büyüme ve politik hayat için ne denli önemli rol oynadığı bilinmektedir. Dünya üzerinde 800 milyon kişi güvenilir içme suyundan yoksundur ve bunun yanında 2,5 milyar kişi ise yeterli sanitasyondan (hijyen ve temizlikten) yoksun halde yaşamaktadır. Su kaynaklarının üzerindeki olumsuz baskılar artmakta, bu nedenle su kaynaklara yönelik tehlike hem artmakta hem de sürekli hale gelmektedir (USİAD, 2009: 6). Dünya nüfusu sürekli artmaktadır. Sanayileşme, kentleşme ve küresel iklim değişikliğinin sebep olduğu kuraklık nedeniyle tatlı su arzı azalırken talep artmaktadır (2007 Faaliyet Raporu, 2008: 7) Tatlı su kaynakları sınırlıdır. Bu durum dünyada hep böyle olmuştur ve olacak gibi gözükmektedir. Modern tanımlamada zaten suyun sınırlı miktarda bulunduğu ve herkese yetmeyeceği belirtilmektedir (Robert, 2003: 26).

1.6.1.3.1. Dünyadaki Su Sıkıntısının Boyutları

Dünyada su miktarı ve kişi başına düşen su oranıyla ilgili olarak verdiğimiz matematiksel bilgiler bizlere su kıtlığının veya zenginliğinin hesaplanmasıyla ilgili bir takım önemli göstergeler sunmuştur. Bununla beraber içme suyuna ulaşım ile ilgili olarak bir takım sorunlar da mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır (2007 Su Raporu, 2007, http://www.yapi.com.tr/HaberDosyaları/Detay_suyun-metalasmasi-suya-erisim-hakki-ve-sosyal-adalet_828.html?HaberID=63424):

(a) Dünya da 1,2 milyara yakın insan temiz ve güvenilir içme suyundan yoksundur.

(b) 2.4 milyara yakın kişi sağlık koşullarına uygun suya erişimde sıkıntı duymakta, hatta sağlıklı suya erişememektedir.

(c) Dünyada kullanılan su miktarının %85'i gibi büyük bir oranı, dünya nüfusunun %12'si tarafından tüketilmektedir.

(d) Kişi başına düşen su tüketimlerine bakıldığında, Avrupa'da ortalama olarak su kullanımı 200-300 litre/gün, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 575 litre/gün gibi oranlarda olmalarına rağmen, gelişmekte ülkelerde yaşayan insanların 1/5'i su hakkı olarak sayılan günlük ortalama 20 litre suyun altında su kullanabilmektedir.

Yine dünyada bu konuda yapılmış bir araştırma olayın ciddiyetini ortaya şu şekilde koymaktadır (Dünya Su Forumları, 2009: 11):

(a) Dünyamızda 1,6 milyar kişi, ekonomik koşulları uygun olmadığından dolayı suya erişememektedir.

(b) BM Kalkınma Programı (UNDP) yaptığı bir araştırma sonucunda gecekondü bölgesinde yaşayanların suya, şebeke suyundan yararlananlardan 5-10 kat daha fazla ödediğini ortaya çıkarmıştır.

(c) Dünyada her yıl çoğu çocuk 5 milyon insan hayatını kaybetmektedir.

(d) Kirli sular yüzünden yılda 3.000 çocuk hayatını kaybetmektedir.

Bu durum gösteriyor ki dünya üzerinde su sıkıntısı o ya da bu nedenden dolayı yaşanmaktadır. Dünya bu durumdayken elbette devletler hiçbir şey yapmadan sorunları sessiz bir şekilde izlemektedir. İleriki bölümlerde devletlerin bu sorunlarla ilgili girişmiş oldukları çalışmaları daha ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

1.6.1.3.2. Dünyada Su Sorunu Tartışmaları

BM Çevre Programı (UNEP) 2002 yılında 3. *Küresel Çevre Raporunu* yayınlamıştır. Bu Rapora göre, özellikle Afrika ve Asya Kıtalarında olmak üzere tüm dünyada 1.1 milyar kişi güvenli içme suyundan yoksun iken, her yıl 7 milyon kişi temiz içme suyundan mahrum kalmakta ve sağlıksız sular neticesiyle bulaşan hastalıklar sonucu hayatlarını kaybetmektedir (Ayar, 2007: 8-9). Bununla beraber su kaynakları sabitken suya

talep giderek artmaktadır. Özellikle Sanayi Devriminden bu yana dünya nüfusu sürekli artmıştır. Sanayi Devriminin gerçekleştiği yıllarda 1 milyar olan nüfus, 1950 yılında 2.5 milyar, 2005’de ise 6.5 milyar olmuştur. Artan nüfus ve suya yönelik bilinçsizce ve/veya plansızca yaklaşmış bir sürecin olması dünyayı su sıkıntısıyla karşı karşıya getirmiştir (TMMOB, 2005: 46). Son üç yüzyıl boyunca dünyada su tüketimi 35 kat artmıştır. Yine su tüketimi yıllık olarak %4-8 oranında artmaktadır. Bu artış, yılda 3240 km³ temiz su kaynağı ihtiyacı sorununu gündeme getirmektedir (Su Çalıştayı, 2004: 76) Yapılan tahminlere göre, dünyada artan su ihtiyacının gösterildiği çizgilerle, giderek azalan temiz su çizgilerinin 2030 yılında kesişeceği ve bu durumun da doğal olarak küresel anlamda büyük bir krize neden olacağı tahmin edilmektedir (Özgüler, 1997’den aktaran: Akın ve diğerleri, 2007: 107).

Dünyada 2000 yıldan bu yana yararlanılabilen su miktarında hiçbir değişme olmamasına rağmen, dünya nüfusu 33 kat artmış, günümüzde 1 milyara yakın kişi suya ulaşamamaktadır. Dünya Bankası (DB) ve BM’in öngörülerine göre 2025 yılında 2.5 milyar insan su kıtlığı çekecektir (Dünya Su Forumları, 2009: 11). Bir diğer ifade, gelecekte 60 ülkede 7 milyar insanın su kıtlığı çekeceği öngörülmektedir (Çongar, 2010: 40). Dünyadaki su sıkıntısının ciddi boyutlara ulaşacağını ve hatta şimdiden bile ciddi sıkıntıların var olduğunu kestirebilmek zor olmasa gerektir. Yaşanılan su sıkıntısının olası etkilerinden birinin, suyun maddi değerinin artması olduğu söylenebilir. Bugün petrol için yapılanların, gelecekte su için de yapılacağı söylenebilir. Fas-Marakeş’de başlayıp, Türkiye–İstanbul’a kadar uzanan su forumları zinciri dünyanın suyla ilgili ortak geleceğini şekillendirme yolunda atılmış adımlar olmuşlardır. Bu konferanslarda suya erişim, özelleştirme ve küresel ısınmanın etkileri üzerinde durularak, ortak politikalar oluşturulmak istenmiştir. Daha sonra bu konferanslar detaylı olarak ele alınacaktır.

Bir asırdan bu yana dünyamızda suya olan ihtiyacımız iki katına çıkmıştır. 1970-1990 yılları arasında dünyada kişi başına düşen kullanılabilir temiz su miktarı 1/3 oranında azalırken, 2000-2020 yılları arasında yine aynı oranda bir azalmanın yaşanacağı tahmin edilmektedir. 2050 yılında ise dünya nüfusunun dokuz milyarı aşacağı ve en kötü senaryolar ışığında dünyada altmış ülkede yedi milyar insanın su kıtlığı çekeceği, en iyi senaryoda bile bu sayının kırk beş ülkede iki milyar insana tekabül edeceği belirtilmektedir. Son elli yılda su tüketimimiz iki kat artmıştır. Gelişmekte olan ülkelerdeki

insanların yarısı kirletilmiş temiz su içerken, gelişmiş bir ülkede doğan çocuk geliştirmekte olan bir ülkede doğan çocuktan 30-40 kat daha fazla su tüketmektedir (Atılğan, 2008: 2). *Konuyla ilgili bir başka araştırma ise BM Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO) dünyada 1 milyardan fazla insanın şuan su sıkıntısı çekmekte olduğunu, 2.4 milyar insanın ise temiz su bulamadıklarını ve önümüzdeki 50 yıl içinde bu sayıya geliştirmekte olan ülkelerden 1 milyar temiz içme suyuna erişemeyen insanın daha katılacağını belirtmiştir (Mengü, 2008: 76).*

Yerküre üzerinde yaşamın suya dayandığı bilinmektedir. Yaşamın temeli ve tüm canlılar için vazgeçilmez bir kaynak olan su, kültürlerle biçim veren, tarih boyunca uygarlıklara yön veren önemli bir kaynaktır (2007 Su Raporu, 2007, http://www.yapi.com.tr/HaberDosyalari/Detay_suyun-metalasmasi-suya-erisim-hakki-ve-sosyal-adalet_828.html?HaberID=63424). İnsanın yokluğuna en az dayanabildiği besin olan suyun, niteliksel ve niceliksel olarak durumu daha da kötüye gitmektedir. Bu duruma dikkatleri çekmek için, dünyada belli bir su günü kutlanması gereği düşünülmüştür. BM 1993 yılının Şubat ayında yapmış olduğu toplantıda, her yılın 22 Mart gününü dünya su günü olarak ilan etmiştir. Yine bu amaçla BM Çevre ve Kalkınma Konferansında imzalanan, Gündem 21'in içindeki 18. Maddeye konulan ve suyun önemini ve korunması gereğini belirten bir dizi öneri bulunmaktadır (Görer, 2002: 18). Tekrardan suya verilen önemin vurgulanması açısından 1996 yılı önemli bir dönüm noktası konumundadır. “Dünya Su Konseyi (*World Water Concil*)” ve “Küresel Su Ortaklığı (*Global Water Partnership*)” örgütleri kurulmuştur (Görer, 2002: 18).

5. DSF'nin tematik oturum adlı bölümünde suyun dünyada giderek daha büyük bir sorun haline gelebileceğini vurgulamıştır. Suya ilişkin sorunların 3 yıl içinde katlanarak bu sorunların artacağı ve buna ek olarak farklı ülkelerde suyla ilgili çekilen sıkıntıların olduğu da vurgulanmıştır (5. Dünya Su Forumu, 2009 <http://www.cevreorman.gov.tr/COB/dunyaSuforumu.aspx?sflang=tr>). Yine bu doğrultuda BM'nin Milenyum Kalkınma Hedefleri arasında yer alan amaçlardan biri de bu duruma işaret etmektedir. Önümüzdeki 3 yıl içinde sorunun giderek büyüyeceği tahmin edilmektedir. BM daha yuvarlak bir hesap yaparak 2015'i işaret etmektedir. BM yeryüzünde tahminen 1,3 milyar insanın suya erişemediğini ve 2015 yılına kadar dünyadaki su sıkıntısı çeken insan sayısının yarıya indirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Dünyadaki nüfusun %40'ına sahip olan 80 ülke daha şimdiden su konusunda ciddi sıkıntılar çekmektedir. Rakamlara bakıldığında, 20. yy.'da dünya nüfusunun 3 kat arttığı, su kullanımının ise, 6 katlık bir kullanıma denk geldiği görülmektedir. Ayrıca, su tüketimi gelecek yıllarda 2 kat daha artacak, öyle ki, 2025 yılında tüm dünyadaki su kaynaklarının %90'ı kullanılmış olacak ve mevcut olarak kalan su kaynakları dünya nüfusunu besleyecek durumda olmayacaktır (Planlama, 2007: 24). Dünya üzerindeki nehirlerin yarısı kirletilmiştir. Örneğin, atık suyun %95'inin ve sanayi atıklarının %70'inin arıtılmadan salınımı sonucunda, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde temiz su sıkıntısı yaşanmakta, dünyada 1.4 milyar insan kullanılabilir su sıkıntısı çekmektedir (Karakaya, 2000: 5). Verilen bilgiler ışığında, dünyanın genelinde yakın gelecekte su sıkıntısının baş göstereceği, bu durumun ise canlılar için olumsuz durumlara neden olabileceği sonucuna ulaşılabilir.

1.6.1.3.3. Su Sorununda Kavram Karmaşası

Dünya üzerinde kullanılabilir tatlı su oranı %3'tür. Bu suyun %79'unun buzullar halinde var olduğu düşünülür ve yer kürenin altındaki suyun %20 olduğu hesaba katılırsa, bizim kullanılabilir su kaynaklarımızın oranının sadece %1 olduğu görülür. Bu da toplam içinde içilebilir su oranının %0,007 olduğunu gösterir. Fakat bazı uzmanlar bu konunun kavram karmaşasından kaynaklanan bazı yanlış anlamalara neden olduğunu, asıl olanın su kıtlığı değil, su miktarının kısıtlı olmasına, böylece kıtlık kelimesinin durumu açıklamaktaki yanlışlığına dikkat çekmişlerdir. (2007 Su Raporu, 2007: http://www.yapi.com.tr/HaberDosyaları/Detay_suyun-metalasmasi-suya-erisim-hakki-ve-sosyal-adalet_828.html?HaberID=63424). Bu görüşün savunucuları, suda bir sıkıntının var olduğunu kabul etmekle beraber, aynı zamanda sıkıntının tanımlanmasında bir takım kavramsal yanlışlıkların olduğunu da belirtmişlerdir. Dünyadaki su sıkıntısı onlara göre bir kıtlık sorunu değil, kısıtlılık sorunudur. Gerçekten kelimelerin terim anlamlarına baktığımızda kıtlık, neredeyse hiç olmayan-çok az bulunan anlamlarına gelmektedir. Buna göre suya erişimde bir sıkıntısı olmayan ülkelerin varlığı bize genelde bir kıtlık sorununun olmadığını göstermektedir. Şu halde sudaki sorunun “suyun kısıtlılığı” şeklinde tanımlanması daha doğru olacaktır.

1.6.1.4. Dünyadaki Su Sıkıntısının Nedenleri

Günümüzde pek çok kişi, dünyadaki tatlı su kaynaklarını insanoğlunun yararına sunulmuş sonsuz bir kaynak olarak görmektedir. Oysa durum bunun tam tersidir. Tatlı su kaynakları, yaşayan çevrenin vazgeçilmez bir parçasıdır ve sonludur (Sekizinci Kalkınma, 2001: 4). Dünyada su sıkıntısının birçok nedeni mevcuttur. Dünyadaki insanlar günümüzde olduğu gibi, gelecekte de su sıkıntısı çekecek ve bu sorun şimdiki durumdan daha kötü olacaktır. Eğer gerekli önlemler alınmazsa, gelecekte dünyamız şimdikinden çok daha ciddi bir su sıkıntısıyla karşılaşacaktır.

Su kaynakları, dünyada insanlık için önem arz eden hemen her alanda ihtiyaç duyulur hale gelmiştir. Örneğin, içme, sulama, seyahat ve rekreasyon bunlardan bazılarıdır. Özellikle gelişmiş ülkelerde kişiler, suyun varlığını alışılmış ve sıradan olarak görmektedirler. Fakat su kaynakları sınırlıdır. Dünyada meydana gelen kirletici olaylar neticesinde, su kaynaklarının korunmasının gerekliliği ve kıtlığı sorunu daha da gün yüzüne çıkmaktadır (Karadağ, 2006: 210).

Tüm bu veriler ışığında, dünyadaki su sıkıntısını özetlemek anlamında şöyle bir gruplama yapılabilir (Planlama, 2007: 24):

a) Doğal faktörler, suyun kıt olması, özellikle dünyanın belirli bölgelerinde var olan kuraklık sorunu ve su kaynaklarının dünyaya dengeli olarak yayılmamış olması.

b) Demografik faktörler, hızla artan nüfus ve buna bağlı olarak suyun kalitesi ve miktarı üzerinde meydana gelen olumsuz etkiler.

c) Sosyal ve ekonomik faktörler, yoksulların suya erişim sorunu, sosyal ve kültürel özellikler ve bu yapının suya karşı bakışı.

Sudaki sıkıntıya bazı sorunlar neden olmaktadır. Bu sıkıntıları iki genel başlık altında toplayabiliriz. Bunlar, çevresel nedenler, ekonomik nedenler ve diğer nedenlerdir.

1.6.1.4.1. Çevresel Nedenler

Su kaynaklarının kullanılması ve korunmasında karşılaşılan zorluklardan birisi, bu sorunların çevreye vermiş oldukları zararlarıdır. Bu olumsuz etkileri de üç başlık altında toplanabilir (Çolakoğlu, 2008: 28, 52):

a) *Nüfus artışından kaynaklanan su sıkıntısı*: Dünyada nüfus hızla artmaktadır. Dünyadaki nüfus artışı günde 250-300 bin kadarken, bu sayı yılda 90-100 milyon civarında olmaktadır. Her şey sabitken düşünüldüğünde bile su kaynaklarının sabit, nüfusun ise artmakta olduğu düşünüldüğünde, sorun daha iyi anlaşılabilir.

b) *Tarım, endüstri ve kentleşmeden kaynaklanan su kirliliği*: Su kirliliği, yerüstü ve yeraltı kaynaklarının kirletilmesi durumudur. Tarımda kullanılan kimyasalların suya karışımı sonucu suda kirlenme meydana gelir. Aynı şekilde özellikle Sanayi Devriminden sonra başlayan fabrikalaşma ile bunların atıklarının arıtılmadan suya karışması da suda kirlenmeye neden olmaktadır. Ayrıca, kentleşmenin beraberinde getirmiş olduğu kentsel atık da sularımıza zarar vermektedir.

c) *Küresel ısınmanın suya olumsuz etkileri*: Bilindiği gibi küresel ısınma tüm dünyayı etkilemektedir. Su döngüsünü ve buna bağlı olarak da su kalitesini olumsuz etkileyen sorunlardan en önemlileri aşırı sıcaklık ve aşırı soğukluktur. Küresel ısınmanın neden olduğu kuraklık ve su taşkınları gibi iklimsel olaylar, suyun kalitesini etkilemektedir.

1.6.1.4.2. Suyun Ekonomik Bir Mal Olarak Görülmesi

Büyük bir bölümü halen kamunun elinde olsa da su, özelleşmeye başlayan kaynaklardan biridir. Burada bahsi geçen durum suyun özelleşmesi hususunda ortaya çıkabilecek olumsuz koşullardır. Suyu tanımlarken bir takım kavramlar kullanılmıştır. Ortak mal (*common good*), ortak değer (*common value*) ve ekonomik mal (*economic good*) bunlardan bazılarıdır. Bu tanımlar suyun özelleşemez bir kaynak olması yönündeki iddiaların dayanağı olarak ileri sürülebilmektedir. Çok kısa olarak özetlemek gerekirse, suyun ekonomik bir değer olarak görülmesinin, su kaynaklarının özel sektör tarafından, sırf ticari kazanç için kurutulacağı eleştirisini beraberinde getirmiştir. (Çolakoğlu, 2008:

28, 52). Su kaynakları üzerinde, sadece ekonomik gayelerle yapılacak özelleştirmelerin, su sorununu daha da derinleştireceği iddia edilmektedir. Suyun özel sektör tarafından kurutulacağı iddiası, ikinci bölümde ele alacağımız, suyun özel sektörün inisiyatifine bırakıldığında pahalı olacağı ve insanların suya ihtiyaç duyulan bollukta erişemeyeceği iddiasıyla çelişmektedir. Eğer su bol miktarda kullanılamıyorsa, bu kaynağın tüketimle kurutulacağından da söz edilemez. Ayrıca, özel sektörün, yapısı gereği kullandığı kaynaklardan olabildiğince uzun ömürlü faydalanmayı esas alacağı da unutulmamalıdır.

1.6.1.4.3. Diğer Nedenler

Yukarıda sözünü ettiğimiz sorunların yanı sıra, su sıkıntısıyla ilgili olarak bir takım farklı görüşler de mevcuttur. Sanılanın aksine dünyada görülen su sorununun iklim değişikliğinden kaynaklandığı iddiası yanlıştır. Asıl sorun, artan nüfus ve su kaynaklarının kirletilmesidir. Kullanılabilir su miktarının giderek azalması, suyun yalnızca fiziksel bir bakış açısıyla algılanmasıdır. Su, ekonomik, sosyal ve çevresel faktörler de hesaba katılarak, entegre yönetim usulleri çerçevesinde değerlendirilmelidir. Entegre yönetim ise suyun, hem doğal bir kaynak hem de miktar ve kalitesine bağlı olarak, kullanım amacı değişebilen bir meta olarak algılanmasıdır (Evsahibioğlu, 2008: 119). Dünyamızdaki en temel yaşam kaynaklarında biri olan suyun, artan nüfus ve plansız ve bilinçsiz eylemler sonucu kirlenmesi, tüketilebilir temiz içme suyu problemini gündeme getirmiştir (Ücretsiz, Temiz Su, 2009, <http://www.cmo.org.tr/index.php/haberler/basn-acklamalar/812-uecretsiz-temiz-su-hakkmz>).

Bir başka araştırmada, dünyadaki su kıtlığının nedenlerinin, yenilenebilir su kaynaklarının kıt olması, suyun kullanımında yapılan yanlışlıklar ve son olarak da yüksek nüfus artışının kişi başına düşen su miktarını olumsuz yönde etkilemesi olduğu belirtilmektedir (Dokuzuncu Plan, 2007: 6). Son neden ilk iki nedenin tamamlayıcısı olarak da düşünülebilir. Çünkü birinci nedende suyun kıt olduğu vurgulanmıştır. İkinci olarak ise, mevcut kaynakların yanlış kullanıldığı üzerinde durulmuştur. Bunların bir sonucu olarak, giderek azalmakta olan kullanılabilir temiz su kaynaklarının durumu ve nüfusun artışıyla beraber ortaya çıkan olumsuz koşullar, bugünkü su sorununun tamamlayıcı nedeni olmuştur.

Sonuç olarak, su kıtlığı dünyamız için büyük bir sorundur. Eğer su tüketimi yıllık 1000m³'ün altına düşerse, bu durum su krizine neden olabilir. 1950'lerde nüfusu 20 milyondan az ülkelerden sadece 12 tane ülkede su kıtlığı yaşanmakta iken, 1990 yılına geldiğimizde Afrika'da 11, Uzakdoğu'da 9 ve Orta Doğuda bulunan 26 ülke su kıtlığı çeker hale gelmiştir. 2050 yılında ise toplam nüfusu 7 milyara denk gelen 65 ülke su kıtlığı çeken ülkeler kategorisine girecektir. Bugün su kıtlığı çeken birçok ülke, ileride su tüketimleri 500m³'ün altına düşeceği için su krizine gireceklerdir (Karakaya, 2000: 13).

1.6.2. Türkiye'de Su Mevcudiyeti ve Sorunlar

Ülkemiz üç tarafı denizlerle çevrili olan bir yarım ada görünümündedir. Fakat daha önce de bahsettiğimiz gibi, kullanılabilir temiz içme suyu sayılabilecek hazır kaynaklar arasında deniz suyunu göstermek yanlış olur. Ülkemizde irili ufaklı birçok akarsu mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır: Çoruh Nehri, Kızıl Irmak, Yeşil Irmak, Fırat ve Dicle Nehirleri, Gediz Nehri, Seyhan ve Ceyhan Irmakları. Böyle bakıldığında ülkemizin su zengini olduğu düşünülebilir. Fakat ülkemizin sahip olduğu su miktarı, onu su zengini ülkeler arasına sokmaya yetmemektedir. Aksine ülkemiz su fakiri olan ülkeler arasında yer almaktadır. Ülkemizdeki hızlı nüfus artışı, hızlı fakat plansız kentleşme, bunlara ek olarak su kaynaklarının yeterince korunmaması ve denetimsizlik, gelecekte su kaynakları hakkında daha fazla düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Buna bir de küresel ısınma eklenince ileride karşılaşılabilecek su sıkıntısının nasıl bir hal alacağı sorusu, cevap bekleyen oldukça önemli bir soru olacaktır.

Bir çalışmaya göre dünyada kişi başına düşen günlük ortalama su tüketimi 150 litredir. Türkiye'nin kentsel anlamda su tüketimi birçok gelişmiş ülkeden daha az; Afrika ülkeleri ve birçok Orta Doğu ülkesine göre ise durumu daha iyidir. Aşağıdaki Tablo 6'da Türkiye'nin bazı kıta, gelişmiş ülke ve dünya ortalamalarında kişi başına düşen su tüketimi oranları karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 6'da, dünyadaki su ortalaması 150 litre olarak görülmektedir. Sanayileşmiş ülkelerde su kullanımı diğer araştırmalarda da belirtildiği gibi dünya ortalamasının üzerindedir. Bu verilere göre Türkiye, kentsel su tüketiminde yalnızca Afrika ülkelerinin ortalamalarından iyi durumdadır. Türkiye'nin günlük kişi başına düşen kentsel su tüketimi

dünya ortalamasının altındadır. Bu durum su kaynaklarının, dünyada dengeli olarak dağılmamış olmasının nedeni olabilir. Ayrıca sanayileşmiş ülkelerdeki insanların daha fazla, az gelişmiş ülkelerin ise daha az miktarda su kullandıkları söylenebilir.

Tablo 6: Kişi Başına Kentsel Su Tüketimi

Ortalamalar	Litre
Kabul Edilen Dünya Ortalaması	150
Sanayileşmiş Ülkeler Ortalaması	266
Afrika Ülkeleri Ortalaması	67
Asya Ülkeleri Ortalaması	143
Latin Amerika Ülkeleri Ortalaması	184
Arap Ülkeleri Ortalaması	158
Türkiye	111

Kaynak: <http://www.antimai.org/mkl/sy03ikkolcu.htm>, 2003.

1.6.2.1. Türkiye'nin Su Potansiyeli

Türkiye çevresindeki ülkelerden bazılarında, özellikle de Orta Doğu ülkelerinin birçoğundan su kaynakları bakımından iyi durumdadır. Ülkemizde yıllık yağış miktarı ortalama olarak 643 mm'dir. Bu yağış miktarı da 501 milyar m³'e karşılık gelmektedir. Bu yağışın 274 milyar m³'lük bölümü, nehirler, göller ve derelerden buharlaşma yoluyla atmosfere geri döner. 158 milyar m³'lük bir bölüm ise büyük ve küçük akarsularla denizlere ve göllere taşınmaktadır. Geri kalan 69 milyar m³'lük bölüm ise, yeraltı sularını oluşturmaktadır. Oluşan yeraltı sularının ise 28 milyar m³'lük miktarı pınarları oluşturmaktadır (Akın, 2007: 107, 108). Bu durum ülkemizin içinde bulunduğu coğrafi koşulların pek de iyi olmadığını göstermektedir. Akdeniz iklim kuşağında ve Ortadoğu'ya yakın bir coğrafyada yer alan ülkemiz, su kaynaklarının kıt olduğu bir kuşakta yer almaktadır. Türkiye'nin yerüstü su potansiyeli 186,05 kilometreküp olarak hesaplanmaktadır. Yıllık ortalama yağış hacmi 501 km³'tür. Ülkemizin yeraltı su potansiyelinin ise 12.3 km³ olduğu hesaplanmaktadır (Karadağ, 2008: 389). Su

kaynaklarının varlığı göz önüne alındığında, Türkiye'nin sıkıntısının bulunmadığı söylenebilir. Fakat ülkemizde sanayileşme, kentleşme ve nüfus artışı gibi nedenler niceliksel olarak su kalitesini olumsuz olarak etkilemektedir (Güler, 1999: 2). Türkiye'de kişi başına düşen yıllık ortalama su miktarı 1430 m³'tür. Bu miktar araştırmacılar için ülkemizin su zengini ülkelerden biri olarak değerlendirilemeyeceğinin kanıtıdır (Yalçın, 2006'dan aktaran: Karadağ, 2008: 389). Ülkemizde kişi başına düşen yıllık su tüketiminin 1.500 m³-1.735 m³ olduğu dikkate alında; ülkemizin, su stresi/sıkıntısı çeken ülkeler arasında olduğu anlaşılmaktadır. 2030 yılında ise yıllık kişi başına tüketilen su miktarının 1.000 m³ olacağı tahmin edilmektedir (Uzunoğlu, 2009: 22).

Yaşamımız için son derece önemli olan su, ülkemizin 26 su havzasında yapılan çalışmalarda ortalama su potansiyeli araştırılmıştır. Ülkemizde kişi başına yıllık 1555 m³ su tüketilmektedir. Bu da göstermektedir ki ülkemiz su sıkıntısı çeken ülkeler arasında yer almaktadır (Akın, 2007: 105). Bir de buna ülkemizdeki iklim yapısı eklenince su sorunu daha fazla gün yüzüne çıkabilir. Türkiye'de iklim yarı kurak bir karaktere sahiptir. Bunun neticesi olarak da ülkemizin farklı bölgeleri farklı oranda yağış almakta, yağış rejiminde bir düzensizlik görülmektedir. Trakya ve İç Anadolu Bölgeleri'nde su kaynaklarında bir sıkıntı mevcutken, Doğu Karadeniz Bölümü'nde ise su kaynaklarının varlığı açısından tam tersi bir durum mevcuttur (Mengü, 2008: 77).

Tablo 7'den görüleceği gibi ülkemizde kullanılabilir su ile faydalanılan-kullanılan su arasında büyük fark vardır. Bu da göstermektedir ki, ülkemizdeki su kaynakları tam olarak kullanılamamaktadır. Hatta yüzey sularının neredeyse yarısı kullanılabilir değildir. Ülkemizdeki yağmur sularının çoğu, akarsular vasıtasıyla akışa geçmektedir ve içme suyu olarak değerlendirilememektedirler. Tüm bunların sonucunda, Türkiye'de su miktarına iklimsel koşulların etkisinin yanında, mevcut sulara ulaşamaması, sahip olunan tüm kaynakları değerlendirememeye yönünde yönetimden kaynaklanan bir takım sıkıntılar da yaşanmaktadır.

Tablo 7: Türkiye'nin Su Kaynakları

Yıllık Ortalama Yağış	643 mm/m ²	Yıllık Yüzey Akışı	186*10 ⁹ m ³
Yıllık Yağış Miktarı	510*10 ⁹ m ³	Kullanılabilir Su Potansiyeli	98*10 ⁹ m ³
Buharlaşma	274*10 ⁹ m ³	Yeraltı Suyu	14*10 ⁹ m ³
Yer Altına Sızma	41*10 ⁹ m ³	Toplam Kullanılabilir Su (Net)	112*10 ⁹ m ³

Kaynak: ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 2008: 78.

1.6.2.2. Su Sorununun Nedenleri

Her türlü çevresel sorunun kaynağında olduğu gibi su kaynaklarıyla ilgili sorunların da nedenleri vardır. Bu nedenler şunlardır (Günce, 2010: 2):

- a) İnsanların çevresel sorunlara karşı ilgisiz olması.
- b) Bu bağlamda insanların, bu sorunların nedenleri ve çözümleri hakkında bilgisizliği.
- c) Çevre sorunlarıyla mücadele edebilmek için gereken finansal kaynak sıkıntısı yaşanması.
- d) Bunların yarattığı ortamdan kaynaklanan yetki/bilgi karmaşasıdır.

Su kaynaklarının niceliği (kaynak-miktar) ülkemizde üniform (eşit) olarak dağılmadığından dolayı bazı bölgelerimiz su sıkıntısı ile karşı karşıya kalmıştır. Bunlara ek olarak küresel ısınmanın su havzaları üzerindeki olumsuz etkisi ve çevreyi dikkate almayan endüstrileşme de ülkemizdeki su sıkıntısını artıracak olumsuz süreci hızlandıracak ve daha kötü hale getirecek nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır (TÜSİAD, 2008a: 1). Avrupa'da bazı bölgelerde aşırı sıcaklık ve yağış rejimlerindeki düzensizlikten dolayı 2000 yılı değerlendirmelerine göre, 2070 yılında nehirlerdeki sularda ciddi azalmalar olacağı

belirtilmektedir. Aynı yıllar arasında Türkiye’de, İç Anadolu Bölgesi ve Çukurova’da %50’nin üzerinde bir oranda; Akdeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Trakya Bölümü’nde ise %25-50 oranında su kaynaklarında azalma olacağı tahmin edilmektedir. 2030 yılından itibaren, Türkiye’nin her yerinde su sıkıntısı yaşanması beklenmektedir (Konukçu, 2007’den aktaran: Mengü, 2008: 76). Ülkemizde gelecekte yaşanması beklenen su kaynaklarının geleceği ile ilgili senaryolar, pek de olumlu görülmemektedir.

1.7. Su Yönetimi

Son yıllarda su yönetimi konusu daha fazla gündeme gelmiştir. Burada, suyla ilgili sorunlar kadar su yönetiminin bir bilim ve sanat uygulaması gibi düşünülüyor olmasının da payı vardır (Öktem, 1996: 27). Su yönetimi, suyu en iyi şekilde kullanabilmek için gerekli bir olgudur. Fakat su yönetiminden bahsetmeden önce, yönetimin ne anlama geldiğini bilmemiz gerekmektedir.

Yönetimi tanımlamak için birçok tanım kullanılmıştır. Yönetim en geniş anlamda, başkalarını sevk ve idare etme, iş yaptırma faaliyetidir. Diğer bir tanım ise şöyledir: Yönetim, maddi ve beşeri kaynakların, belirlenmiş bir amacı gerçekleştirmek için düzenlemesini yapma ve kullanma sürecidir. (Eryılmaz, 2005: 3) İki kişinin olduğu yerde bir yöneten yönetilen ilişkisinin olması çoğu kişi tarafından kaçınılmaz olarak görülmektedir. Kısaca, yönetim, işlerin koordine edilmesi, etkinliğin ve verimliliğin sağlanması ve amaçlara ulaşılması için gerekli düzenlemelerin yapılması ve işlerin gördürülmesi sürecidir.

Suyun yönetimi, geleceğimiz için son derece önemlidir. Su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı, su kaynaklarının şimdi ve gelecekte canlıların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gereklidir. Bu bağlamda su kaynaklarının yönetimi için dört temel adım mevcuttur (Su Çalıştayı, 2004: 19-20):

İlk adım: Sorunları, yönetimin amaçlarını, sektörde yer alan aktörlerin ilişkilerini tanımlamayı hedefleyen sosyo-ekonomik bir adımdır. Su kaynakları yönetimindeki mevcut temel sorunları, ekonomik verimlilik ve akılcı paylaşımı, sürdürülebilir kalkınma

hedeflerinin sağlanıp sağlanmadığını, konuyla ilgili politikalar çerçevesinde değerlendirmek.

İkinci adım: Tanımlanan politika senaryolarının, sayısal verilere dayanan kaynak sisteminin niceliksel analizini yapmak.

Üçüncü adım: Yönetim senaryolarının, ilk adımda tanımlanan amaçlar doğrultusunda sürdürülebilirlik kriterine göre değerlendirilmesini yapmak. Yönetim ve yaptırım verimliliğini uygulanabilirlik açısından temel bir mali değerlendirmeye tabi tutmak.

Dördüncü adım: Tüm sonuç, bilgi, politika ve aktörlerin değerlendirilmesini yaparak, geri bildirimde bulunmak.

Türkiye’de su kaynaklarının yönetiminde temel prensip, koruma ve kullanma dengesini sağlamaktır (TÜSİAD, 2008b: 105). Sonuç olarak, su kaynakları yönetiminde, işbirliğine dayanan bir yönetim stratejisi belirlemek ve sorunları tespit etmek kritik bir önemdedir. Ülkenin su konusundaki beklentilerinin de çok iyi bilinmesi gerekmektedir. Buna uygun bir planlama ve yönetim süreci işletilmelidir (Aygün, 2007: 59).

1.7.1. Su Kalite Yönetimi

Su kalitesi, su kütlesinin sahip olduğu, fiziksel, biyolojik ve kimyasal özelliklerin tümüdür. Dünyada suya olan ihtiyacın artmasıyla beraber, su kaynaklarına verilen önem de artmıştır. Sanayileşmeyle ortaya çıkan endüstri atıkları ve nüfusun ve kentleşmenin getirmiş olduğu evsel atıklar sorunu, suların fiziksel, kimyasal ve biyolojik dengesini bozmuştur. İşte burada karşımıza su kalite yönetimi çıkmaktadır. Suyun insanlar tarafından hem nitelik hem de nicelik olarak en iyi şekilde temin edilebilmesini sağlamak, su kalite yönetimi olarak değerlendirilebilir. (Yenici, 2010: 6).

Su kaynaklarının hem mevcudiyet hem de kalite olarak korunması, günümüz dünya toplumu için de son derece önemli bir durum haline gelmiştir. Su kaynaklarının tükenmesinin yanında tüm dünyayı bekleyen kaliteli suya erişim sorunu da baş göstermiştir. Sağlıklı içilebilir suya ulaşma, suya ulaşma kadar önemlidir. Çünkü suya ulaşamamak ne kadar öldürücüyse, kalitesiz suya erişmek de o kadar öldürücü olabilir.

1.7.2. Küreselleşme ve Su Yönetimi

Küreselleşme özellikle iletişim teknolojilerinin gelişim gösterdiği 1980 yılı sonrasında kendini hissettirmeye başlayan bir süreçtir. 2000’li yıllara gelindiğinde, küreselleşme ülkeleri hemen her konuda etkilemiş bulunmaktadır. Bu süreçten hiç şüphesiz ki su kaynaklarının yönetimi de etkilenmiştir. Bilginin ve sermayenin sınır tanımadığı bir dünyada, sınırların kalktığı-kalkacağı bir dünyada, tüm insanlar için son derece önemli olan bir kaynak olan suyun yönetimi konusunda çok uluslu karar mekanizmalarının gelişmesi doğal olacaktır.

Aslında küreselleşmenin yönetim alanına değindiği noktayı şu şekilde açıklayabilir: Küreselleşme, neoliberalizm ve reform hareketleri ile dönemin yönetsel karakteristik ilkeleri olan; özelleştirme, serbestleştirme, yerelleştirme ve küresel kamu yönetimi reformu (KKYR)’nun birlikte var olmasıdır (Erdoğan, 2006: 4).

Su yönetiminin küresel anlamda planlanması yönünde birçok kuruluş mevcuttur. Bu kuruluşlar ileriki bölümlerde ele alınacaktır. Fakat bu kuruluşlardan bir kaçından bahsetmek yararlı olacaktır. Küresel anlamda, suyun yönetimi için oluşturulan ilk yapı Uluslararası Su Kaynakları Birliği (IWRA) 1972 tarihinde ABD’de kurulmuştur ve diğer toplantı ve projelere ön ayak olmuştur (İvme, 2008, <http://www.ivmedergisi.com>). Bunlardan ayrı olarak dikkati çeken bir proje vardır. ABD Yale Üniversitesinde hazırlanan projenin adı; Global Environmental Governance (GEG)’dir. Proje genel olarak küreselleşmenin herkes tarafından bilinen ilkesi olan küresel olarak düşün, yerel olarak icra et mantığıyla hareket etmektedir. GEG’in dünya için bir zorunluluk olduğu görüşü savunulmaktadır. Su yönetimi de bu kapsamdadır. GEG’de su yönetimde kamunun veriminin optimal altı bir seviyede olduğu hatta yıkıcı etkilerinin olduğu vurgulanmıştır. Kamu mülkiyeti yerine “Küresel kamusal mallar (*Global Public Goods*)” ve “Küresel orta malları (*Global Commons*)” terimleri kullanılmakta, kamusal mal ve hizmet görünümü verilse de bunların dünya malı olduğu vurgusu da yapılmaktadır. Kamu malı dünyaya ait bir mal olma noktasına taşınmakta ve uluslararası örgütlerin yönetimine zemin hazırlar bir tanım yapılmış olmaktadır (Su Çalıştayı, 2004: 29). Bunun gerekçeleri elbette tartışma konusudur.

1.8. Küresel Isınma ve Çevreye etkileri

Küresel ısınma özellikle 1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başında dünya gündeminde oldukça önemli yere sahip olmuştur. Küresel ısınma, sanayi devrimiyle beraber başlayan ve son iki yüz yıldan beri insan faaliyetlerinin neden olduğu, atmosfere salınan karbondioksit vb. gazların artması ve burada bir tabaka oluşturması sonucu, güneşten gelen ışınların tekrar uzaya yansımaması sonucu meydana gelen olaydır (Şahin, 2005: 40). Güneşten gelen ışınların yansımaması sonucu dünyanın ısısı artmaktadır. Bu durum başta kuraklık ve su baskınları olmak üzere bir takım olumsuzluklara neden olmaktadır.

Yapılan çalışmalarda, doğal dengenin bozulduğu yönündeki sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Özellikle kurak ve yarı kurak ülkeler, muhtemel su sıkıntılarının önlenmesi için ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan araştırmaları önemle takip etmektedir (Babuş, 2005: 20). Dünyadaki mevcut küresel ısınmanın çevreye verdiği zararları önleme isteği 1997'de Kyoto Protokol'nün (KP) oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. KP'nin genel amacı, ülkelerin atmosfere bıraktıkları gazların oranlarını 2008-2012 yılları arasında %5.2 oranında azaltmaktır (Güven, 2006: 35). KP'nin oluşturulmasında, dünyada dile getirilen küresel ısınmanın etkisi büyük olmuştur. Ekosistemin bir parçasında meydana gelebilecek bir değişim tüm ekosistemi etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, küresel ısınma, su kaynaklarına da büyük zarar verecektir.

Bunun yanında küresel ısınmanın, dünyada zaman zaman tekrar eden bir süreç olduğu ya da ideolojik nedenlerle devlet müdahalesini savunanların bir ürünü olduğu vurgulanmıştır. Dünya tarihine baktığımızda, dünyamız dönemsel olarak ısınmış ve soğumuştur. M.S. 9. yy. ile 15. yy. arasında dünyamız küresel ısınma süreci yaşamıştır. Bu dönemde dünyamız, şimdiki sıcaklık değerleri ortalamasından 1.5 derece daha sıcaktı. Daha sonra dünya 19. yy.'ın ortalarına kadar soğumaya devam etmiştir. Daha sonraki 150 yıllık dönemde, 1940-1975 yılları arasındaki soğuma haricinde, yerküre ısınmaya devam etmiştir. Günümüze kadar ise ısınma süreci devam etmiştir. Buradan anlaşılan küresel ısınmanın dünya için doğal bir süreç olduğudur. Yapılacak müdahaleler, gelecekteki soğumayı dahi yavaşlatabilir (Şahin, 2005: 54-55).

Küresel ısınmanın dünyayı tehdit eden çevresel bir felakete neden olacağı görüşü hâkimken, küresel ısınmadan büyük zarar görmesi beklenen ülkelerin, atmosfere diğer ülkelere kıyasla daha fazla sera gazı salan ülkeler olmaları ve buna büyük ölçüde devam etmeleri düşündürücü bir konudur. Dahası, küresel ısınma tehdidinden-söylentisinden yarar sağlayacak kişi ve kuruluşlar da mevcuttur. Bazılarını şöyle sıralayabiliriz (Şahin, 2005: 56-70):

Medya: Küresel ısınma konusu izleyiciler tarafından ilgi çekmektedir. İnsanların her zaman ilgi çeken, farklı haberlere önem verdiklerini düşündüğümüzde, felaket senaryolarıyla süslenmiş küresel ısınma haberleri medya için iyi bir malzeme olacaktır.

Siyasetçiler: Siyasetçiler özellikle aralarında ülkemizin de bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde, “kamu yararı” düşüncesiyle bu şekilde etkileyici malzemeleri kullanmak isteyeceklerdir.

Bazı Bilim Adamları: Akademik alanda yükselmenin çoğu zaman bilimsel yeterlilikten öte ideolojik benzerliklerle olduğu ülkelerde, hâkim ideolojinin kamu yanlısı bir çizgide olması, bu yönde hareket eden bilim adamları için olumlu getiriler sağlayacaktır.

Emisyon Tüccarı Ülkeler: Emisyon ticaretinin dâhil edildiği KP'den, aralarında Ekvator ve Kostarika gibi ülkelerin bulunduğu bazı ülkeler büyük kazançlar elde edecektir.

1.9. Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Dünya üzerinde su, kıtalara ve ülkelere, eşit oranda yayılmadığından dolayı, bir bölge su kaynakları açısından bir sorunla karşılaşmazken, bir başka bölge su sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalmaktadır. Milyonlarca insan bugün su kıtlığı nedeniyle ciddi sorunlar yaşamaktadır. Ayrıca, temiz ve kullanılabilir su kaynaklarına sahip olan ülkeler; kuraklık, sanayi atıkları ve evsel atıklar, plansızlık ve kötü yönetim gibi nedenlerden dolayı gelecekte su sıkıntısıyla karşılaşabilirler.

Dünyada böyle bir durum hâkimken, aynı şeyler Türkiye için de söylenebilir. Su potansiyeli, güney ve güneydoğu komşularına göre iyi bir durumda olan ülkemiz, dünya ortalamalarına bakıldığında su sıkıntısıyla yüz yüze olan ülkeler arasında sayılabilir.

Su sorunlarının çözülebilmesinde küreselleşme olgusunun, etkilerinden söz etmek mümkündür. Uluslararası kuruluşların ve örgütlerin, su yönetimi konusunda girişmiş oldukları faaliyetler ve bunun sonucu olarak almış oldukları kararlar 25-30 yıldır dünyadaki su politikalarını etkilemektedir. Özellikle, BM ve DB son yıllarda ülkelerin içinde buldukları su sorununa yönelik çözüm bulunması için faaliyetlerde bulunmaktadır. Yaşanan bu süreç, uluslararası örgüt ve kuruluşların dünya su siyasetinde daha fazla etkin duruma geleceklerinin bir kanıtı olabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. EKONOMİK BİR VARLIK OLARAK SU VE SU HAKKI

Çok uzun yıllar öncesinde dahi, malların alım ve satımının yapıldıkları, ticarete konu oldukları bilinmektedir. Günümüzde de olduğu gibi birçok araç gereç ve gıda maddeleri alınıp satılmakta idi. Özellikle son yıllarda üzerinde önemle durulan konulardan biri de insan için havadan sonraki en temel madde olan suyun, ekonomik bir değer, ticarete konu olabilecek, ekonomik değeri olan bir mal olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği ile ilgilidir.

2.1. Liberalizm ve Su Özelleştirmeleri

Konumuz içindeki önemli başlıklardan biri olan özelleştirme anlayışını anlatmadan önce aynı zamanda kapitalizme de kaynaklık eden bir ideoloji olan liberalizme kısaca değinmek gerekmektedir. Literatürde, liberalizmi anlatan ve Manchester ekolünce dile getirilen *laissez faire laissez passer* (yani bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) sözü, önemli bir yer teşkil etmektedir. *Liberal düşünce sistemi, birey odaklı perspektife sahip olduğundan, su yönetimine ilişkin tartışmalarda özelleştirme özelleştirme yanlısı olanlar için önemli bir referans teşkil edecektir.*

2.1.1. Liberalizm

Liberalizm siyaset teorisinde kullanılan birçok terime kıyasla daha yenidir. Liberalizm kelimesi önceleri İngiltere kaynaklı olmayan politikaları kötüleyici ve suçlayıcı bir anlamı ve durumu ifade etmek için kullanılmıştır. Daha sonraları ise ilginç bir şekilde kavramı İspanyollar, İngiltere kaynaklı politikaları nitelendirmek amacı ile kullanmış ve Locke'cu anayasal monarşi ve parlamenter yönetim sistemini savunan milletvekillerini Liberales olarak adlandırmışlardır (Cranston, 1954'ten aktaran: Yayla, 2002: 15). Liberalizme ait temel fikirler, 16. yy.'da Avrupada meydana gelen din savaşlarının (Otuz Yıl Savaşları) neden olduğu korku ve güvensizlik ortamına tepki olarak meydana çıkmaya

başlamıştır. Liberalizmi sistemli bir şekilde ortaya koyan ilk düşünürler ise Thomas Hobbes ve John Locke'dur. 19. yy. 'a geldiğinde dönemin liberalleri, toplumun ekonomik yaşamdaki faaliyetlerine devletin müdahale etmesine karşı çıkmışlar ve bunun mücadelesini vermişlerdir. Bu liberallerin ortak noktaları ise Adam Smith'in izinden gitmeleri olmuştur (İnce, 2008: 27). Adam Smith, Ulsuların Zenginliği adlı eserinde liberal ihracat ve ithalat sistemi ifadesiyle liberal kavramını kullanan ilk yazar ve düşünür olmuştur (Hayek, 1960'dan aktaran: Yayla, 2002: 15).

Liberalizm, bireyin hak ve özgürlüklerini ele alan, başta devlet olmak üzere odak noktasına koymuş olduğu bireyin hak ve özgürlüklerine karşı her türlü sınırlandırmayı ret eden siyasi ve ekonomik bir ideolojidir (İnce, 2008: 24). Liberal düşünce, ekonomik bir sistem olarak piyasa mekanizması sistemini savunmaktadır. Piyasa ekonomisi (bir diğer tanımlama ile kapitalizm), özel mülkiyeti güvence altına alan, rekabete dayalı bir pazar sisteminin, sözleşme ve tercih hürriyetinin olduğu, devletin piyasa mekanizmasına en az seviyede müdahale ettiği ekonomi modelidir (Aktan, 2002'den aktaran: Tandırcioğlu, 2002: 199). Piyasaya devlet müdahalesinin az olduğu sınırlı devlet görüşü, özelleştirmenin temel mantığını oluşturmaktadır. 1980'li yıllardan sonra bu anlayışın benimsenmiş olduğu ve özelleştirmelerin yaygınlaştığı görülmektedir (Tandırcioğlu, 2002: 199). Liberalizm, özelleştirme hareketinin düşünce boyutudur. Liberal düşüncenin ekonomiye bir yansıması olan özelleştirme, piyasaya devlet müdahalesini en aza indirecek ve piyasada serbest rekabet ortamı oluşacaktır.

Klasik liberalizme bakıldığında bu kavramın iki farklı boyutunun olduğu görülür. Bunlardan birincisi siyasi boyut diğeri ise ekonomik boyuttur. Kavramın siyasi boyutunu doğal haklar ve insan hakları teorileri, ikinci boyutu olan ekonomik boyutunu ise Adam Smith'in önderliğini yaptığı piyasa sisteminin savunulduğu sistem oluşturmaktadır (Yayla, 2002: 29,30).

Klasik liberalizm'den neoliberal anlayışa geçişte bazı algı değişimlerinin etkili olduğunu söylenebilir. Özellikle Keynes'in piyasanın da istikrarsızlaşma eğilimine sahip olduğunu ve eksik istihdam koşullarında bile piyasanın yeniden dengeye gelebileceğini dile getirmesiyle beraber yeni liberaller mevcut liberal sistemle ilgili akıllarında soru işaretleri oluşmaya başlamıştır. Bu süreç içinde yeni liberaller piyasa mekanizmasına olan

güvenlerini yitirmeye başlarken, bir denetim aracı olarak devlete daha fazla güven duymaya başlamışlardır (İnce, 2008: 37). Neoliberal anlayışı tanımlarken farklı bir yorum daha yapılmıştır. Bu yoruma göre: Neoliberalizm ekonomi ve siyaseti birbirinden ayırmaktadır. Toplumsal yaşam ve üretimde piyasanın mutlak egemenliğini savunulmaktadır (Kilim, 2009: 2).

Liberal düşünce geleneğinin de bir diğer ekolü de liberteryenizmdir. Liberteryenizm klasik liberal anlayışın özünü esas almaktadır. Liberalizmin 20.yy.'da Amerika'da anlamını yitirmeye, diğer bir deyişle sol fikirleri savunanlara liberal denmeye başlanmasıyla beraber, kendilerini sözünü ettiğimiz liberallerden ayırmak isteyenler, liberteryenizm kavramını geliştirmişlerdir (Yayla, 2004: 147). Belirtilmiş olan liberalizmin bu boyutları son otuz yılda dünya siyasetinde rol oynayan yerel ve uluslararası aktörlerin politikalarında oldukça etkili olmuştur. Nitekim suyun özelleştirilmesine yönelik atılan adımların arka planında önemli ölçüde liberal düşüncenin varlığının olduğunu kabul edebiliriz.

2.1.1.2. Liberalizmin Temel İlkeleri

Liberalizmin sahip olduğu bir takım özellikler mevcuttur. Andrew Belsey'e göre liberalizmin beş özelliği bulunmaktadır. Bunalar; *birey, seçme özgürlüğü, pazar toplumu, laissez faire ve minimal devlet* görüşleridir (Belsey, [t.y.], 173'ten aktaran: (Yayla, 2002: 148). Genel olarak bakıldığında, liberalizmin dört temel ilkeye sahip olduğu söylenebilir (Yayla, 2002: 149-201):

Bireycilik: Öncelikle liberalizm, bireyci bir toplum sistemi ön görmektedir. Tüm liberal yazarlar bireyi toplumun odak noktasında gösterirler. Bireyin varlığı halk gibi bütünü ifade eden varlıklardan daha somut ve geçerli bir yapıya sahiptir. Her ne kadar bencillikle eleştirilse de bireycilik, aileyi, diğer toplulukları ve dinleri birey kadar meşru görmektedir.

Özgürlük: Liberalizmde belki de en çok değer verilen ilke özgürlük ilkesi olmuştur. Özgürlük hoşgörü, tolerans ve özel hayata saygı gibi önemli hakları içermektedir. Liberalizmin özgürlük anlayışında negatif özgürlük görüşü hâkimdir. Ekonomik özgürlük,

liberalizmde önemli bir yere sahiptir. Ekonomik özgürlük, ekonomik faaliyette bulunma ve ekonomik girişimcilik hakkına sahip olmak anlamına gelmektedir.

Kendiliğinden Doğan Düzen ve Piyasa Ekonomisi: Bu bölümde incelenen suyun özelleştirilmesi konusuna dolaylı da olsa temel oluşturan özelliklerden birisidir. Bu özelliğin genelde tartışmaya yol açan kısmı kendiliğinden bir düzenin olup olamayacağı hususundadır. Locke somut olarak bu düzeni ifade edememiştir. Fakat *Ulusların Zenginliği* adlı eserinde Adam Smith bu, düzeni uzun uzadıya açıklamıştır. Buna göre, piyasa ekonomisinde herkes kendi adına çalışır. Fakat birey kendi ihtiyaçlarını temin etmek için uğraşırken, diğer insanların gereksinimlerinin giderilmesine de yardımcı olur. Hem başka insanlara hizmet eder hem de onların hizmetlerinden de yararlanmış olur.

Hukukun Hâkimiyeti ve Sınırlı Devlet: Bir bireyin haklarını zor kullanarak ihlal edebilecek iki aday vardır. Bunlardan birincisi, toplumdaki diğer bireyler; ikincisi ve daha çok korkulması gereken aday olan devlettir. Liberal görüş sınırlandırılmamış ve kurallarla bağlanmamış devleti en büyük tehlike olarak görmektedir. Liberal devlet, sınırlı ve hukuk kurallarıyla bağlı olan devlettir.

2.1.1.3. Liberalizmin Mükemmeliyet Anlayışı ve İtirazlar

Bireysellik ve gelişme aynı şeylerdir. İyi yetişmiş insanların ortaya çıkmasını sağlayacak olan ise bireyselliğin gelişmesidir (Mill, 2004: 105). Liberalizm, ideoloji olarak, bireyselliği ön planda tutmaktadır. Bireyi toplumun üstünde tutan liberalizm, yine aynı şekilde mükemmele ulaşabilmek için bireylerin tek tek gelişmeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

Mill'in bireysellik ve gelişmeye yan yana koyan görüşü siyasi bir kavramsallaştırmadan daha fazla anlam içerir. Burada konusu edilen şey iyi hakkındaki bağımsız ve mükemmeliyetçi bir ahlâk anlayışıdır. Bu düşüncenin temel aldığı görüş, doğru olan her şeyi desteklemektir ve bunu yapabilmek için bireysel özgürlüğü en üstün tutan ve güvence altına alan bir rejim kurmaktır (Gaus, 1983'ten aktaran: İnce, 2008: 62).

Liberal düşüncenin asıl tartışılan yanı, liberal düşüncenin toplumcu bir ahlâk kuramına sürekli olarak mesafeli durmasıdır. Hobbes; insanların bencil oldukları noktasından hareketle, insanların kişisel çıkarlarına uygun hareket ederek toplumda bir

düzenin oluşturacakları ve bu durumdan özgür bireylerin kazançlı çıkacakları bir sözleşme yapacaklarını belirtmiştir. Fakat burada asıl soru, bireylerin akılcı çıkarları için daha fazla kazanç elde edebilmek uğruna, sözleşmeyi ihlâl etmeyeceklerini ne garanti edecektir sorusudur (İnce, 2008: 63,64). Buna göre insan, en mükemmele ulaşmak ve tüm çıkarlarına ulaşabilmek için kendisine en yüksek getiriye sağlayacak alanlarda bulunmak isteyecektir. Sistem aksi yönde davrananları ve kendine ayak uyduramayanları dışlayacak ve bu insanlar yoksullaşacak, eğitim, sağlık ve emeklilik gibi gereksinimlerini en alt düzeyde karşılar hale geleceklerdir. Akılcı davranışa vurgu yapmak için gösterilen en yaygın örnek, elmas ve su örneğidir. Çöldeki insanın bir bardak suyu elmasa değişeceği söylenmektedir. Fakat o insanın daha önce çölde mi kentte mi yaşadığı asla söylenmez. Zaten kentlerde fiyatı oldukça yüksek olan elmasın yerine kıyasla daha ucuz olan suyun seçilmesi kaçınılmaz olacaktır (Minibaş, 2007: 23). Hobbes'un belirttiği gibi, liberal bir düzende, insanlar kişisel çıkarlarına ulaşma noktasında aralarında anlaşmak zorunda kalacaklardır. Bir başka ifadeyle bireysellik, yapılan eleştirilerde görüldüğü gibi, aşırı ve kural tanımaz bencillik ya da ahlâk dışılık gibi algılanmamalıdır.

Adam Smith *Milletlerin Zenginliği* adlı eserinde, hükümdarlarla tüccarlar arasında ciddi farkların bulunduğundan yola çıkmıştır. Ona göre kamu yönetimi ve personeli elde edilen ticari kazançtan hiçbir çıkar elde edemeyeceği için, ihmalkâr ve israfçıdır. Smith, kamu topraklarıyla özel mülkiyet altındaki toprakların verimliliklerini karşılaştırdığımızda, kamu mülkiyetindeki toprakların, verimin özel mülkiyet elindeki topraklardan elde edilen verimin ancak %25'i kadar olduğunu savunmuştur. Diğer taraftan, özelleştirme tartışmaları içinde mülkiyet sorunu oldukça önemli bir yer tutar. Ülkelerde genellikle mülkiyet kamu sektörünün elindedir ve yöneticiler ellerinde bulundurdukları bu değerleri kapasitelerinin çok altında kullanmaktadırlar. Kamu sektörünün etkinliğini artırmak veya savurganlığı önlemek istiyorsak, özelleştirme politikalarının uygulanması ve liberal bir düzenin oluşturulması gerekmektedir. Fakat kamu finansmanının ve özel sektörün hizmet arzı gibi sıkıntılardan kaynaklanan sorunların çözümünde kamu ve özel ortaklığından da faydalanılmaktadır (Hanke, [t.y.], 7). Smith, özel sektörün daha verimli ve etkin bir şekilde kaynakları yönetebileceğini vurgulamaktadır. Özel sektör kamudaki sıkıntılara, onun alanına girerek son verebilir. Bununla beraber özel sektörün sıkıntı yaşayabileceği yerlerde kamu, özel sektörle ortak işbirliği yapabilir.

Özel sektör hizmet ve kalite açısından, kamuya karşı çok önemli üstünlüklere sahiptir. Özel şirketler, öncelikle performans avantajına sahiptirler. Bu, siyasi kontrol altındaki kamudan daha fazla avantaja sahip olduğu anlamına gelmektedir. Özel sektörün hizmet ve alt yapı gereksinimlerine cevap verir niteliklere sahip olmasından dolayı, özelleştirme hem hedef hem de sonuçtur (Hall, 2005: 41).

Bu iddiaya karşı çıkanlar, özel sektörün kamudan daha iyi olmadığı, hatta kamunun daha verimli iş yaptığı yönünde sonuçlar ortaya koymuşlardır. 1990'ların başında yapılan araştırmalar, verimliliğin özelleşme öncesi döneme ait olduğunu göstermektedir. 1997 yılında yapılan bir araştırma da ise özelleştirmenin verimliliği artırıcı bir yönünün olduğu saptanamamıştır. 2005'te yayınlanan DB bildirisi, mülkiyetin önemi konusundaki ekonometrik değerlerin özel ve kamu arasında ciddi farklara rastlanmadığını ortaya koymaktadır. (Hall, 2005: 43,44). Su hizmetlerinde kamu ve özel sektörün karşılaştırılmasında, özel sektörün sadece kurumsal anlamda artılarının bulunduğu yönünde çıkarımlar da mevcuttur (Hall, 2005: 45). Özetle su hizmetlerinde özel ve kamu sektörü arasında bir performans farkının olmadığı vurgulanmaktadır. Buna karşın su, hizmetlerinde özelleşme uygulamalarının varlığı ve gerekliliğinin altını çizen küçük bir grubun bulunduğunu belirtmek gerekir.

2.2. Ekonomik Bir Değer Olarak Su

Günümüzde su, alınıp satılabilen ekonomik bir değerdir. Değer kavramı farklı anlamlara gelebilmektedir. Ekonomi terimlerinin vermeye çalıştığı anlamlardan farklı olarak günlük dilimizde değer, fiyatla aynı anlamı taşımaktadır. Ekonomi dilinde ise herhangi bir mal veya hizmetin sahip olduğu toplam fayda, bazen satın alma gücü veya bir malın diğer bir mal üzerindeki karşılaştırmalı satın alma gücüdür (Encyclopedia of Banking and Finance, 1962: 591). Fiyat ise paraya karşılık gelen bir değerdir. Bir satıcının sahip olduğu maldan vazgeçmek için göze aldığı veya yapılacak bir hizmet sonucu karşılık ona ödenen paradır (Encyclopedia of Banking and Finance, 1962: 591). Fiyat ve değer arasında yakın bir ilişkinin olduğu açıktır. Fiyat, bir değere sahip olunabilmesi için ödenen para olarak tanımlanabilir.

2.2.1. Ortak Maldan Özel Mala Suda Meydana Gelen Anlayış Değişimi

Su, önceleri tüm dünyada hava gibi doğal ve ticari bir anlam ifade etmeyen bir varlık olarak görülmekteydi. Fakat küreselleşme, özelleştirme ve dünya politikasındaki hâkim görüşlerde meydana gelen değişimler sonucunda, hemen her alanda olduğu gibi, su kaynaklarının özelleştirilmesi konusun da bir takım adımlar atıldı. Suyun ekonomik bir varlık olarak değerlendirilmesi, suyun yönetimi ve su kaynakları üzerindeki mülkiyet sorunlarıyla ilgili tartışmaları daha artırdı.

Genel görüş, su kaynaklarının kıt ya da sınırlı olduğu yönündedir. İktisat bilimindeki klâsik tanımda belirtildiği gibi insan ihtiyaçları da sınırsızdır. Durumu su tüketimi açısından değerlendirdiğimizde; insan nüfusunun sürekli artmasının, su kaynaklarının sürekli olarak kirlenme tehlikesiyle karşı karşıya kalmasının, su tüketimiyle alakalı politikaların oluşumunda bir takım düzenlemelere gidilmesini gerekli kıldığı görülür.

1990'da başlayan suda özelleştirme eğilimi, 1990'lı yılların ikinci yarısıyla beraber suyu ekonomik bir mal olarak gören politikaların hızla yaygınlaşmasına neden olmuştur (Prasad, 1999'dan aktaran: Tamer, 2007: 447). Suya yönelik olarak, suyun kamu tarafından yönetilmesi anlayışının değişiminde, su kaynaklarının yönetimi konusunda gerçekleştirilmiş olan uluslararası toplantıların ve raporların payı büyüktür. 1992 yılında Dublin'de yayımlanmış olan beyanda; su, ekonomik bir mal olarak değerlendirilmeli, su yönetimi desantralize (yerel) bir yönetim yapısıyla bütünleştirilmeli, su fiyatlandırılması hususunda ekonomik mallara uygulanan ölçütler uygulanmalı ve su yönetimine paydaşların geniş katılımı sağlanmalı şeklinde ilkeler mevcuttur. Böylece özel ve küresel su piyasası için ilk adım atılmış oluyordu (TMMOB: 2006, 31). Aynı zamanda fazla su tüketiminin önlenmesine ilişkin çalışmalar da mevcuttur. Bu bakış açısından baktığımızda, suyun israf edilmemesi için, suyun fiyatlandırılması yoluna gidilmesi gerekliliği yönünde görüşler de ağırlık kazanmaktadır.

1992 yılında Dublin'de toplanan Dünya Su ve Çevre Konferansı'nda suya ekonomik bir varlık olarak değerlendirilmiş ve bu kararlar ortak mallar statüsünden çıkmış ve ticari bir mal olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu değişimle birlikte su

kaynaklarının kullanımı hususunda liberal politikaların uygulanabileceği bir dönem başlamıştır (Tamer, 2007: 448). Bu noktadan sonra, başka bir tartışma konusu açılmış, su hizmetlerindeki ticarileşme eğiliminin, suyun bir hak olduğu düşüncesiyle çeliştiği ileri sürülmüştür.

1992 yılında Rio da toplanan Çevre ve Kalkınma konulu BM konferansında suyun, ekosistemin bir parçası, doğal bir kaynak ve sosyal ve ekonomik bir mal olarak algılanması gerektiği vurgulanmıştır (2007 Su Raporu, 2008, http://www.yapi.com.tr/HaberDosyaları/Detay_suyun-metalasmasi-suya-erisim-hakki-ve-sosyal-adalet_828.html?HaberID=63424). Suyun ticari bir mal olarak görülmesi yolundaki en önemli adımlardan diğeri de, 1994 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nü oluşturan ilk çok taraflı anlaşma özelliği taşıyan Hizmet Ticareti Genel Antlaşması (GATS)'dir. GATS'ta su ortak bir mal değil, kaynağından teminine, hizmet ve işletilmesine kadar tam bir ticari mal görünümündedir. Bir diğerkuruluş ise, GWP'dir. 1996 Ağustos'unda kurulan bu yapı içerisinde, BM'den, hükümetlerden ve STK'ndan önemli temsilciler bulunmaktadır. Bu GWP'nin amacı, suyun ticari bir mal olduğu yönündeki düşüncelerin dünyada uygulanabilirliğini göstermek ve bu yönde politikaların üretilmesinde yol göstermektir (2007 Su Raporu, 2008, http://www.yapi.com.tr/HaberDosyaları/Detay_suyun-metalasmasi-suya-erisim-hakki-ve-sosyal-adalet_828.html?HaberID=63424). Suyun ticari bir mal olarak görülmesinde uluslararası örgütlerin ve bir o kadar da hükümetlerin önemli çabaları mevcuttur.

2.2.3. Suyun Ticari Mala Dönüşmesi

Su, hemen herkesin üzerinde uzlaştığı, sıradan bir ticari mal değildir. Suyu diğerticari mallardan ayıran birçok özellikten söz edilebilir. Her ne kadar vazgeçilmez olarak görülmesine de, bu özelliklerin bir araya gelerek oluşturmuş oldukları karmaşık durum, suyu ticarete konu olan mallar arasında daha farklı bir konuma getirmiştir (Diler, 2008: 23). Su, gerçekten de ticarete konu olan diğermallar örneğinin, meyve ve sebze, konut ve beyaz eşya ticareti gibi birçok kişinin aklına soru işareti gelmeden söyleyebileceği bir ticari mal özelliğine sahip değildir.

Su piyasasındaki özelleşme eğiliminin, özellikle uluslararası şirketlerin faaliyetleri sonucu, son yirmi yılda hız kazanmıştır. Dünya genelinde özel sektörün su piyasasındaki

payının oldukça küçük (dünya nüfusunun %5'i) olduğu görülmektedir. Her ne kadar bu oran küçük olsa da su piyasasındaki kâr oldukça yüksektir. 2000'li yıllarda dünya su piyasasına hâkim şirketlerden *Vivendi*'nin su piyasasındaki geliri 12., *Suez*'in geliri ise, 1.9 milyar Euro'dur. Dünyadaki tüm ülkelere bakıldığında, suların kamu mülkiyetinde ve yönetiminin ise kamu eliyle olduğunu görebiliriz. Örneğin; Asya ülkelerinde su yönetiminin kamu kuruluşları eliyle yapılma oranı %99, Afrika ülkelerinde %97, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde %96, Güney Amerika ülkelerinde %96, Kuzey Amerika Ülkelerinde ve Batı Avrupa Ülkelerinde %95'tir (TMMOB Su Raporu, 2009: 16).

Klasik çevre politikaları yaklaşımına göre, çevre problemlerinin nedeni kapitalist ekonomik sistemde serbest piyasa mekanizması dâhilinde optimum (uygun) olmayan şekilde işleyen üretim süreci yatmaktadır. Çözüm için ön görülen model ise, devlet müdahalesi ve sosyal maliyetlerin de sürece dâhil edilmesi ile sistemin daha az üretim yapmasını sağlamaktır. Fakat 1980'li yıllardan itibaren durum değişmeye başlamıştır. Bu değişimde doğal sermaye ile üretim sermayesinin birbirinden ayrı düşünülmemeyeceği, hatta bu ikisinin birbirini tamamlayıcı olabileceği görüşü etkili olmuştur. Fakat sistemde bazı düzenlemelerin yapılmasını kaçınılmaz kılan iki durum mevcuttur (Ayar, 2007: 11):

a) Doğal sermayenin toplamdaki ekonomik değerinde sabit tutulması gerekliliği ve kritik sınırdaki doğal sermayede bir takım kısıtlamaların yapılması,

b) Doğal sermayenin ekonomik değerinin tam olarak saptanamayacağı görüşünden hareketle, ekosistemin varlığının düzgün bir şekilde devamı için kültürel, toplumsal ve ekonomik göstergelerden faydalanarak, doğal sermayenin korunması gerekliliği.

Bu şekilde doğal bir sermaye olan suyun ekonomi içerisindeki değeri anlaşılmaya çalışılmıştır. Yine bununla beraber suyun ekonomik bir değer olarak anlaşılması yönünde bir takım çekinceler de vardır. Suyun ekonomik bir değer kazanmasında iki önemli su siyasasının varlığı göze çarpmaktadır (Ayar, 2007: 11,12):

a) Suyun bir insan hakkı olması yönündeki görüşlerdir. Su, kamu yararı ilkesi göz önünde bulundurularak, yurttaşlara mümkün olduğunca ucuza sunulmaktadır. İlk seçenekte vurgulanan iki önemli nokta suyun bir insan hakkı olması ve yurttaşlıktır.

b) Suyun, insan gereksinimi olan ve bu özelliğinden dolayı parasal değeri bulunan önemli bir ticari meta olarak görülmesidir. Su, piyasa gerekleri ve koşullarında fiyatlandırılıp müşteriye sunulmalıdır. Burada vurgulanan önemli noktalar ise, piyasa ve müşteri odaklı olma durumudur.

Su, doğal ve ikamesi mümkün olmayan önemli bir kaynaktır. Ayrıca su, sadece doğal bir kaynak olmaktan öte, özellikle kapitalist sistemde kıt olan her şey değerlidir mantığından da yola çıkılarak düşünüldüğünde, aynı zamanda ekonomik değere sahip bir varlıktır. Su, sonsuz arzı olan bir kaynak olma özelliğine sahip değildir. Suyun canlılar için taşıdığı yaşamsal değer, ikamesinin mümkün olmayışı ve kıtlığı onu gayet kârlı bir varlık haline getirmektedir. Aynı zamanda bu özelliklerinden dolayı su, küresel ekonomik politikada önemli bir konu haline almıştır. Suyun adı artık uluslararası toplumda mavi altın veya beyaz petrol olarak anılmaya başlanmıştır. Su piyasasının bugünkü değeri yaklaşık bir trilyon dolar gibi büyük bir rakama tekabül etmektedir (Ayar, 2007: 12). İnsan hakkı olarak görülse de su, dünyada giderek ekonomik değeri artan ve ticarete konu edilen mallardan biri olarak görülmeye başlanmıştır.

Küresel su krizi ve bu krizin dünya üzerindeki etkileri 1972 Stockholm Çevre Konferansından başlayarak günümüze kadar uluslararası zeminde sürekli ele alınan bir konu olmuştur. Küresel iklim değişikliği (ısınma) sorunuyla beraber su hizmetleri ile ilgili sorunlar katlanarak artmaktadır. Sorunun giderek artan boyutlara ulaşması, tüm dünyada çözüm arayışlarının hızlanmasına ve konunun daha fazla tartışılmaya başlanmasına neden olmuştur. Sorunun çözümüne ilişkin bir dizi çözüm önerisi yapılmıştır. Dikkat çeken önerilerden birisi, özellikle su hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yatırımlar için kaynak sağlamak amacıyla su hizmetlerinin sunumunda özel sektöre yer verilmesi önerisidir. Bu öneri, özellikle 1992 yılında BM tarafından düzenlenen Su ve Çevre Konferansı'nda suyun ekonomik bir mal olarak görülmesi gereğinin kabulü ile ivme kazanmıştır (Gökdemir, 2008: 19). 1972'de Stockholm'de suyun ekonomik bir mal olarak görülmesi konusunda değişmeye başlayan anlayış, 1992 de BM'nin öncülüğünde gerçekleştirilen Su ve Çevre Konferansı'nda en somut halini almıştır.

2.2.3.1. Suyun Ticarileştirilmesinin Nedenleri

Su ile ilgili olarak günümüzdeki tartışmaların ilk adımı Mar Del Plata Konferanslarıdır (Diler, 2008: 23). 1980'li yılların sonu ve daha sonraki döneme denk gelen su kaynakları yönetiminde DB ve gelişmiş ülkelerin fon yardımlarıyla başı çekmiş olduğu yeni bir paradigma ortaya çıkmıştır. Bu, suyun ekonomik bir meta olması yönündeki görüştür. Su kaynakları üzerindeki baskı su sıkıntısını da beraberinde getirmiştir. Bu durum, su kaynakları üzerindeki baskının azaltılmasının ve suyun etkin kullanılmasının daha somut olarak ise, suyun fiyatlandırılmasının, su piyasalarının oluşturulmasında yer aldığı liberal ekonomik araçların kullanılmasını beraberinde getirmiştir. (Kibaroglu, 2006: 47).

Dünyamızda yaşanan su sıkıntısının nedeni olarak, gelişmekte olan ülkeler ve üçüncü dünya ülkelerinde var olan popülizm (ucuz halkçılık), yolsuzluk, aşırı istihdam ve gerekli alt yapı yatırımlarının hayata geçirilmemeleri, su kaynaklarının etkinlikten uzak ve hizmet kalitesinin düşük olması, su hizmetlerinin kamu kurumları tarafından görülmesinden dolayı su maliyetinin altında fiyatlandırılması, ve suyun israf edilmesi gibi nedenler; suyun ticarileştirilmesi düşüncesine temel oluşturmaktadır (Bozbeyoğlu, 2008: 76). Suyun piyasalaşmasının görünürdeki bu nedenlerine baktığımızda, suyun halk tarafından israf edildiği, kamu kurumlarının ise suyu etkin şekilde yönetemediği, hükümetlerin ise oy kullanacak kişilere hoş görünme yolunu izleyerek su kaynaklarına zarar verdikleri ve tüm bu nedenlerin ortaya koymuş olduğu zararı önleme amacıyla suyun özelleştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD)'nin suyun ticarileşmesini gerektiren nedenleri dört başlık altında sıralanmaktadır (Bozbeyoğlu,2008: 76):

a) Kalabalık kentler ve nüfusun sürekli artması, su kaynaklarının üzerinde ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Suya talep yoğun olarak şehirde yaşayan tüketicilerden, tarım ve endüstri kesiminden gelmektedir.

b) Su, maliyetinin altında fiyatlandırılmaktadır. Bu nedenle fiyatı düşük olan su israf edilmektedir. Su hizmetlerinin piyasa mekanizmasında yer alması, suyun hem kendini finanse etmesini hem de israf edilmemesini sağlayacaktır.

c) Merkezi yönetim ve yerel yönetim birimleri, su yönetimi konusunda etkinliği ve verimliliği yakalayamamışlardır. Devlet ve yerel yönetimler, popülizm ve yolsuzluk gibi nedenlerden dolayı suyu etkin bir şekilde yönetemezler. Artan nüfus, küresel ısınma, endüstrileşme gibi gelişen olgulara kamunun su yönetimi konusunda gereken refleksi gösterememesi ve hizmetin bedelinin oldukça düşük olması, su kullanımında israfa yol açmaktadır.

d) Güvenli su üretimi ve dağıtımı için özelleştirmeye su, özel sektörün üretim ve dağıtımına bırakılmalıdır. Burada suyun piyasa malı olarak kabul edilmesinde, diğer piyasa mallarından farklı olarak, kendine özgü nedenler vardır. Su piyasa malı olarak fiyatlandırıldığında, ekonomik olmayan bir kaynak gibi görülen su hakkında anlayış değişecek; bu, tüketime de yansıtacak böylelikle israfın önüne geçilecektir.

2.2.3.2. Suyun Özelleştirilmesinin Nedenleri

Dublin’de düzenlenen konferansın ardından yayınlanan Su ve Sürdürülebilir Kalkınma Bildirisinde suyun ekonomik bir mal olarak değerlendirilmesi yönünde bir karar alınmıştır. Suyun ekonomik bir mal olarak görülmesine neden olan dört önemli gerekçe bulunmaktadır (Diler, 2008: 24):

a) Temiz kullanılabilir su kıttır ve çevresel etkilere oldukça duyarlıdır, hayatı idame ettirmek, kalkınmanın devamlılığını sağlamak ve çevre için önemli bir maldır: Su hayatın sürdürülebilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Su kaynaklarına talebin iyi yönetilmesi, sosyal ve ekonomik kalkınma ile doğal ekosistemin korunması birlikte ele alınması gereken konulardır. Etkin bir yönetim, tüm su havzası ve yeraltı su kaynakları üzerinde genel bir kontrolü gerekli kılmaktadır.

b) Suyun gelişimi ve yönetimi, konumu ne olursa olsun kullanıcı, planlayıcı ve politikacıyı kapsayan, katılımcı bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır: Katılımcı yaklaşımın en önemli amacı, tüketici konumunda olan halka suyun önemini anlatabilmektedir. Bu çerçevede su politikalarının üretilmesinde karar alma mekanizmalarının en alt seviyede belirlendiği ve kamu ile temas ve iletişimin en üst düzeyde olduğu planlama ve uygulama modelleri önemli hale gelmektedir.

c) *Suyun geçici yönetiminde ve korunmasında kadınlar merkezi bir rol üstlenmektedirler*: Su kaynaklarının gelişiminde ve yönetilmesine kadınların oynadıkları rol, yapılacak düzenlemelerle dikkate alınmak durumundadır. Bu ilkenin kabulü ve uyumlanması pozitif ayrımcılık politikalarının bir sonucudur. Kadınların belirli ihtiyaçlarının belirlenmesi, karar verme ve uygulamaya katılmaları, su kaynakları yönetiminde oldukça önemlidir.

d) *Suyun her kullanım şeklinde ekonomik bir değer vardır ve su ekonomik bir varlık olarak tanımlanmalıdır*: Bu ilkenin amacı, insanın, temiz ve kullanılabilir suya uygun fiyatta ulaşabilmesini sağlamaktır. Suyun değeri ile ilgili yaşanan geçmiş tecrübeler bize su israfı, çevresel sorunlar ve kaynakların tükenmesiyle karşılaştığımızı göstermektedir. Suyun ekonomik bir mal olarak değerlendirilmesi ile birlikte su kaynakları daha etkin ve verimli şekilde kullanılacak ve korunacaktır.

2.2.3.3. Suyun Fiyatlandırılmasının Önemi

Su, sanki hiç bitmeyecek ya da kalitesinden bir şey kaybetmeyecekmiş gibi kullanılmaktadır. Bir akarsudan, gölden ya da bir kuyudan kolaylıkla elde edilebilecek su, özellikle kırsal kesimde bedava olarak bir doğal kaynak olarak görülmektedir. Fakat her bedava ya da ucuz mal gibi su da bu yolla israf edilmektedir. Diğer ticari mallar, örneğin buğday, benzin ya da elektrik piyasa koşullarında fiyatlandırıldıkları için tüketiciler tarafından oldukça dikkatli bir şekilde tüketilmektedir. Aynı durum, azalmakta olan su kaynaklarımız için de geçerli olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Şekil 1’de suyun fiyatlandırılmasının önemi gösterilmektedir. Şekildeki başlıklardan çıkan okların yanında artı ve eksi işaretleri vardır. Okun yanında bulunan artı ve eksi işaretler iki başlık arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Eğer oklar eksi ise birinde meydana gelecek olumsuzluk diğerini de aynı şekilde olumsuz olarak etkileyecektir. Tam tersi olarak, eğer okun yanındaki işaret artı ise, bir başlıkta meydana gelen olumlu değişim diğerini olumlu yönde etkileyecektir (Diler, 2008: 44).

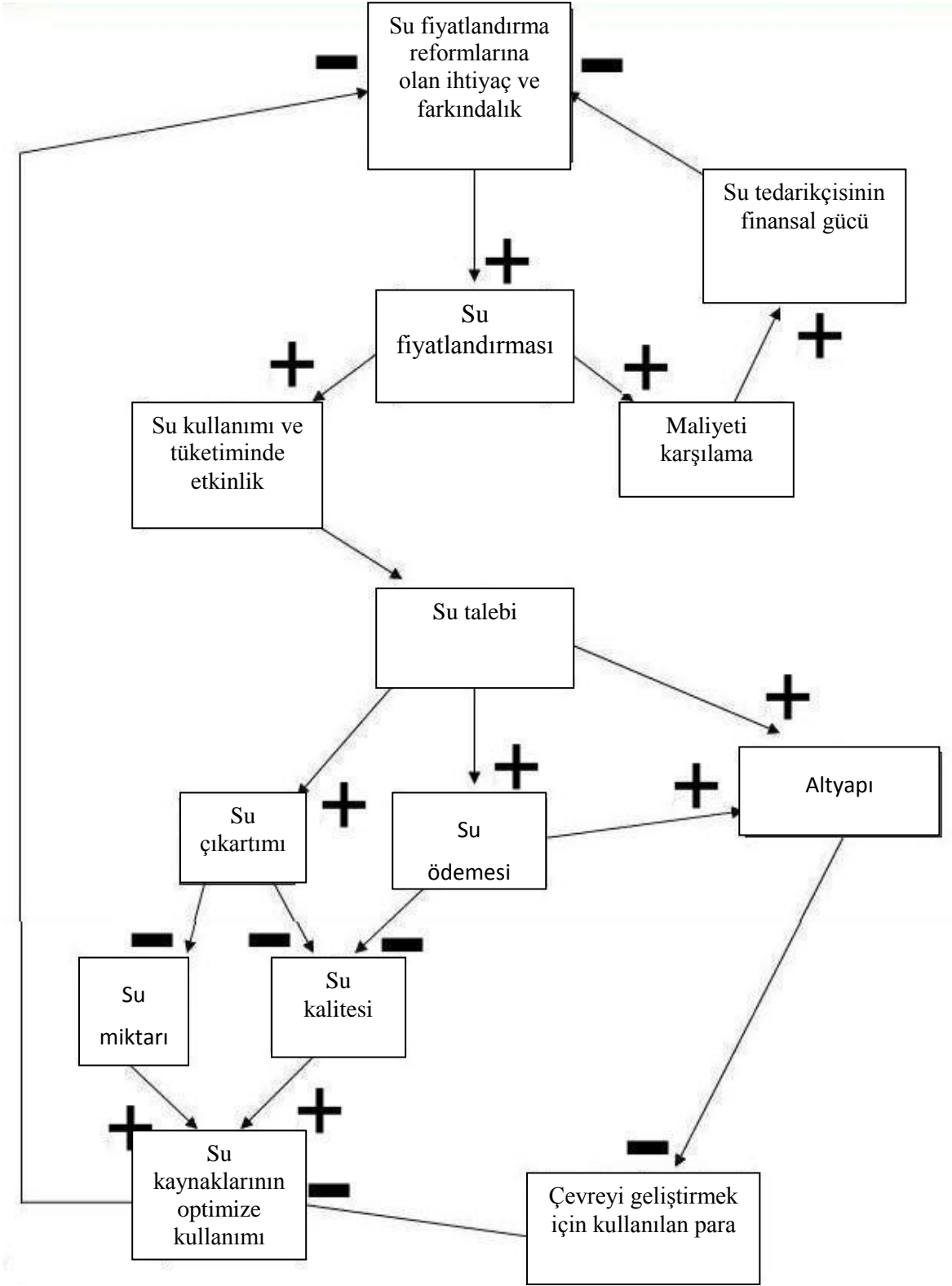
Şekil 1 incelendiğinde, su fiyatlarında meydana gelecek artışın, su kullanımı ve tüketimi, bununla beraber su hizmetlerindeki maliyeti karşılama hususunda olumlu gelişmelere neden olacağı sonucuna ulaşılabilir. Aynı zamanda, maliyetin karşılanması ise

su tedarikçilerinin finansal gücünü artıracaktır. Böylelikle, su fiyatlarının üzerinde reform yapılması yönünde gereksinimler azalacaktır.

Su kullanımı ve tüketiminde ortaya çıkan dengeli durum su talebinde de aynı şekilde dengeli bir durum ortaya çıkacak ve aşırı talep yani aşırı tüketim önlenmiş olacaktır. Su talebinde meydana gelen azalma ise, su kaynaklarının kullanımı ve ulaştırma gibi hizmetlerde kullanılacak alt yapı masraflarının azalmasına neden olacaktır. Talebin azalması, su kullanımını azaltacak ve suyun fiyatlandırılması sonucu elde edilen gelir ile su kalitesinin yükseltilmesi için gereken yatırımlar yapılabilecektir. Sonuçta su kaynaklarının optimum kullanımı mümkün hale gelecektir.

Su kaynaklarının optimizasyonu, suyun optimum fiyatlandırılması olarak karşımıza çıkacaktır. Suyun optimum olarak fiyatlandırılması, su kaynaklarının yönetimi ve kullanımı üzerinde meydana gelebilecek olumsuzlukları ortadan kaldıracak niteliktedir. Su fiyatlarının düşük olması, su kaynaklarının israf edilmesi yönünde olumsuzluklara neden olacaktır. Buna karşın, suyun çok pahalı olması, önemli bir ihtiyaç maddesi olan suyun tüketimi konusunda toplumdaki düşük gelirli insanlar için sorun teşkil edecektir. Sonuç olarak, toplumsal sorunlar ortaya çıkacaktır. Bu noktada, serbest piyasanın tam rekabet koşulları sağlandığında oluşabilecek fiyatlandırma mekanizması bu sorunu çözebilecektir. Optimum fiyatlandırma ile de suyun israf edilmesinin önüne geçilebilecektir.

Şekil 1: Suyun Fiyatlandırılmasının Önemi

Kaynak: LIU, 2000'den aktaran: Diler, 2008: 45.

Sorun, gelecekteki su arzını karşılamak için su kaynaklarında yeni arz kapasiteleri yaratmak ve yatırım yapmak yerine, mevcut su kaynakları arzını daha iyi kullanmayla ilgilidir. Buna göre sorunun varlığıyla ilgili en önemli göstergeler, hidrolojik, finansal ve çevresel nedenlerden ötürü su arzına dayalı çözümlerin kaynaklarının sürdürülebilirliği konusunda yetersiz olmasıdır. Bu sorunların kaynakları üç adımda incelenmiştir (Güler, 1999: 19-20):

a) *Hidrolojik Sınırlar*: Toplumların gelişme süreçlerinde suya olan talepleri artmaktadır. Bu dönemlerde kişi başına düşen su talebi artacak ve yıllık yenilenebilir su arzının 2000 m³'ün altına düşmesiyle su gerilimi (*water stres*) sorunuyla karşılaşılacaktır. DB verilerine göre yeni bir kaynaktan su elde etmek için yapılmış olan bir projenin maliyeti, mevcut su kaynaklarından bu suyu temin etmekten 2-3 kat daha fazladır.

b) *Çevresel Maliyetler*: Çevresel maliyetler dünya üzerinde yer alan su varlığının tüketilmesiyle su arzına zarar verilmesinde ve bunun yanında kanalizasyon hizmetleriyle atık suların uzaklaştırılmasında karşımıza çıkmaktadır.

c) *Finansal Sınırlamalar*: Su hizmetlerine talebin artmasıyla, yatırım ve bakım maliyetleri artmaktadır. İlgili kurumlar bunu karşılayamayacak hale gelmektedir. Mali yetersizlik, bu kurumların fiyatlandırma ve maliyeti karşılayamamasından kaynaklanmaktadır.

Bunlarla beraber, devlet regülasyonlarının-düzenlemelerinin, doğal kaynakların yönetiminde başarısızlığa yol açması, piyasa mekanizmasının ve serbest piyasanın su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve yönetiminde ön plana çıkmasına neden olmuştur (Saysel, 2007, www.bgst.org).

Suyun fiyatlandırılması ve su kaynaklarının kullanımı ve yönetilmesinde etkinlik açısından değerlendirmeler mevcuttur. Tablo 8 incelendiğinde, suyun düşük fiyatlandırılmasının su sistemine etkilerinin genel olarak olduğu görülmektedir. Su hizmetlerini sağlayan kuruluşlar, artan talebe karşı çaresiz kalmakta ve kaynaklar tehlikeye girmektedir. Yine gelirin düşük olmasından dolayı su hizmetlerinin görülmesi için gerekli olan gelir elde edilememektedir. Su fiyatlarının düşük olması, hükümeti halkın gözünde iyi bir konuma getirebilir. Bu politik açıdan önemli bir hamle konumundadır. Fakat uzun vadede su ile ilgili sıkıntılar artacağından dolayı, bu politikalar içinden çıkılması zor

durumların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu politikanın kullanıcılara olan etkileri ele alındığında, belki de tüketicileri ilgilendiren en önemli husus faturaların düşük olacağıdır. Bu durumda su savurganca kullanılacak ve tüketimde etkinlik kriterinin dışına çıkılacaktır. Yüksek fiyatlandırmanın su sistemlerine etkileri incelendiğinde, sübvansiyonların diğer sistemlere ve servislere kaydırılması, uzun vadede yüksek kârların elde edilmesine neden olacaktır. Bunun yanında, azalan talepten dolayı yine uzun vadede finansal kayıpların yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Yüksek fiyatlandırmanın kullanıcılar üzerinde etkileri incelendiğinde, gelir düzeyine göre uygun olan ya da olmayan faturaların gelmesi durumu ile karşılaşılabılır. Servisle ilgili tüm faaliyetler de fiyata yansıtılır. Su kaynaklarının fiyatlandırılmasında optimum fiyatlandırmanın su sistemlerine etkileri incelendiğinde; ilgili kurum ya da şirketin finansal kapasitesinin garanti olduğu görülür. Fiyatların uygunluğundan dolayı sistemin bakımına yönelik çalışmalarda cesaret verici olguların varlığı göze çarpmaktadır. Bunun neticesinde, gelecekte kapasite artırmaya yönelik yapılacak uygulamalar için gereken sübvansiyonlara olan ihtiyaç azalacaktır.

Tüm etkilere bakıldığında, her fiyatlandırmanın kendine özgü olumsuzlukları barındırdığı görülmektedir. Yine de optimum fiyatlandırma ile hem su sistemlerinin etkinliği hem de tüketicilerin yararına olan faturaların varlığı anlamında bir fiyatlandırmaya gitmek yararlı olacaktır. Sürdürülebilir su kaynakları kullanımı ve sosyal adalet için su, uygun bir fiyatla (yani ne ucuz ne de pahalı olarak) fiyatlandırılmalıdır.

Suyun fiyatlandırılmasında, suyun sınırlı olması onun fiyatlandırılması gerektiği konusuna dayanak teşkil etmektedir. Klasik iktisadi tanımlama yapıldığında kısıtlı kavramı genelde kıt kavramıyla aynı anlamda kullanılmaktadır. Kısıtlı, herhangi bir şeyin doğada bolca bulunmadığı anlamına gelmektedir. Kıtlık ise ihtiyaç duyulan herhangi bir şeye ulaşamaması durumudur. Bu yönüyle kıtlık ve kısıtlı terimlerinin anlamları ayrılmaktadır. Fakat bazı bilim adamları, kısıtlı ile kıt kavramlarının birbirinden farklı anlamlar taşıdıklarını önemle belirtmektedirler. Bu nedenle, kısıtlı olan kaynak ya da malların ticarete konu olabileceği hususunda ciddi sorun olmamasına rağmen, kıt olan kaynakların fiyatlandırılmasının ve ticari bir mal olarak görülmesinin önemli sorunlara neden olabileceği vurgulanmıştır.

Tablo 8: Fiyatlandırma ve Etkinlik

Fiyatlandırma	Su Sistemlerine Etkileri	Kullanıcılara Olan Etkileri
Düşük Fiyatlandırma	<ul style="list-style-type: none">-Gelir düşük olduğundan dolayı kaynak tehlikeye girebilir.-Gerekli olan harcamaların ertelenmesine neden olabilir.-Talep artacağından kaynağa olan ihtiyaç artacaktır.-Politik olarak destek görebilir, fakat üstesinden gelinmesi zordur.	<ul style="list-style-type: none">-Uygun faturalar olacaktır.-Savurganca ve etkinliği az tüketim görülecektir.
Yüksek Fiyatlandırma	<ul style="list-style-type: none">-Sübvansiyonların diğer fonksiyonlara, servislere ya da aşırı kârlara izin vermesi, kısa vadede kârı artırır.-Talebin azalmasından dolayı uzun vadede finansal kayıplar kaçınılmaz olacaktır.	<ul style="list-style-type: none">-Uygun olmayan, yüksek tutardaki faturalar.-Tüketim yalnızca zorunlu ve temel ihtiyaçlar için ve az miktarda olacağından ortaya çıkacak memnuniyetsizlik, bunun yanında, yaşam kalitesinin düşük olması.
Optimum Fiyatlandırma	<ul style="list-style-type: none">-Finansal kapasite garanti oluyor.-Zaman içerisinde sistemin bakımın cesaretlendirmektedir.-Gelecekteki kapasite ihtiyaçları ile ilgili kararları kolaylaştırır.-Dışarıdan gelecek olan sübvansiyon yardımlarına ihtiyaç azalacaktır.	<ul style="list-style-type: none">-Hem uygun hem de uygun olmayan faturalar olabilir.-Servisin maliyetini yansıtan kullanıcı bazlı fiyatları da dâhil ederek fiyat sinyalleri yollamaktadır.

Kaynak: http://www.ucowr.siu.edu/updates/pdf/V114_A4.pdf, 'dan aktaran Diler, 2008: 48.

Su konusunda yapılmış birçok çalışma göstermektedir ki, su kıtlığı ile su kaynaklarının sınırlılığı birbirine karıştırılmaktadır. Su miktarının doğası gereği kısıtlı olduğu ve bunun piyasa mekanizması sayesinde suyun fiyatlandırılmasıyla halka kabul ettirilebileceği varsayılmakta, dolayısıyla kısıtlılık ve kıtlık kavramları bir birine karıştırılmaktadır (Robert, 2003: 27). Suya erişim, gerçekten de kıt olduğu gerekçesiyle fiyatlandırılmış olsaydı eğer, fiyatlar oldukça yüksek olacaktı ve geliri düşük olan kesim, fiyatı yüksek olan suya erişemeyecek, bu nedenle de mağdur olacaktı. Bunun için sanayi, tarım ve fazla tüketen bireyler ile iş kollarına, su tüketiminden dolayı belirli bir vergi konması akılcı gibi görülebilir ve bu sayede yoksulların suya erişimi kolay hale getirilebilir (Robert, 2003: 27).

2.3. Suda Özelleştirmenin Etkinlik ve Verimliliğe Etkisi

TÜSİAD'ın tanımıyla özelleştirme, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) yönetim ve mülkiyetindeki kuruluşların, özel girişimlere transfer edilmesidir (Işık, 2007: 2). 1980'li yıllardan itibaren dünyada meydana gelen değişimlerle birlikte özelleştirme bu değişime ayak uydurmak için yapılması gereken reformlardan biri olmuştur. Tüm dünyada serbest piyasa ekonomisi yönünde gelişmeler yaşanmış ve bu çerçevede kamu sektörü de yeniden yapılandırılmıştır. Milli ekonomi içerisinde devletin rolünün daraltılması için yapılacak yöntem ise özelleştirme'dir. Özelleştirme genel piyasa ekonomisini canlı tutmaya yarayan hemen tüm enstrümanlara sahiptir. Özelleştirme dar anlamda alındığında sadece KİT'lerin özelleştirilmesini kapsar. Fakat özelleştirme geniş anlamda düşünülmeli; devletin ekonomi alanındaki düzenleme ve müdahalelerinin azaltılması şeklinde anlaşılmalıdır (Tandırcıoğlu, 2002: 198).

Son yıllarda su kaynakları yönetiminde önemli anlayış değişimleri yaşanmıştır. Artan niteliksel ve niceliksel sorunlar su sorunlarının çözülmesi bağlamında farklı arayışlara gidilmesine neden olmuştur (Üstün, 1998: 41). Su yönetimi konusunda uzman kişilerden bazıları, su kıtlığı konusunun akılcıca değerlendirilmesi, su için ödenen devlet sübvansiyonlarının kaldırılması ve su maliyeti ödenerek ulaşılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Geray, 2004: 26). Diğer taraftan, doğal bir kaynak olan suyun, artan nüfus ve plansız büyüme ile temiz ve içilebilir su kaynakları tükenmeye başlamıştır. Yaşanan su sıkıntısını engellemek için, su kaynaklarının özelleştirilmesi bir yol olarak görülmektedir

(Temiz Su, 2009, <http://www.cmo.org.tr/index.php>). Su özelleştirmeleri öncelikle, kaynaklarda meydana gelen olumsuz gelişmelerden dolayı düşünülmüş bir yoldur.

Devlet tarafından yapılan işlerin büyük bölümünün özelleştirilmesinin gerekliliği düşüncesi, su yönetimi konusundaki tartışmaları da etkilemiştir. Ortak kanı, kamunun tekelindeki suların israf edildiği yönünde olmuştur. Bu durum, su yönetimi tanımını da ciddi bir şekilde değiştirmiştir. Sadece fiziksel anlamda yatırımları içeren su yönetimi tanımı; haklar, mülkiyetler ve örgütlenme boyutlarını da içine alacak şekilde genişletir. Tanımda meydana gelen değişim ile su yönetiminin mühendislik boyutuna ile siyasi ve yönetim boyutları da eklenmiştir. Netice itibarıyla, su hizmetlerinin kamu mekanizmaları eliyle mi yoksa piyasa mekanizması tarafından mı yönetilmesi gerektiği sorusu gündemi işgal eden önemli bir konu haline gelmiştir (Güler, 1999: 2).

Su kaynaklarının ve hizmetlerinin özel sektöre sunulması gerekliliği, ekonomik değeri yanında yaşamsal bir değere de sahip olan suyun geleceği açısından önemlidir. Çünkü piyasa koşullarında, kendiliğinden oluşabilecek arz-talep dengesi hem suyun israf edilmemesini hem de su hizmetlerinin daha iyi sağlanmasını sağlayabilir. Çünkü, kamunun yapacağı bir düzenleme, yine kamu kuruluşlarının kendi yapılarından kaynaklanan etkinlik ve verimlilik sorunundan dolayı suyun israf edilmesine yol açabilir.

Su kaynakları yönetiminin özelleştirilmesi gerektiğini savunanların gerekçeleri şunlardır (Güler, 1999: 2-3):

a) *Sürdürülebilir kalkınma*: 1945 yılından itibaren geçerli olan kalkınma iktisadı yaklaşımlarında değişiklikler meydana gelmiştir. Kalkınma iktisadında belirlenmiş olan kalkınma hedefleri birer bağımsız değişken konumunda iken, sürdürülebilir kalkınma kavramının ortaya çıkışı ile birlikte kalkınma hedefi doğal kaynaklar karşısında bağımlı değişken konumuna gelmiştir. Şimdi, özellikle az gelişmiş ülkelerden beklenen, kendi kalkınma hedeflerini doğal kaynakların varlığını da dikkate alarak, sahip oldukları kaynakları gelecek kuşakları da dikkate alarak kalkınma hedeflerini tekrar gözden geçirmeleri ve düzene sokmalarıdır. Kaynakların en iyi kullanımının ve sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmenin en iyi yolunun, piyasa mekanizmalarınca sağlanabileceği iddia edilmektedir.

b) *Fiyatlandırma*: Fiyatlandırma, piyasa mekanizmasının harekete geçebilmesi için gereken en önemli araçlardan biridir. Bunun nedeni ise, insanların bedelini ödemedikleri bir şeyin asla sorumluluğunu almayacağı ve israf edeceği görüşüdür. Halkı su yönetimine katmak istiyorsanız, fiyatlandırma bunun için en önemli araç olacaktır. Bu yöntem ile hem suya karşı duyarlılık gelişecek hem de halktan bihaber olan bürokratik yönetim tasfiye edilmiş olacak, böylelikle demokratik bir ortam oluşmuş olacaktır. Fiyatlandırmaya gitmenin temel gerekçesi ise finansman sıkıntısından kaynaklanan yatırım sorununu ortadan kaldırmaktır.

c) *Talep odaklı yönetim*: Talep odaklı yönetim, piyasa mekanizmasının gereklerine uygun en önemli yönetim biçimidir. Kamu mekanizmaları ise, su kaynaklarını önceden belirlenmiş hedefler ve toplumsal gereklere uygun olarak arz odaklı olarak yönetmektedir. Kamu sistemi içerisinde her türlü yardım mevcuttur. Fakat verilen hizmetlerin fiyatlandırılması $kâr+maliyet$ formülü ile değil, sadece belli bir hizmet bedeli alınması ile gerçekleştirilmektedir. Bu sistemde su, ekonomik bir mal değil toplumsal bir değerdir. Küreselleşme sürecinde ortaya çıkan uluslararası söylemler bunun sürdürülebilir kalkınma için zararlı bir yönetim biçimi olacağı yönündedir. Kamunun hantal ve bürokratik yapısından kaynaklanan sorunlar, kamu seçeneğinin uygun bir seçenek olarak görülmemesinin gerekçeleri olmuştur.

d) *Özel mülkiyet ve özel işletmecilik*: Hem yeraltı hem de yerüstü sularının önce işletmeciliğinin, daha sonra ise mülkiyetinin özel sektöre aktarılması gerektiği önerilmektedir.

e) *Devletin rolü*: Her aşamada çeşitli biçimlere bürünmekle birlikte, devletin su yönetiminde sadece su piyasasını düzenlemekle sınırlandırılması gerektiği belirtilmiştir. Yerelleşme devletin faaliyetlerinin belirlenmesinde sadece özel bir öneme sahiptir. Amaç devletle ilgili faaliyetlerin mümkün olduğunca alt seviyede tutulması gerektiğidir. Yerelleşme, kamu eliyle yönetilmesi gereken bir sektöre özel sektörün giremeyeceği durumlarda var olmalıdır. Bu ise sadece kötünün iyisi olabilir.

2000 yılında European Forest Institute ve Salsona Technology Centre tarafından hazırlanan *Mediterranean Forest Public Goods and Externalities* (MEDFOREX) projesi yürütülmeye başlanmıştır. Bu projede ormanların; pazarı olan, potansiyel pazarı olan ve pazarı olmayan çıktılarının veya değerlerinin olduğu, odun dışındaki birçok orman

çıktısının ve ormanlardan elde edilen dışsallıkların uygun kurumsal yapılar ve yasal düzenlemeler ve özel mülkiyet gibi yöntem ve teknikler kullanılarak pazara kavuşturulması gereği kabul edilmektedir. Su da odun dışı orman çıktılarının arasında yer almaktadır. Fakat odun dışı diğer çıktılardan ayrı olarak ele alınmak istenmektedir. Su, farklı yaklaşımların ve büyük ekonomik çıkarların konusu olarak dikkatle ele alınmaktadır. Aynı zamanda suyun siyasi ve stratejik boyutlarının da varlığı onu daha önemli hale getirmektedir. MEDFOREX Projesi kamusal ve piyasası olmayan orman çıktılarını özel olarak ele almaktadır. Su, bu çıktılardan en önemlisidir. Bu projenin en önemli hedefi ise, odun dışı çıktılardan piyasalaştırılmasını sağlamaktır. Suyun MEDFOREX'teki önemi, dışsallık niteliği taşıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu, hizmetin bedelinin idareye ödenmemesi gibi bir sorunla karşı kalınması anlamına gelir. Su için ödeme yapılabilmesi, öncelikle suyun değerinin belirlenmesi, daha önemlisi su pazarının oluşturulması ile mümkün olacaktır (Geray, 2004: 26-27). Suyun değerinin belirlenebilmesi için öncelikle piyasa koşullarının var olması gerekir. Bu proje, ormanın odun dışı bir çıktısı olarak kabul ettiği suyun fiyatlandırılmasının gerektiğini ve bunun ise suyun özelleştirilmesi yoluyla olacağını belirtmiştir.

2.4. Sürdürülebilir Su kaynakları Yönetimi

Sürdürülebilirliğin tarihsel gelişimi incelendiğinde, Stockholm Konferansı'yla başlayan insanların ekolojik olaylara ilgisini çekme yönündeki girişimler, daha sonra BM Çevre Programı'nın kurulmasına neden olmuştur. Yine BM bünyesinde faaliyet gösteren, BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu *Ortak Geleceğimiz* adında bir rapor hazırlamıştır. Hazırlanan raporda ilk olarak “Sürdürülebilir Kalkınma (*Sustainable Development*)” modeli gündeme gelmiştir (Marmara, 2006: 8). Bu raporda, sürdürülebilirlik kavramına ek olarak bir takım kavramlar da mevcuttur. Örneğin, Ekolojik Ayak İzi (EFP) insanların dünyadaki yenilenebilir enerji kaynakları üzerindeki geçmiş ve gelecekteki taleplerini ölçmektedir (Güçlü, 2007: 29). EFP, sürdürülebilir kalkınma için yapılması gereken ölçümlerden biridir. İnsanların doğaya vermiş oldukları zararların hesaplanması, ekolojik bir açık yaratmamak için önemli bir yer teşkil etmektedir. Bilindiği üzere dünyada meydana gelebilecek ya da var olan ekolojik bir açık, sürdürülebilir kalkınmayı ve buna paralel olarak bütünsellik ilkesinin bir sonucu olarak da su yönetiminde sürdürülebilir kalkınmayı olumsuz etkileyecektir.

2050 yılında yaklaşık olarak 9 milyara ulaşacak olan dünya nüfusunun ihtiyaçlarına karşılık verebilmek için sürdürülebilir su kaynakları yönetimine büyük iş düşecektir. Bir günlük besini elde edebilmek için 3000 litre suya ihtiyacımız vardır. Yalnızca günlük içme suyu ihtiyacımız bile 2.5 litredir. 1990'lı yıllara kadar su kaynaklarına düşük maliyetle veya ücretsiz olarak ulaşılabilecek bir kaynak gözüyle bakılmaktaydı. 1992 Dublin Konferansıyla başlayan süreçte su, bir damlasının bile boşa harcanmaması gereken bir meta olarak değerlendirilmesi ve tüm dünyada sulama dâhil her sektörde suyun israf edilmeden, tasarruf edilerek, fiyatlandırılarak kullanılması gerektiği yönünde bir anlayış değişimi yaşanmıştır. 2002'de Johannesburg'da düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde de su gündeme gelmiştir. Su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı konusunda hedeflerin belirlenmesi hususunda bilgiler verilmiştir. Su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlayacağı faydalar ise şunlardır: su israfını önlemek ve neticesinde suyun korunmasını sağlamak, su kalitesinin iyileştirilmesi ve suyun gerekli miktarda kullanılarak çevreye zarar vermesinin engellenmesini sağlamaktır (Evsahibioglu, 2008: 126).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı gelişmekte olan bir kavramdır. Bu nedenle de teorik temelleri net olarak belirtilmiş değildir. En öz anlatımla sürdürülebilir kalkınma, bugünkü ihtiyaçların karşılanmasının yanında, gelecek kuşakların da ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir kalkınma modeli ön görmektedir (Marmara, 2006: 8). Kısaca, sürdürülebilir kalkınma, günümüzdeki ihtiyaçlarımızı karşılarken gelecek nesillerin ihtiyaçlarına zarar vermeyecek biçimde kalkınmayı sağlamaktır (Özer, 2007: 15). Sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunması ve ekonomik kalkınmanın birlikte ve uzun vadede birlikte planlanması ve uygulanması sonucu ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirliğin amacı, kaynakların korunmasını sağlamak ve insanların yüksek hayat şartlarında yaşamlarını sürdürmesine yardımcı olmaktadır. Sosyal, ekonomik ve ekolojik amaçların hep birlikte hesaplanması ve planlanması, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için önemli araçlardır (Farel, 1998'den aktaran: Marmara, 2006: 9). Su kaynaklarının sürdürülebilir ve akılcı yönetilmesi ve kullanılması için, mekânsal ve sektörler arasında planlama ve karar verme süreçlerinin eşgüdüm ve entegrasyonla sağlanabileceği söylenebilir (Firidin, 2008: 9).

Stockholm Konferansı'nın birinci maddesindeki "insanın; hürriyet, eşitlik ve yeterli yaşam koşulları sağlayan onurlu ve refah içinde bir çevrede yaşamak temel hakkıdır. İnsanın bugünkü ve gelecek nesiller için çevreyi korumak ve geliştirmek için ciddi bir sorumluluğu vardır" ifadesiyle kaynakların sürdürülebilir bir şekilde yönetimi hem bir hak hem de bir görev olduğu tespit edilmiştir. Konferansın ikinci maddesindeki, "bugünkü ve gelecek nesiller için ihtiyaca göre özenli planlama veya yönetim ile dünyanın doğal kaynakları, hava, su, toprak, flora ve fauna (hayvan varlığı) dâhil, özellikle de doğal ekosistemleri temsil eden örnekler korunmalıdır" şeklindeki ifadesiyle de sürdürülebilir kalkınma tanımlanmıştır.

Genel olarak baktığımızda sürdürülebilir su kaynakları yönetiminin iki temel üzerinde olduğu görülür. Birincisi, bugünkü ve gelecekteki insanların su kaynakları güvenliğini sağlamaktır. İkincisi, ekolojik sistemin varlığı için gereken koşulların sağlanmasıdır. Başarılı bir sürdürülebilir su kaynakları yönetimi için olmazsa olmaz olan su kaynaklarının verimli bir şekilde yönetilmesidir. Bu nedenle de talebe yönelik su yönetimi anlayışı, arz yönlü su kaynakları yönetimine tercih edilecektir. Yapılması gerekenler ise öncelikli olarak, suyun aşırı tüketilmesinin engellenmesidir. Suyu rasyonel olarak kullanmak, kirlilikten korumak ve tasarruf etmek öncelikli yapılması gerekenler arasında olmalıdır. Aksine eğer alınan önlemler ekolojik sistemin devamlılığına yarar sağlamıyorsa, o zaman arz yönlü politikalara dönülebilir. Fakat unutulmamalıdır ki arz yönlü su politikalarının çevresel sorunlara yol açabilme riski çok daha fazladır (Pamukçu, 2000: 83-84). Sürdürülebilir su kaynaklarının yönetilmesinde, talep yönlü piyasa mekanizmasının işlerliğinin olduğu sistemlerin daha uygun olduğu; kamu sektörü elindeki su yönetiminin ise, sürdürülebilir kalkınma ve su kaynakları kullanımı açısından yetersiz kalacağı ileri sürülebilir.

Sürdürülebilirliği güvence altına alabilmek için su kaynaklarının tüketilmesi kadar, tüketim sürecinde kirletilmesi ve taşıma kapasitesinin zorlanması gibi durumların ortaya çıkmasında engellenmesi gerekmektedir. Su kaynakları ve dolayısıyla ekosistem dikkatli bir şekilde kullanabilirse sürdürülebilirlik de güvence altına alınmış olur (Eroğlu, 2008: 5). Sürdürülebilir bir su kaynakları yönetimi için önem ve dikkatin öncelikle doğadaki kaynakların korunmasına verilmelidir.

2.4.1. Sürdürülebilir Su Kaynakları Yönetiminin Eleştirilmesi

Sürdürülebilir kalkınmanın ve buna bağlı olarak, sürdürülebilir su kaynakları yönetiminin uygulamada sonuç vermeyeceği yönünde bir takım görüşler mevcuttur. Hatta bu kavramın özel sektörün bir aldatmacası olduğu da iddia edilmektedir. Şimdi bu iddialara bir göz atmak yararlı olacaktır.

Yoksul ülkelere, gelişmiş ülkeler tarafından kalkınma etiketiyle sunulan paketin bir parçası olan sürdürülebilir su kaynakları kullanımı ve kalkınması, yoksul ülkeleri, zengin ülkelerin su kullanım standartlarına (israf etme) ulaşabileceklerine inandırmaktan başka bir şey değildir (Esteva, 1993'ten aktaran: Robert, 2003: 97). Sürdürülebilir kalkınma sadece bir slogandır. Bu slogan çelişkili bir kavram olduğu için beyinlerimize nüfuz etmektedir. Bu şöhretini aslında birbirine zıt iki kavramı bir arada bulundurmasına borçludur. Bu iki kavram gerçekten korkulacak sonuçlara neden olabilir. Öncelikle, kalkınma niteliği gereği, felakete yol açabilir. Böyle bir durum göz ardı edilecek, diğer taraftan bu felakete rağmen sürdürülebilirlik iddiası devam edecektir. Oysa sürdürülebilir kalkınma kısa bir zaman devam edebilecektir. Sonrasında kullanılacak fazla bir kaynağın kalmayacağı göz ardı edilmektedir. Sürdürülebilir kalkınma sadece çirkinlik abidesi olabilir (Robert, 2003: 97). Sürdürülebilir su kalkınması burada, hesapsızlık yapanların ve art niyetlilerin çıkarmış oldukları bir slogan olarak görülmektedir. Başka bir ifadeyle, kaynakların sömürülmesine, sürdürülebilirlik sıfatının eklenmesiyle asıl niyetin gizlendiği iddia edilmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma ve suyun sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi kavramları, suyu bir insan hakkı olmaktan çıkarıp, alınıp satılabilen bir mal olarak göstermek isteyenlerin bu süreçte kullandıkları anahtar kavramlarıdır. *Ortak Geleceğimiz* adlı raporda dünya barışının korunması, kaynakların sürdürülebilir yönetilmesi ile ilgili faaliyetler hükümetlerin, dolayısıyla hükümetlerin gizli ortağı olan özel şirketlerin elindedir. Onlar ise sürdürülebilir bir kaynak yönetiminden ziyade, kâr maksimizasyonunu düşünmektedirler (Evcimen, 2009: 2).

Sürdürülebilir kalkınma, özel sektörün özelleştirmeye gerekçe olarak kullanmış olduğu araçlardan biridir. Sermaye sahipleri suyun, fiyatlandırılmazsa ve kamu elinde

yönetilmeye devam edilirse israf edileceğini savunmaktadırlar. Fakat onların üzerinde durdukları bir konu olan “20 yy. da petrol neyse, 21. yy.’da da su öyle olacaktır” sözü, suyu sadece satılabilir bir mal olarak gördüklerinin ve su kaynaklarının sürdürülebilirliğiyle pek de ilgilenmediklerinin bir göstergesi sayılabilir (Yılmaz, 2003, www.antimai.org).

Aslında, sorun öncelikle birbirini asla tamamlayamayacak olan iki kavramın birleştirilmesiyle oluşturulan yeni kavramın anlamsızlığıyla başlamaktadır. Sürdürülebilirlik ve kalkınmayı birbirinden ayırmamız gerekmektedir (Robert, 2003: 98):

Kalkınma: Eğer kalkınmayı mevcut olan ve olmaya devam edecek çelişkili durumlara rağmen sürdürmeye devam edersek, bu durum açıkça yıkıcı hal alacaktır. Diğer taraftan, bir takım geçim şartlarını dikkate almak ve halen bizimle olan doğal varlıklarla yetinmesini bilmek gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik: Sınır çizgilerine dikkat edilmesi gerekir ve tüm bölgeye ve iklime saygıyı gösterilmelidir. Ayrıca sınırlılığı göz önünde bulunduran ve kıtlık vb. sorunlardan sakınmasına özen gösteren bir kültür yeniden geliştirilebilir.

2.5. Su Yönetiminde Kamu Malı-Özel Mal Ayrımı ve Etkinlik

Su hizmetlerinin kamu tarafından mı, yoksa özel sektör tarafından mı görülmesi gerekliliği geçmişten günümüze hep tartışıla gelmiştir. Suyun kamu malı niteliği taşıdığı ve dolayısıyla da su hizmetlerinin kamu birimleri eliyle görülmesi gerektiğini savunanlar, suyun insan sağlığı için önemine ve su-çevre ilişkisi açısından değerine dikkat çekmektedirler. Su hizmetlerinin özel sektör eliyle yönetilmesi gerekliliğini savunanlar ise Dublin İlkeleri’yle başlayan süreçle ortaya çıkan su yönetiminde liberal anlayışın yaygınlaşmasıyla gelişen, suyun kıt bir kaynak olarak değerlendirilmesine ve fiyatının belirlenmesi için piyasa mekanizmasının gerekliliğine dikkat çekerler (TÜSİAD, 2008a: 37).

Bir malın kamu malı olarak değerlendirilebilmesi için bir takım niteliklere sahip olması gerekmektedir. Öncelikle söz konusu mal fiyatlandırılmamalıdır. Bir diğer nitelik de malın tüketimi için monopol, yani rekabetin olmaması durumunun söz konusu olması gerekmektedir. Geleneksel olarak ticarete konu olan mallara bakıldığında, bu alanlarda ekonomik birimlerin birbiriyle olan rekabeti göze çarpar Bir başka ifadeyle, bir birimin bir

gereksinimden fazla tüketmesi, diğerinin tüketilmesine olumsuz etki yapmaktadır. Bu özellik kamu malının tüketiminde rekabetin olamayacağına işaret etmektedir (TÜSİAD, 2008a: 37).

Nasıl kamu malı ve özel mal arasında farklar mevcutsa, özel sektör ve kamu sektörü arasında iş görme ile ilgili olarak anlayış farkları da mevcuttur. Özel sektörde amaç en yüksek kârın elde edilmesidir. Kamu kuruluşlarında ise böyle bir amaç bulunmamaktadır. Bir diğer fark da şudur: Özellikle KİT'ler de yöneticilerin finansal açıklar için bir sorumluluk üstlenmezken, özel sektörde yöneticiler sorumluluk altındadırlar. Bu farklılıklar dikkate alındığında kamu sektöründe yaşanan sıkıntıların özelleştirme ile ortadan kaldırılacağı sonucuna varılabilir (Tandırcıoğlu, 2002: 201). Kamu yönetiminin neden olduğu sorunları ortadan kaldırmada kullanabilecek yöntemlerin en önemli olanı özelleştirme dir.

Sonuç olarak, kamu hizmetlerinin görülmesi için, özel sektörün finansal gücüne ihtiyaç olabilir. Aynı şekilde özel sektör de, kamunun sağlayabileceği kurumsal alt yapıya ihtiyaç duyabilir. Diğer bir açıdan bakıldığında; kamu kuruluşlarında mevcut olan aksaklıklar giderilmediği sürece, özel sektör daha cazip gözükecektir (Hanke, [t.y.], 10). Müşteri odaklı olarak hareket edecek olan özel sektör kuruluşları, su yönetiminde müşteri memnuniyetini sağlamayı hedefleyeceklerdir (Ateşoğlu, 2010: 52).

2.5.1. Kamu ve Özel Mülkiyet Ayrımında Su Yönetimi

Genel kural olarak, öğretilerde sular kamusal (genel) sular ve özel sular olarak ikiye ayrılmaktadır. Genel sular; denizler, göller, nehirler ve ırmaklar gibi devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan sulardır. Özel sular ise, bireyin üzerinde tasarruf hakkına sahip olduğu, özel mülkiyet altındaki sulardır. Kısaca genel-kamu-umumi sular, kamunun yararlanmasına ve kullanılmasına açık olan sular iken, özel sular ise yalnızca özel mülkiyet sahibi tarafından üzerinde tasarruf yetkisi olan sulardır. Umumi sular kamu hukukuna tâbiyken, özel sular özel hukuka tâbidir (Karakaş, 2007: 20).

Su kaynaklarının yönetimi hususundaki tartışmalar 1970'li yıllara kadar dayanmaktadır. DB ve Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 1990'a kadar su yönetiminde kamunun etkisinden nispeten uzak, yerel yönetim

birimlerin yönetilmesi gerektiği hakkında görüş bildirmişlerdir. Yerel birimler geniş planlama ve fiyatlandırma ile su yönetiminde verimliliği sağlayacaklardı. Bu dönemde, bir taraftan piyasa mekanizmasının varlığından ve gerekliliğinden söz edilirken, diğer taraftan kamunun suyu ticari bir mal olarak görüp, buna göre politikalar oluşturması gerektiği düşüncesi birlikte dile getirilmiştir. Son yıllara baktığımızda ise su yönetiminde kamu kuruluşlarının planlama ve hizmet konusunda verimli olamadıkları, bu nedenle de suyu yönetme işini özel sektöre bırakmaları gerektiği yönündedir (Kartal, 2010: 479).

Özelleştirme kısmi olabileceği gibi kapsamlı da olabilir. Kapsamcı bir özelleştirme su yönetiminde kamunun sorumluluğunu ortadan kaldıracaktır. Bir diğer özelleştirme örneği ise kamu-özel ortaklığı denen kısmi özelleştirme. Bu modelde suyun mülkiyeti kamusal olmak kaydıyla, su hizmetlerinin sağlanması ve yönetilmesi özel sektörün idaresi altındadır. Bu uygulamaya özellikle gelişmekte olan ülkelerde gidilmektedir. Çünkü bu ülkelerde kamunun finansman açığını gidermek için özel sektörden yararlanılmaktadır. Fakat hükümetlerin zayıf olduğu ülkelerde su yönetimi zamanla özel sektörün eline geçmektedir (Kartal, 2010: 480).

Bir diğer sorun ise doğal tekel olma durumudur. Bu, aynı zamanda, kamu kurumlarının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bir firma, doğal olarak, üretilen bir malın üretimini artırarak ve maliyetleri düşürerek doğal tekel konumuna gelebilir. Birden fazla firmanın bir arada bulunduğu bir piyasada her bir firma üretim maliyetlerini azaltıp, daha fazla kâr elde etme yoluna gidecektir. Bu süreçte ayakta sadece bir firma kalacaktır. Bunun sonucu olarak doğal bir tekel sorunu ortaya çıkacaktır. Diğer tüm tekellerde olduğu gibi, burada da firma fiyat artırma yoluna gidecektir. Birçok kişi ise, piyasada doğal tekel sorunu ortaya çıktığında, kamunun piyasaya girip mal ve hizmet üretimine başlaması gerektiği görüşündedir (Hanke, [t.y.], 7). Devletin konumunun “dengeleyici (*stabilizatör*)” olarak düşünüldüğü bir yapı önerilmektedir. Fakat her zaman ve her sektörde doğal tekel oluşumunun sürekli olarak mevcut olduğu veya olacağı savı düşündürücüdür.

Kamu işletmelerinde mülkiyet kamuya aittir. En önemli örnek ise suda karşımıza çıkmaktadır. Su hizmetlerinin kamu eliyle yapıldığı ülkelerde su, kâr aracı olarak görülmemektedir. Su kaynaklarının mülkiyeti ve hizmetleri kamu tekelindedir ve fiyatı

devlet belirlemektedir. Fiyatlandırma yapılırken şu faktörler dikkate alınmaktadır (Minibaş, 2007: 27):

- a) Suyun kaynaktan kullanıcıya ulaşmasına kadar geçen evrede gereken yatırımlar,
- b) Gerekli bakım ve yenileme masrafları,
- c) Sektörde istihdam edilen çalışanların ücretleri.

Tabii ki devlet sadece bu üç koşula göre su fiyatlarını belirlememektedir. Aksi takdirde su fiyatları yüksek olacaktır. Bu noktada devlet sosyal amaçlı sübvansiyonlar yapacaktır. Bu şekilde suyun maliyeti azalacaktır. Bu yüzden daha önce bahsedilen kamusal örgütlerle ilgili sorunlarla karşılaşmaktadır.

2.5.2. Su Hizmetlerinin Özelleştirilmesinin Olumsuz Etkileri

Sudaki ticarileşme eğiliminin en çok eleştirilen yönlerinden biri de olası tekelleşme durumudur. Su hizmetlerinde özelleştirme sonrası yaşanacak tekelleşmenin, bir takım sorunlara neden olacağına işaret edilmektedir. Bu durumun üç farklı grup üzerine etkileri bulunmaktadır (Minibaş, 2007: 29):

a) *Yerel su şirketleri üzerindeki etkileri:* İç piyasada var olan su kaynaklarını kiralayan ve dağıtan firmalar daha sonra el değiştirme yoluyla bir tek büyük şirket kalıncaya kadar birleşecek ve en sonunda piyasada, piyasaya istediği gibi yön verebilecek olan tek bir firma kalacaktır. Bu suyun kullanıldığı en önemli alanlardan biri olan tarımda da ciddi sorunlara yol açacaktır. Tarımda kullanılan suyun pahalı olması, yetiştirilen ürünlerin maliyetlerini artıracaktır.

b) *Su kullanıcısı üzerindeki etkileri:* İçilebilir temiz su kullanımı her vatandaşın hakkı iken, su hizmetlerindeki özelleşme ve piyasadaki tekelleşme hareketlerinden dolayı vatandaş artık su şirketlerinin müşterileri olacaklardır. Piyasalaşmanın ve tekelleşmenin neden olacağı diğer bir olumsuzluk ise şudur: Sağlıklı yaşam sürmek için suya ihtiyaç vardır. Su hizmetleri parayla sağlandığı için artık insanlar bir nevi sağlıklarını da satın almak zorunda kalacaklardır. Su faturalarını ödeyemeyenler su hizmetlerinden faydalanamayacaklar ya da çok az faydalanabileceklerdir. Su piyasasına firmalar hâkim olduğundan fiyatlar yüksek olacak, ailelerin giderleri içinde su gideri oranı yükselecektir.

Su yönetiminin piyasa koşullarında gerçekleştirilmesi yönündeki nedenlerin bazıları şunlardır;

- Gereksiz su kullanılmasını önlemek için suyun fiyatlandırılması,
- Su kaynakları için yapılması gereken alt yapı ve bakım için finansmana ihtiyaç duyulması,
- Su kaynaklarını korunabilmek için özel mülkiyetin var olması şeklindeki gerekçeler, bu durumda, bu durumda anlamsız hale gelmekte;

bu tezler, bir bakıma, su özelleştirmelerini gerekli olarak göstermek için sunulmuş kandırmacalar olarak değerlendirilmektedir.

c) Ülke ekonomileri üzerindeki etkileri: Öncelikle suyun özelleştirilmesiyle ülkeye giren yabancı sermaye ve döviz girecektir. Fakat piyasanın sahip olduğu kâr maksimizasyonu ilkesi gereğince, sürdürülebilir kalkınma gereklerine uyulmamış olacaktır. Şirketler arasındaki satış artışından kaynaklanan rekabetten dolayı, su kaynaklarının yanlış ve aşırı kullanımı sonucu, yaşanılacak kaynak sorunuyla karşılaşılabilir.

2.6. Su Kaynaklarının Özelleştirilmesi ve Piyasa Düzeni

1980'lerde yeni dünya düzeni için özelleştirme uygulamaları gerekli hale gelmiştir. Tüm dünyada meydana gelen piyasa mekanizması yönündeki gelişmeler, kamu sektörünün yeniden yapılandırılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Özelleştirme genel olarak devletin piyasadaki faaliyetlerinin sonlandırılması ve bunun yerine özel sektörün bu alanda işlerlik kazanması durumudur (Tandırıcıoğlu, 2002: 198). Daha önce de ifade edildiği gibi, özelleştirme, piyasadaki kamuya ait olan faaliyetlerin, devletten alınarak özel sektöre aktarılmasıdır.

Kapitalist bir ekonomide; girişimcilerin, piyasanın ve tüketicilerin var olduğu görülür. Tüketiciler alım yoluyla aslında piyasada söz sahibi konumdadır. Eğer girişimcinin icraatlarını beğenmezlerse onlardan vazgeçebilirler. Yani müşteriler alış verişini bu satıcılardan keserler. Bu şekilde onlar tüketicilerin isteklerine boyun eğmek zorunda kalırlar (Mises, 2010: 65). Suyun da kamunun elinde olan bir kaynak olduğu gerçeğinden

yola çıkılırsa eğer, tam olarak bu şekilde işleyecek bir piyasa mantığının yararlı olabileceği söylenebilir.

Hollanda'da yapılan 2. DSF'den bu yana su kaynaklarının özelleştirilmesi gerekliliği tüm forumlarda vurgulanmaktadır. Ekonomik bir yapıya sahip olan suyun, ancak özel sektör tarafından iyi yönetileceği bir gerçektir. Fakat diğer taraftan su hizmetlerinin görülmesinde kamu-özel ortaklığı da forumlarda görüşülmüş ve bu modelin uygun olduğu üzerinde az da olsa durulmuştur. Bunda dünyadaki su şirketlerinin büyük rol oynamıştır (Akdoğan, 2006: 39).

Suyun özelleşmesi konusunda çok uluslu şirketlerin de önemli oranda talepleri mevcuttur. Çok uluslu şirketler, suyun özelleşmesinin suyun gelecekteki varlığı ve bu nedenle insanlık için gerekliliği üzerine vurgu yapmaktadır. Bu şirketler, suyun özelleşmesi konusunda iki nedene dikkat çekmektedirler (Atılğan, 2008: 9):

Birincisi: Sağlıklı ve kullanılabilir su tedariki için daha fazla yatırıma ve alt yapı hizmetine ihtiyaç vardır. Bunu gerçekleştirebilmek için özel sektörün elinde bulunan parasal güce ihtiyaç vardır.

İkincisi: Kamu mevcut yapısından dolayı suda etkinliği sağlayamamaktadır. Sudaki verimliliği ve etkinliği sağlayabilmek için özel sektörün sahip olduğu teknoloji ve bilgi birikimi olanaklarının önemi büyüktür.

Daha önce su özelleştirmelerinde üzerinde durulan bu iki önemli husus, çok uluslu şirketler tarafından da dile getirilmektedir. Suya olan talep dünya genelinde artmaktadır. Artan bu talebi karşılamak için alt yapı yatırımlarına, önemli bir finansal kaynağa ve tecrübeye ihtiyaç vardır. Hepsini gerçekleştirecek olan ise bu özelliklere yapısı gereği sahip olan özel sektördür. Çok uluslu şirketlerin suyun özelleşmesine dair gerekçeleri özetle bu şekildedir.

Su yönetimine özel sektörün katılımı, hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde başvurulan bir yöntemdir. Gelişmiş ülkelerde böyle bir uygulamaya gidilmesinin nedeni, su kalitesinin yükseltilmesi ve çevreye yönelik negatif dışsallıkların azaltılması düşüncesidir. Özellikle AB ve ABD'de sağlık ve çevre düzenlemeleri için yapılmış olan hukuksal düzenlemelerin ardından, su yönetimine özel sektör katılımları

artmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde su yönetimine özel sektörün katılması ise hukuksal ve çevresel nedenlerden başka olarak, ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayıdır. Bu ülkelerde, suyun yoksullara ulaştırılması ve su kaynakları için gereken hizmetlerin yapılması yönünde ihtiyaç duyulan finansal kaynağın temin edilmek istenmesi su özelleştirmelerindeki öncelikli konulardır (TÜSİAD, 2008a: 71). Buradan hareketle, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde su kaynaklarının özelleştirilmesinin farklı gerekçelerle yapıldığını söylemek mümkündür. Buna göre, gelişmekte olan ülkelerdeki su özelleştirmeleri kalkınma ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması önemli bir amaçken, gelişmiş ülkelerde su özelleştirmelerine gitmekteki amaç, daha çok, mevcut hayat standartlarını daha da yukarıya çıkarma düşüncesidir.

Başta BM'nin teşvik programları ve kuruluşları olmak üzere, International Monetary Fund (IMF) ve DB'nin de destekleri ve ayrıca kamunun hizmet açısından yetersiz kaldığı yönündeki görüşler, özellikle gelişmekte olan ülkeleri su yönetiminde özelleştirmeye gitmeye sevk etmiştir (Çınar, 2006'dan aktaran: Evcimen, 2009: 7). Aslında Türkiye için de çevre sorunlarının en önemli nedeni kamusal mülkiyetlerdir. Her ne kadar halkın mülkiyeti gibi algılsa da kamusal mülkiyet, sadece sanal bir mülkiyet olarak görülmektedir. Çünkü halkın bu mülklerde tasarruf etme hakkı yoktur. Devlet piyasada çok geniş bir alan kaplamıştır ve hukuksal düzenlemelerle özel sektörün alanına da el atmıştır (Şahin, 2005: 97-98).

2.6.1. Piyasa Sistemine Getirilen Eleştiriler

Su özelleştirmelerine karşı çıkışların gerekçeleri farklıdır. Kimi bunun uluslararası arenada büyük devletlerin sömürü aracı olduğunu savunurlar, kimi ise bunun kapitalizmin yeni hamlesi olarak değerlendirirler; genelde her iki kesimin ortak noktası, suyun bir insan hakkı olduğu yönündeki görüşleridir.

Özellikle 1980 sonrası dönemde DB ve IMF'nin gelişmekte olan ülkelerin gündeminde tuttukları özelleştirme politikaları, bu ülkedeki kaynakların büyük şirketlerce ucuza alınmasına ve toplumsal adaletsizliklere yol açmıştır (Tokatlıoğlu, 2005: 108).

Piyasa mekanizması ve özel sektör kendine has bir takım yaklaşımlar ve özelliklere sahiptirler. Suyun özelleştirilmesi yerel kamu hizmetleri arasında ilk sırayı almaktadır.

Yatırım finansmanı gerekliliği açısından su hizmetleri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için farklı özelliklere sahiptir. Özel sektör kendine özgü yapısıyla, yapmış olduğu yatırımdan, hizmetin ömrünü dolduracağı yıla kadar ekonomik geri dönüşümü bekleyemez. Hizmet ömrü 50 yıl olan yatırımdan 10-15 yıl içinde işin ekonomik getirisini elde etmek ister. Ayrıca, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere nazaran faiz oranları daha yüksektir. Bu nedenle piyasalaştırılan hizmetler, az gelişmiş ülkelerde daha maliyetli olacaktır. Az gelişmiş ülkelerde yaşayan yoksul halk bu finansal yükü çekmek zorunda kalacaktır. Bu durum, yoksul tüketicileri zor durumda bırakacaktır (Atılğan, 2008: 6). İnsanlar, suyun piyasa koşullarında fiyatlandırılmasından dolayı mağdur olacaklardır.

Suyun ticarileşmesi şirketleri kâr elde etme amaçlı başka bir hamlesi olarak nitelendirilmektedir (Arslan, 2008: 2). Suyun özelleştirildiği özellikle gelişmekte olan ülkelerde, özel sektörün suyu bir sömürü aracına dönüştürdüğü görülmektedir. Çünkü özel sektörün, ister direkt özelleştirme ister kamu-özel ortaklığı ister yap-işlet-devret olsun, düşündükleri tek şey kâr elde etmek olacaktır. Özel sektör, yapısı gereği sürekli kâr etme isteğinde olacaktır. Dahası, şirketler su hizmetlerinde sadece piyasada kalmaya yetecek bir gelir elde etme isteğiyle hareket etmeyecekler, borsada prim yapacak şekilde gelir elde etme politikaları uygulayacaklardır (Atılğan, 2008: 9). Kısaca, özel sektör su piyasasını kendi içinde bulunduğu piyasa mantığı çerçevesinde yönetecektir. Bu da, su gibi diğer ticarete konu olan mallardan farklı özelliklere sahip bir kaynağın yönetiminde bahsedilen türden sıkıntılara yol açacaktır.

Oysa su, piyasa mantığında mevcut olan arz-talep ilişkisine göre yönetilemez. Suyun hem kendi yapısından hem de insanlık için sahip olduğu özelliklerden kaynaklanan özellikleri onu insanlık için önemli hale getirmektedir. Bu özellikler şunlardır (Atılğan, 2008: 6).

Birincisi: Su talebinin kendine has bir yapısı vardır. Su talebi ertelenemez ve ayrıca su talebinin ikamesi de mümkün değildir. Esnekliği sıfırdır. Tüm bu nedenlerden dolayı, yoksul ailelerin su faturaları, hane halkı giderleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal korumaya yönelik politikalar ve su sübvansiyonları bu nedenle gereklidir.

İkincisi: Bireylerin su stoklama için sahip oldukları imkânlar oldukça sınırlıdır. Kentlerde ise su tedarik hizmetleri azalan üretim maliyetlidir. Su hizmetlerini her kim yaparsa yapsın, su hizmeti tekelci bir yapıya bürünecektir. Bundan dolayı su hizmetlerinin özelleştirilmesi, özel tekeller yaratacaktır; böylece, yüksek kârın hedeflendiği ve yine yüksek rantı hedefleyen bir ortam oluşacaktır.

Suyun ticarileştirilmesine yönelik eleştiriler mevcuttur. Uluslararası piyasa koşullarına göre bir su tanımının ve anlayışının benimsenmesi, suyun özelleştirilmesine ve piyasa malı olarak görülmesine neden olacaktır. Kamuda su yatırımları azalacak, özel sektörün kâr amaçlı faaliyetleri nedeniyle yoksullar sudan daha az faydalanabilecek ya da su tüketirken ekonomik olarak daha fazla yük altına gireceklerdir. Bütün bunlara rağmen AB komisyonu ve DTÖ yanında, Ekonomik İş Birliği (APE) ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ANESE), su özelleştirilmesi konusunda kararlar almakta, teşvik etmekte ve suyun özelleştirilmesi için yoksul ülkeleri sıkıştırılmaktadırlar (Atılğan, 2008: 7).

Su özelleştirmelerindeki ana karakter konumundaki özel şirketlerin faaliyetleri sonucu su fiyatları yükselmekte ve bu firmalar sadece kâr odaklı hareket etmektedir. Rüşvet ve yolsuzluk artmakta, su kalitesi düşmekte, kaynaklar sömürülmekte ve vatandaşın katılımı sınırlandırılmaktadır. Bunun yanında, su özelleştirmelerinde bugüne kadarki denetlenebilirlik varsayımının geçerli olmadığı görülmektedir. Özelleştirme bir başarı serüveni değil, risk yaratma ve firmaların fiyat şişirme araçları olarak değerlendirilmektedir (Evcimen, 2009: 7). Özetle özelleştirmenin aslında gözlerde fazlasıyla büyütüldüğü, sadece piyasadaki firmaların kâr artırmaları için kullandıkları bir araç olduğu ileri sürülmektedir.

2.7. Su Hakkı

Hak kavramı iki farklı anlamı bir arada barındırmaktadır. Bu durum her iki anlamın da eş olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Hatta hak kavramı bu iki anlamından dolayı tartışmaya dahi açılmıştır. Bunlardan birincisi; yapabilme özgürlüğüken, ikincisi; gerekli görülen ihtiyaçların karşılanması anlamına gelmektedir (Robert, 2003: 94). Su hakkının felsefi olarak tartışılmasından ziyade, maddi veriler ışığında konuyu değerlendirmek gerekir.

Su hakkı (*right to water*), birçok platformda dile getirilmiş bir konudur. Su, geçmişten günümüze, son 20-30 yıllık dönemi hesaba katmazsak eğer, genel olarak doğal bir kaynak ve hak olarak görülmüştür. Su hakkı sorunu, suyun ticari bir meta olarak değerlendirilip, fiyatlandırılması sonucu özellikle yoksul insanların sudan gereği kadar faydalanamamaları sonucu ortaya çıkmıştır. Su hakkı, ayrıca, çok uluslu şirketlerin sömürü hesaplarına karşı bir karşı çıkış anlamına da gelmektedir.

DB, IMF ve ulus ötesi şirketler tarafından oluşturulan küresel politikalar, su kaynaklarının özelleştirilmesine ve suyun ticarete konu olmasına neden olmuştur ve bu yönde atılan adımların hızlanmasına yol açmıştır. Suyun ticarete konu olması özellikle az gelişmiş ülkeler için büyük bir tehdittir (Yıldız, 2009: www.usiad.net/phocadownload/makaleler/Su_Uzerine_Ince_Stratejiler.pdf). Oysa, her insanın ödeyebileceği bir fiyatla sağlıklı içme suyuna erişebilme hakkının bulunduğunu belirtmek gerekir. Ne var ki su hakkı, nüfusun tümünün suya erişebildiği ülkelerle, nüfusun büyük çoğunluğunun suya gereği kadar erişemediği ülkelerde farklı algılanmıştır. İlk örnekteki ülkelerde suya erişim konusunda bir sıkıntı yaşanmaktadır. İkinci ülkelerde ise, suya erişim hakkı politik sorunları içinde barındıran bir sorun olarak değerlendirilmelidir (Yıldız, 2009: 28).

Su hakkı konusunda kullanılan diğer bir tanımlamada şudur: Su kesinlikle bedava değildir. Fakat, suyun herkesin temin edebileceği bir ücretle sunulması zorunludur. Bu görüşü savunanlar, su hizmetlerinin mutlaka kamu tarafından üstlenilmesinin gerekmediğini, kamunun; kamusal, kamu-özel ortaklığı veya özel sektör eliyle su hizmetlerini gördürebileceği bir sistem seçebileceğini ve kendisinin bu süreçte etkin bir denetleyici konumda kalabileceğini belirtmişlerdir.

Aynı zamanda su hakkı kavramı, bir ülkede mevcut olan su kaynakları üzerinde, komşu bir ülkenin su hakkı olduğu anlamına da gelmemektedir. Bu konuda BM'nin almış olduğu bir karar şöyledir: “Suyun bir hak olarak değerlendirilmesi, suya ulaşamayan devletlerin su sıkıntısının hemen çözüleceği anlamını taşımamaktadır...” (Yıldız, 2009: 28). Su hakkı, sadece suyun bedava olarak düşünüldüğü bir sistemi ifade etmemektedir. Suyun bedava olduğu durumlarda karşılaşılabilecek sorunlar bilinmektedir. Ülkeden ülkeye,

hatta bölgeden bölgeye değişebilecek optimum fiyatlandırma ile suya hem bir hak olarak ulaşabilme sağlanabilir, hem de su israflarının önüne geçilebilir.

Kapitalizm, her sahaya girmek istemesinden dolayı insan için önemli bir varlık olan suya erişim hakkını, hak vasfından mahrum etmek istemektedir. İnsanın yaşamı için önemli olan suya ihtiyaç bitmeyeceğinden, piyasa açısından su; değerli bir kazanç kaynağı olacaktır (TMMOB, 2009: 11). Bu uygulamalar sonucunda, suyun fiyatı artacak ve neticesinde parası olmayan kişiler suya erişemeyecektir (İçöz, 2009, www.arkitera.com/h38780-sudaki-ozellestirme-tehlikesi.html). Kapitalist anlayışın ölçüsüzce yüksek kâr amaçları doğrultusunda insan için önemli olan suya erişim hakkını hiçe saydığı görüşü, suyun bir hak olarak görülmesi ve ticarileştirilmemesi gerektiği görüşünü savunanların temel düşünceleridir.

Suyun bir hak olduğu yönünde görüş belirten yazarlar için su, tüm insanların içme, yıkanma ve benzeri amaçlar için sahip olduğu doğal bir kaynaktır. İnsan yaşam bir haksızlık, suyun da yaşam için son derece önemli olduğu vurgulanmaktadır. Su yaşamdır, yaşam ise bir insan hakkıdır (Bozbeyoğlu, 2008: 77). Suyun bir hak olduğu yönündeki bu düşüncelere destek oluşturacak kaynaklardan birinin ise Anayasanın 17. Maddesi olduğu belirtilmektedir. Anayasamızın 17. Maddesinde; “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına sahiptir.” ifadesi yaşam için gerekli olan suyun da bir hak olduğu görüşünün kanıtı olarak ileri sürülmektedir.

2.7.1. Rawls’ın Adalet Teorisi ve Su Hakkı

Rawls *Bir Adalet Teorisi* adlı eserinde, liberal bir toplumda olabilecek herhangi bir yeniden düzenlemenin adil olup olmayacağı konusunda bir tartışma yapmıştır. Toplumda adalet ilkesinin belirlenmesinde bir yöntem belirlemiştir. İlk durum dediği bir kurgu oluşturmuştur. İlk durumda (*original position*) insanlar bilinmezlik perdesi (*veil of ignorance*) içerisinde. Bilinmezlik perdesinden kastedilen, kişinin adalet ilkelerini belirlerken toplumda hangi konumda olduğunu bilmemesidir. Bu ilk durumda insanlar, toplumda var olan ekonomik ve sosyal eşitsizliğin farkındadırlar ama kendilerinin hangi guruba dâhil olduklarını bilmemektedirler. Rawls, bu durumda, bireyin şu iki koşuldan birini seçeceğini belirtmektedir. Birincisi; toplumdaki zenginliklerden herkesin eşit oranda

pay almasıdır. İkincisi; ekonomik ve sosyal konum bakımından en dezavantajlı olan kesimin durumunun iyileştirilmesidir. Bu teoriyi su hakkıyla ilişkilendirirsek, suda piyasa sisteminin hâkim olduğu bir toplumda birey bilinmezlik perdesinin arkasına atılır. Kişi burada Afrikalı bir köylü mü yoksa Suez'in hissedarı mı olduğunu bilmemektedir. Burada birey şu iki durumu düşünecektir. Birincisi; suya herkesin eşit erişim hakkının olmasıdır. İkincisi; toplumda suya erişemeyecek olan kesimin durumunun iyileştirilmesidir. Birinci durumda, suyun hak olduğu vurgusu varken; ikinci durumda, suyun piyasa malı olarak değerlendirilmesine ancak yoksul kesimin durumunun iyileştirilmesi kaydıyla izin verileceği vurgusu vardır (Kartal, 2010: 481). Rawls'ın adalet ilkesi, su yönetiminde suyu bir insan hakkı olarak ele alanların izleyecekleri politikalara önemli bir kaynak olabilir.

2.7.2. Su Hakkının Farklı Anlamı

Su hakkı konusunda suyun sadece insanlara bedava sunulması gibi bir anlam çıkarılamayacağı yönünde görüşler de hâkimdir. Burada suyun topluma uygun bir ücret karşılığı sunulması durumu söz konusudur. Su hakkının, doğrudan kamu yönetimi birimleri tarafından su hizmetlerinin sunulmasıyla aynı anlama gelmeyeceğini savunanlar, kamu otoritesinin uygun bir sistem (özel, kamu veya yarı özel) seçtikten sonra su hizmetlerinin sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, su hizmetlerinin özel sektörce görülmesinde kamunun etkisini yitirmeyecek olmasıdır. Kamu bu sistem içerisinde denetleyici bir rol üstlenecektir. Aynı şekilde suyun bir insan hakkı olarak görülmesi, su krizinin hemen çözüleceği; suya erişemeyenlerin de kısa vadede suya erişecekleri yönünde bir anlam içermemektedir. Vurgulanmak istenen şey, insanların su kaynakları üzerinde hakları olduğudur (Yıldız, 2009: 28).

2.8. Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Su kaynaklarının özelleştirilmesi son yıllarda daha fazla tartışılır olmuştur. Bilindiği üzere, bireysellik ve özgürlük gibi iki önemli değeri savunan liberalizm, özel mülkiyet ve özel girişim gibi iki kavrama kaynaklık etmiştir. Liberalizm, suyun özelleştirilmesi konusunda, önemli bir yere sahiptir.

Bu Bölümde, dünyada giderek kalitesi düşen ve miktarı azalan su kaynaklarının, en etkin şekilde nasıl yönetileceği, farklı fikirlerin savları karşılaştırmalı olarak ifade edilmeye

çalışıldı. Su kaynaklarının özelleştirilmesi, altyapı finansmanını kolay karşılayabileceğinden dolayı ve sağlayacağı iyi hizmet kalitesi gibi etkenlerden dolayı tercih edilebilir. Diğer taraftan, özellikle az gelişmiş ülkelerde, kişi başına düşen gelirin az olmasından dolayı, suda tekelleşmeye neden olacak bir şekilde özelleştirmeye gidilmesi gerekir.

Dünyadaki su sorununun yakın geçmişte ortaya çıkmadığı, daha doğrusu, sudaki sıkıntının, yaşanan uzunca bir süreç sonunda ortaya çıktığı söylenebilir. Sudaki özelleştirme hamlelerinin 20-25 yıllık bir geçmişe sahip olduğu göz önüne alındığında; özelleştirmenin sanki su sorununun kaynaklarından biriymiş gibi gösterilmesi yanlış olacaktır. Sudaki asıl sorunun, miktar ve kaliteden kaynaklandığı ileri sürülebilir. Piyasa mekanizmasının, talep odaklı olarak hareket etmesi, piyasa koşullarında kendiliğinden bir dengenin oluşmasını sağlayacaktır.

Su hakkı, kamu sektörü ve özel sektör savunucularının en fazla tartıştığı konulardan biridir. Su, insan için hayati değere sahip bir kaynaktır. Su haklıdır. Fakat temiz suya erişim hakkı ve iyi hizmet kalitesi alımı gibi istemler, insan için hayli önemlidir. Bu koşulları sağlayabilecek yapıya sahip olan özel sektör, tam rekabet koşullarının sağlandığı bir su piyasasında, müşterileri için uygun fiyat ve yüksek su kalitesi sağlayabilir.

Su özelleştirmelerinde yolsuzluk yapıldığına ilişkin iddialar da mevcuttur. Bu iddialar, su özelleştirmelerinin zararlı bir diğer sonucu olarak, su hizmetlerinin kamu sektörü eliyle görülmesini savunanlar tarafından dile getirilmiştir. Bu iddialara, devletlerin karışmış oldukları yolsuzluklara ilişkin örneklerle itiraz edilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SU YÖNETİMİNE ETKİ EDEN ÖZNELER VE TÜRKİYE

Su yönetimi, tüm dünyayı ilgilendiren önemli bir konudur. Sanayileşme ile başlayan insanların doğayı kirletme anlamında atmış oldukları olumsuz adımlar, çevreye, dolayısıyla suya büyük zarar vermiştir. Özellikle 20. yy.'da kendini gösteren su sorunu-sıkıntısı ülkelerin harekete geçmesine neden olmuştur. İlk olarak Johannesburg'da gündeme getirilen su yönetimi konusundaki alternatif çözüm önerileri birbiri ardına devam etmiş ve 2009 yılında İstanbul'da düzenlenen 5. DSF ile Türkiye kamuoyunun da oldukça dikkatini çeken konferans, toplantı ve forumlara sahne olmuştur.

3.1. Su Yönetiminde Rol Oynayan Devlet Dışı Kuruluşlar

Su yönetimi politikalarının oluşturulması ve uygulanması sürecinde devlet dışı örgütlenmelerin önemli rolleri mevcuttur. Özellikle küreselleşme süreci ile hızlanan ve güçlenen bu örgütler, dünya siyasetindeki etkin rollerini çevre politikaları doğrultusunda da kabul ettirmişlerdir. Bunda çevre sorunlarının birlikte hareket edilerek çözülebileceği düşüncesinin oldukça önemli olduğunu belirtmek gerekir.

3.1.1. Birleşmiş Milletler ve Su Yönetimi

BM, dünyadaki tatlı su kaynaklarının etraflıca bir değerlendirilmesini yaparak işe başlamakta ve dünyadaki su sorununa dikkat çekmektedir. Suyu kamusal bir mal olarak değil, ekonomik bir mal olarak nitelendirmektedir (Küçük, 2006: www.meteoroloji.org.tr/duyurular/panel_ikucuk.doc). BM, su kaynaklarının yönetilmesi ve su hizmetlerinin görülmesi noktasında kamu desteklerini gereksiz görmektedir. Ona göre, su hizmetlerinin görülmesindeki temel ilke ise fiyat mekanizmasıdır (TMMOB Su Raporu, 2009: 17).

BM, elinde siyasi yaptırım gücü olan bir kuruluştur. Aynı şekilde su yönetimi konusunda alacağı kararlar da ülkeleri bağlayacaktır. BM'nin su yönetimi konusuyla bu kadar ilgili olmasının nedeni, özellikle son 30 yılda tüm dünyayı etkisi altına almış olan küreselleşme olgusudur. BM ekonominin her alanında küreselleşmeyi savunur. Bu anlamda doğada kıt olduğu belirtilen suyu da küresel pazara konu olacak ekonomik bir mal olarak görülür (Ayar, 2007: 19). Suyun kamu desteklemelerinden arındırılarak, piyasa koşullarında değer bulması gereğini savunur (Küçük, 2006, www.meteoroloji.org.tr/duyurular/panel_ikucuk.doc). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uygulanan, su ve diğer doğal kaynakların kalkınma iktisadî politikaları dâhilinde değerlendirildiği dönemin bittiğini kabul eder (Güler, 1999: 9). Artık su gerekli miktarda ve özel sektör tarafından yönetilecektir. Kısaca, BM'nin su politikaları, suyun ekonomik bir mal olarak değerlendirildiği bir anlayış etrafında şekillenmektedir.

Son yıllarda su yönetiminde atıf yapılan su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı, BM'nin su yönetimi stratejilerinde kendine önemli bir yer bulmuştur. Su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı konusuna, özellikle 1970'ten sonra BM'nin su yönetimi konusunda yayımladığı bildirimlerde ve almış olduğu kararlarda rastlanılır hale gelmiştir. BM, su konusunda sıkıntısı olan ülkeler için kaynakların sürdürülebilir kullanımı anlamında bir takım önerilerde bulunmaktadır. Buna göre, su kaynaklarından gelecek kuşaklar da yararlasın diye, su sıkıntısı çeken ülkeler, su kaynaklarına ihtiyaç duyulacak tarım ürünleri üretmeyecek ya da çok az miktarda tarım ürünü üretecektir. Bahsi geçen ülkeler için gereksinimler, küresel ticaret sayesinde giderilecektir. BM, su kaynakları yetersiz olan ülkelerin, tarım yapmamasını ve bu nedenle ortaya çıkacak olan ihtiyaçların küresel ticaret sistemi vasıtasıyla diğer ülkelere temin edilmesini tavsiye etmektedir (Ayar, 2007: 19). Suyu yetersiz olan ülkeler bu tavsiye doğrultusunda, su arzını gerektirecek her türlü faaliyetten uzak duracaktır. Böylece, kişiler günlük yaşamlarını idame ettirebilmeleri için suya sorunsuzca ulaşabileceklerdir.

Tabii ki, BM'nin dünyada su kaynakları yönetimi konusunda almış olduğu tedbirler, su kaynakları konusunda sıkıntı çeken ülkeler için tarımı kısıtlama ya da azaltma yönündeki isteklerle sınırlı değildir. BM, su kaynaklarının sürdürülebilir olarak kullanımı konusunda devletlerin suya bakışı ve su yönetimi hususunda bir algı ve sistem değişimine gitmesini de gerekli görmektedir. Suyun ekonomik bir değeri bulunan ve kıt olan bir

kaynak olduğu düşüncesinde yola çıkarak ülkeler öncelikle, su hizmetlerini sağlamak için ayırdıkları finansman ve sübvansiyonlardan vazgeçmelidirler. Su hizmetlerini günün gerekleri konusunda, etkin biçimde yönetebilecek, israfi önleyebilecek sistem, arz odaklı kamu hizmeti anlayışı değil, talep odaklı özel sektör anlayışıdır. BM, bu anlayış doğrultusunda su hizmetlerinin, belki de küresel sistemin bir gereği olarak gördüğü özel sektör tarafından icra edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ve su yönetimi konularının işlendiği *Binyıl Bildirgesi* BM'nin bu konuya vermiş olduğu önemi yansıtmaktadır (Ayar, 2007: 20).

3.1.1.1. Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi

Eylül 2000'de, BM'nin New York'taki Genel Merkezi'nde bir araya gelen devlet ve hükümet başkanları, adil ve yaşanılabilir bir dünya için yapılabilecekleri sıralayan BM *Binyıl Bildirgesi*'ni yayımlamışlardır.

Özel sektörün sürdürülebilir kalkınma için önemi ve küreselleşmenin insanların ihtiyaçlarının karşılanması noktasında üstlenmiş olduğu rol, şöyle sıralanmıştır (BM Binyıl Bildirgesi, 2000, http://www.belgenet.comarsivbinyilzirve_02.html):

Altıncı Madde: Kimi temel değerleri korumak ve geliştirmek, 21. yy. uluslararası ilişkileri için önemli görülmektedir.

Dayanışma alt başlığı altında; küresel sorunlar, maliyet ve külfetin temel eşitlik ve sosyal adalet ilkelerine uygun olarak adil bir şekilde paylaşıldığı yollardan çözümlenmelidir. Bu onların çözüme kavuşturulmasında ihtiyaç duyan ülkelere, ihtiyaç duydukları alanlarda, diğer devletler tarafından yardım edilmelidir.

Doğaya saygı alt başlığında; sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda tüm canlı türlerinin ve doğal kaynakların yönetimine özen gösterilmelidir. Ancak bu yolla doğanın bizlere sunmuş olduğu zenginlikler korunabilir ve gelecek kuşaklara aktarılabilir. *Bugünkü üretim ve tüketim kalıpları kendi esenliğimiz ve çocuklarımızın esenliği için değiştirilmelidir.*

Ortak sorumluluk alt başlığında, dünya ölçeğinde ekonomik ve sosyal gelişmeleri sağlamak adına, BM merkezi bir rol üstlenecektir.

Yirminci madde: Kalkınma ve yoksullukla mücadele doğrultusunda özel sektör ve STK'yla güçlü ortaklıklar geliştirilmeli ve onlara her türlü destek sağlanmalıdır.

BM *Binyıl Bildirgesi*, su yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma konularında, uluslararası düzeyde iş birliğini ve ulusal düzeyde ise özel sektör girişimlerini desteklemektedir.

BM su hizmetlerinin görülmesi ve yönetilmesinde özel sektörün rolünü dışlamamaktadır. Fakat BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, devletin su yönetimi konusunda yükümlülüklerinin olduğunu belirtmiş; bunları, saygı, koruma ve yerine getirme olarak sıralamıştır. Koruma yükümlülüğü gereğince devlet, halkın yoksul kesiminin suya erişebilmesine imkân sağlayacaktır (Kartal, 2010: 479).

3.1.1.2. Birleşmiş Milletlere Bağlı Kuruluşlar ve Su Yönetimi

BM su yönetimi konusunda en fazla çalışma yapan kuruluştur. Bu kurum içinde farklı alanlarda hizmet vermek için örgütlenmiş kuruluşlar mevcuttur. Bunların arasında su yönetimi alanında çalışmaları da bulunan örgütler mevcuttur. Bu örgütlerin arasında başı çeken ve dilimize BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu olarak çevrilen UNESCO bulunmaktadır (Ayar, 2007: 20).

BM'nin su yönetimi konusunda en etkili programı "Dünya Su Değerlendirme Programı" olarak bilinmektedir. BM bünyesindeki bu programın sekretaryasını UNESCO yürütmektedir. Bu programın en önemli çıktısı, iki yılda bir yayımlanan "Dünya Su Kalkınma Raporu (*World Water Development Report*) [WWAP]) dünya su siyasetinde önemli bir yere sahiptir. WWAP dünya su yönetiminde ülkeler ve forumlar tarafından referans alınmış durumdadır (Ayar, 2007: 20).

GWP, BM'nin su kaynakları yönetimi alanında görev yapan kuruluşlarından bir diğeridir. GWP'nin merkezi İsveç'in Stockholm şehridir. GWP, Ağustos 1996'da, aralarında BM'nin, hükümetlerin, çok ortaklı bankaların, meslek kuruluşlarının, özel

sektörün, STK'nın bulunduğu bir kuruluştur. GWP, WWAP'nin belirlemiş olduğu politikaları yürütür ve bunların ülkeler bazında da uygulanmasını sağlar. GWP'nin amacı, ulusal ve uluslararası sistemde içme suyu ve arıtma gibi sektörlerle ilişkin çalışmaları küresel bir anlayışla sürdürmektir. GWP, aynı zamanda, su hizmetlerine ihtiyacı olan bazı alt birimler (tarım, sanayi ve çevre gibi) için, öncelik sırasını belirleyerek koordinasyonu sağlamak ve bilgi paylaşımında bulunmak için sarf eder (Ayar, 2007: 21). Tarım, sağlık, madencilik ve taşımacılık gibi su ile tamamlanan sektörlerin su ihtiyaçlarını gidererek ve sektörlerin kendi aralarındaki ilişkileri üzerinden küresel anlamdaki su politikalarının ülkeler bazında kurumsallaşması için uğraşır. BM'den hükümetlere ve uluslararası kuruluşlar ve STK'na kadar birçok kesimden katılımcıların oluşturduğu bir grup olması, GWP tarafından alınan kararların ülkeler bazında rahatlıkla uygulanabilir olmasında önemli rol oynamaktadır (Minibaş, 2007: 32). GWP, ayrıca, DSK'nın belirlemiş olduğu politikaların yürütülmesi ve bunların ülkeler düzeyinde benimsenmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur (Yılmaz, 2003, www.antimai.org/mkl/sy03ikkolcu.htm). Bu bakımdan, GWP sahip olduğu yapı gereği zaten ulusal temelde politika geliştirenlerin oluşturmuş oldukları bir meclis görünümü vermektedir.

3.1.2. Stockholm Deklarasyonu

BM, 5-16 Haziran 1972 tarihleri arasında İsveç'in Stockholm kentinde çevre ile ilgili bir konferans düzenlemiştir. *Stockholm Deklarasyonu*, çevre hakkı konusunda uluslararası düzeydeki ilk ve en önemli belgedir. *Stockholm Deklarasyonu*'nda geçen en önemli madde; "sağlıklı ve insan onuruna yaraşır bir çevrede yaşama" olarak dikkati çekmektedir (Çakıter, 2004, web.deu.edu.tr/gundem21/sunu.ppt). Stockholm Deklarasyonu adı altında yayımlanan bildiride su konusuna 26 ilkedan sadece birinde yer verilmiş ve su, toprak, hava ve ekosistemlerin gelecek nesillerin planlama ve yönetim yoluyla korunması gereğine vurgu yapılmıştır (TMMOB Su Raporu, 2009: 21). *Stockholm Deklarasyonu*'nda ekosistemin korunmasının ve doğal kaynakların gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde ulaştırılmasının zorunlu olduğu vurgulanmıştır. Bu Deklarasyonda üzerinde durulan bir diğer nokta ise, çevrenin taşıma kapasitesine uygun hareket etme gereği olmuştur. Kaynakları kullanırken şimdiki ve gelecekteki kuşaklar arasında hakkaniyete uygun kullanım koşullarının yaratılması için ekonomik ve toplumsal çevreler arasında sıkı bir bağ kurulması zorunluluğuna işaret edilmiştir (Emrealp: 2005: 7-13).

3.1.3. Dublin Beyanı

26-31 Ocak 1992 tarihlerinde İrlanda'nın Dublin kentinde Uluslararası Su ve Çevre Konferansı (*The International Conference on Water and Environment [ICWE]*) düzenlenmiştir. ICWE'de, su yönetimiyle ilgili çeşitli bağlantıların güçlendirilmesi gündeme gelmiştir. Konferans, suyun ekonomik bir değer olduğunu ve ekonomik bir mal olarak ele alınması gerekliliğine dikkat çekmiştir (Küçük, 2006, [www.meteoroloji.org.tr/duyurular /panel_ikucuk.doc](http://www.meteoroloji.org.tr/duyurular/panel_ikucuk.doc)). *Suyun ekonomik değerinin geçmişteki gibi anlaşılması bir hata olacaktır. ICWE'ye göre su umursuzca kullanılmış ve çevreye zarar verilmiştir. Eğer su ancak ekonomik değeri olan bir mal olarak kullanılırsa etkin ve adil kullanımından söz edilebilir. Bu, su kaynaklarının muhafazası için de önem arz etmektedir. Tabi ki bu durumda suyun fiyatlandırılması, piyasada kendiliğinden oluşacak karşılanabilir fiyat (affordable price) (yani liberal ekonomik ortamda oluşacak fiyat) şeklinde olacaktır (Evcimen, 2009, [http://www.politeknik.org.tr /site/index.php/bilgi-belge](http://www.politeknik.org.tr/site/index.php/bilgi-belge)). Daha önceki dönemlerdeki gibi suyun yönetilmesinin su kaynaklarında daha büyük zararlara yol açacağını öne süren katılımcılar, su kaynaklarının değerlendirilmesi, gelişimi ve yönetimi için hükümetlerin yüksek kademelerinden küçük gruplara kadar her kesimin katılımını sağlayacak yeni fikirler üretmişlerdir (Güler, 1999, 11).*

Dublin'de düzenlenen ICWE sonrası yayımlanan beyandaki önemli amaçlar ve ilkeler şöyledir (Ayar, 2007: 22-23):

Amaçlar:

a) Su yönetimi konusunda, su ile ilgili düzenlenen çeşitli programlar arasında eşgüdüm sağlamak, sektörler arasında bağ kurmak.

b) Bugün ve gelecekte suya olan talebi değerlendirmek ve tatlı su kaynakları üzerinde araştırma yapmak.

c) UNCED (United Nations Conference on Environment and Development) zirvesine sunulmak üzere 1990'lar ve sonrası için sürdürülebilir stratejiler ve eylem programları üretmek.

d) Su kaynakları yönetiminin iyileştirilmesi için, çevresel etkilerin ve çevresel fırsatların değerlendirilmesini yapmak.

İlkeler:

a) Tatlı su kaynakları, çevre ve yaşam için son derece önemlidir. Değerli ve kısıtlıdır.

b) Su yönetimi; kullanıcıların, plânlayıcıların ve politikacıların bulunduğu katılımcı bir sürece dayanmalıdır.

c) Suyun korunması ve kullanılmasında kadınlar önemli rol oynamalıdır.

d) Su, ekonomik bir değere sahiptir ve bu özelliği dikkate alınarak ticari bir mal olarak algılanmalıdır.

Dublin’de düzenlenen *Su ve Çevre Konferansı*’nda suyun ticari bir mal olduğu, kaynaktan dağıtımına kadar tüm süreç ve hizmetlerin piyasa mantığı çerçevesinde sürdürülmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Su, siyasetin dışına çıkarılmak istenmiş, kamunun etkin olmayan ve israfa yol açan yönetim biçimine bu sayede son verileceği görüşü hâkim olmuştur (TMMOB, 2009, <http://www.cmo.org.tr/index.php/haberler/basnacklamalar>). Bir yönetim tarzı olarak yerinden yönetim benimsenmiştir. Fakat kurumsal boşluklardan çıkacak sıkıntıların giderilmesi için merkezi hükümet, üzerine düşen görevleri yerine getirmelidir. Bu doğrultudaki en önemli görevin ise, sosyo-ekonomik ve çevresel kararları, su kaynakları politikası ve programları ile bütünleştirmek olduğu ifade edilmiştir. (Güler, 1999: 13). Bu konferans 1977’de Mar Del Plata (Arjantin)’daki BM Su Konferansı’ndan sonra, su yönetimi konusunda yapılmış en önemli konferans olmuştur (TMMOB Su Raporu, 2009: 21).

3.1.4. Rio Deklarasyonu

Brezilya’nın Rio de Janeiro kentinde 3-4 Haziran 1992 tarihinde toplanan konferans hem Stockholm’de alınan kararların pekiştirilmesi hem de birleşik su yönetimi üzerinde durmasıyla önem taşımaktadır. *Rio Zirvesi* olarak da bilinen *BM Çevre ve Kalkınma Konferansı*’nda toplumsal, çevresel ve ekonomik öğelerin birbiri ile ilişkileri işlenmiştir. Ayrıca bu zirve, daha sonra yapılacak çevre konferanslarının gündemini etkilemiştir (Ayar,

2007: 23). Önemli olan bir diğer nokta, bu zirveyle birlikte birleşik su kaynakları yönetimi ile suyun hem sosyal hem de ekonomik bir mal olarak algılanması yönünde bir değişimin olduğu görülmektedir (Küçük, 2006, www.meteoroloji.org.tr/duyurular/panel_ikucuk.doc). *BM Rio Zirvesi halen en çok katılımın sağlandığı toplantılardan biri olma özelliği taşımaktadır. Rio Zirvesi, sürdürülebilir kalkınma kavramına verdiği önemin yanında, katılımcı karar alma zihniyetinin önce BM daha sonra hükümetlerce uygulanması konusunda öncü bir rol oynamıştır (Emrealp, 2005: 15).*

3.1.5. Johannesburg Zirvesi

BM tarafından düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi 26 Ağustos-4 Eylül 2002 tarihleri arasında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg Şehrinde yapılmıştır. Johannesburg Zirvesi, sürdürülebilir kalkınmanın daha iyi anlaşılabilmesi için daha geniş bir açıdan bakılması gereğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, yoksulluk, çevre ve doğal kaynakların kullanımı arasında hayati bir bağın olduğuna dikkat çekmektedir. Johannesburg Zirvesi'nde, sürdürülebilir kalkınma konusunda yeni taahhütlerin oluşturulması ve yeni yöntemlere işlerlik kazandırılması hedeflenmiştir. Diğer taraftan çevre dostu enerji kaynaklarının kullanımını özendirmekte ve doğal kaynakların kullanımı konusunda, sürdürülebilir tüketim kalıpları ortaya koymaktadır (Yıldırım, 2003: 18).

3.1.6. Gündem 21

Türkiye Yerel Gündem 21 programı, BM Kalkınma programı (UNDP) tarafından 2001 yılında dünyadaki en önemli programlardan biri olarak ilan edilmiştir; 2002 yılındaki BM Johannesburg Zirvesi'nde yılın en iyi uygulama programlarından biri olarak gösterilmiştir. Yerel Gündem 21 programı bağlamında sürdürülebilir kalkınma, sadece yerel düzeyde bir örgütlenmeye gidilmemesi, ulusal anlamda kamunun da planlı ve programlı olarak süreçte yer alması gerektiğini belirtir (Emrealp, 2005: 7).

Yerel Gündem 21'in önemli bir yanı, temel gereksinimlerin karşılanması ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi noktasında, ekosistemin iyi korunması ve daha iyi yönetilmesi için küresel ortaklık kavramını gündeme getirmesidir. Yerel Gündem 21 sürdürülebilir kalkınma açısından küresel ortaklığın başlangıcı olarak nitelendirilmektedir

(Emrealp, 2005: 16). İster ekonomik ister sosyal çevrede olsun sürdürülebilir kalkınmanın çok aktörlü bir süreç olduğu, bu nedenle daha belirgin bir hale gelmiştir.

İçeriğine bakıldığında; Gündem 21'in amacının, kalkınma ve çevre arasında denge kurmak olduğu sonucuna ulaşabilir. Ayrıca Gündem 21'le ekosistemin devamlılığı, yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve kolaylaştırılması gibi amaçların da güdüldüğü görülmektedir. Tüm bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için etkin yönetim gerçekleştirilmelidir (Diler, 2008: 8). Gündem 21'deki 18. Bölüm su yönetimi konusunda son derece önemlidir. Bu bölümde, su kaynaklarının temini, kalitenin korunması ve geliştirilmesi gibi noktalara dikkat çekilmektedir. Ayrıca 18. Bölümde, su sektörü için 7 program önerilmiştir. Bunlar; ‘‘Bütünleşik su kaynakları yönetimi ve gelişimi, su kaynaklarının değerlendirilmesi, su kalitesi, su ekosistemlerinin korunması, su ve sürdürülebilir kentsel gelişim, kırsal gelişim için su ve iklim değişikliğinin su kaynakları üzerindeki etkileridir’’ (Güler, 1999: 15). Sonuç olarak, Gündem 21'e göre, çevrenin ve su kaynaklarının korunması ve yönetimi konusunda, toplumdaki farklı kesimlerin ve aktörlerin bu süreç içinde yer alması, doğadaki olaylar ve yaşanan süreçler göz önüne alınarak planların ve politikaların oluşturulması gerekmektedir.

3.1.7. Dünya Bankası-IMF ve Su Yönetimi

DB ve IMF ikiz kuruluşlar olarak nitelendirilmektedirler. DB ve IMF borç verme politikaları çevresinde özelleştirme uygulamalarını teşvik etmektedir. Bu uygulamalar ve teşvikler su kaynaklarını ve hizmetlerini de kapsamaktadır (Ulugbay, 2007, www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=50). Ona göre, su hizmetlerinin sunulmasında fiyat (talep) odaklılık daha fazla önemsenmelidir. Çıkar grupları, özel sektör, STK ve halk su yönetimine daha fazla katılmalıdır. Su kaynaklarını yönetmek için daha kapsamlı politikalar belirlenmelidir. Kısaca su artık ticari bir meta olarak değerlendirilmelidir. (Ayar, 2005: 25).

Genel olarak DB, su kaynaklarının yanlış planlanmasından ve çevreye verilen zararlar hükümetleri sorumlu tutmaktadır. DB'nin su politikalarında arzuladığı sistem gelecekte karşılaşılabilecek muhtemel sorunların etkin ve eşitlikçi çözümü için, su sektöründe piyasanın etkin rol almasıdır. DB, su hizmetlerinin, iyi ve kapsamlı planlama yöntemi

izlenerek ve fiyatlandırma mekanizmasına başvurularak daha iyi sunulacağını savunmaktadır. (TMMOB Su Raporu, 2009: 17).

DB, su yönetiminde yaşanan başarısızlıkları şu şekilde sıralamaktadır (Güler, 1999: 20-22):

a) Suyun değerinin altında fiyatlandırılması (underpricing): Su kullanıcıları, suyu kısıtlı ve ekonomik bir mal olarak algılamamaktadırlar. Piyasa sistemi ise bu sıkıntının çözülmesi için yeterince kullanılmamaktadır. Fakat su sunumunun bir maliyeti olduğu kesindir. Kaynaktan evlerimize kadar geçen bir dizi işlem ve süreçte, su hizmetlerinin sağlanması için büyük maliyetlere katlanılmaktadır.

b) Suyun kamu malı olarak sınıflandırılması: Kamu malının özellikleri, herkesin kullanımına açık olma ve hiç kimsenin erişimine mani olamamadır. Maliyet, bu anlayışta kullanıcıdan karşılanamayacağı için, özel girişimcinin yatırım yapması beklenemez.

c) Çevresel dışsallıkların ölçülebilirlik sorunu: Suyun çeşitli alanlarda kullanılıyor olması çeşitli maliyetlere neden olmaktadır. Sulamada kullanılan sular diğer çiftçilere, evsel kullanım ve balıkçılara zarar vermektedir. Enerji üretiminde kullanılan suyun çekilmesi ise bu sektörü olumsuz etkileyecektir.

DB sıralamış olduğu su yönetimindeki sorunların ardından çözüm önerilerini de şu şekilde sıralamaktadır (Güler, 1999: 23):

a) Merkezi ve yerel yapıların birlikteliği gerekmektedir: Merkezi yönetim, su sektörünün sorunları için veri toplama ve analiz yapmada; yerinden yönetim ise yasal, kurumsal ve siyasal koşulların oluşturulmasında daha başarılı olacaktır. Verimliliği sağlayacak olan düzen, su kaynaklarında düzenleme ve kontrolün yukarıdan aşağıya (top down), karar verme sürecinin ise aşağıdan yukarıya (bottom up) doğru düzenlendiği bir sistem olacaktır. Su haklarının satılmasına izin veren bir anlayışı benimsenmelidir.

b) Sunumun sınırlandırılması gerekir: Su sunumunun artırılmasına dayanan projeler, su kaynaklarına olumsuz yönde baskı yapacaktır. Bu artan talebe cevap vermek için daha fazla kaynağa ihtiyaç duyulacaktır. Bu sıkıntıları çözmek için talep yönetimine geçilmelidir.

c) Talep yönetimi benimsenmelidir: Talep yönetiminden anlaşılması gereken, suyun kamu hizmeti olarak görülmesi değil, artık ticari bir mal olarak değerlendirilmesidir. Talep yönetiminde su fiyatları, sunum maliyetinin hesaplanması ile birlikte oluşturulur. Talep yönetimin amacı ise, optimum kullanıma en yakın dağıtımın sağlanmasıdır.

IMF ve DB uygulamaları suyun kıt bir kaynak olduğu kamu yönetimi tarafından iyi yönetilmediği ve neoliberal söylemler ışığında suyun özelleşmesi gerektiğini savunduğu ve az gelişmiş ve yoksul ülkelere bu konuda baskı yaptığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. (Bulut, 2008: 64).

3.1.8. Dünya Su Konseyi

DSK'nin arkasında son derece güçlü mali kurumlar yer almaktadır (Akdoğan, 2009: 40). 22 Mart 1996 yılında Fransa'nın Marsilya kentinde oluşturulan DSK çoklu bir yapı içerisinde uluslararası bir platform olarak tanımlanmaktadır. Çoklu yapı olarak kastedilen ise, mevcut olan diğer su yönetimi ile ilgili örgütlerle benzer amaçlar ve hedefler doğrultusunda hareket etmesidir. Bu tarz çoklu bir yapıya sahip olunmasının amacı, konuyla ilgili politikaların küresel niteliğe sahip olması ve bu özelliğinden dolayı da kabul edilebilirliğinin artırılmasıdır. DSK, yerel ve küresel anlamda önem taşıyan kritik nitelikteki su konularını belirleme, bu konularla ilgili bilinci artırma, ortak ve stratejik bir vizyon oluşturma, konuyla ilgili herkese ulaşabilmeyi ve katılımlarını ve katkılarını sağlamayı hedef almıştır (Hindistan, 2010: 28). Vizyonu bütün olarak incelendiğinde, DSK'nın su yönetiminde, yönetim işini paydaşlara vermeyi, kamunun ise sadece araştırma ve düzenleme yapmasına sıcak baktığı sonucuna ulaşabilir. Su yatırımlarında kamu finansmanının ortadan kaldırılması, bunun yerine özel sektör finansmanının su yönetiminde etkin kılınması amaçlanmaktadır. Asıl amacın ise, suyun maliyeti karşılayabilecek şekilde fiyatlandırılmasıdır. Oluşturulan Dünya Su Vizyonu, su yönetiminde küresel yönetişimi hedef edinmiştir (Evcimen, 2009, <http://www.politeknik.org.tr/site/index.php/bilgi-belge>).

DSK, su yönetimi konusunda söz sahibi olan ve yönetim sürecinde yer alan birimleri kendine has bir şekilde kategorize etmiştir. DSK tarafından kolejlilik yapıları olarak tanımlanan beş kategoriye ayrılmış bir üye yapısı vardır. Birinci Kolejlilik hükümetler arası

kuruluşlar, İkinci Kolej hükümet ve hükümet kuruluşları, Üçüncü Kolej işletmeler, Dördüncü Kolej STK ve su kullanıcı birlikleri, Beşinci Kolej, meslek birlikleri ve akademik kuruluşlardır (Salihoğlu, 2006: 34). Tüm bu katılımcılarla ulaşılmak istenen bir amaç mevcuttur. Aslında DSK'nın kuruluş amacı, dünyada su politikaları oluşturulması sürecinde beyin takımı oluşturmaktır (TMMOB Su Raporu, 2009: 19).

Ayrıca bu Konseyin Türkiye'den aralarında Devlet Su İşleri Genel Müdürü (DSİ), İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ), Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) gibi kamu kuruluşlarının yanında, vakıflar ve su alanında faaliyet gösteren su şirketlerinin de bulunduğu 40'a yakın üyesi mevcuttur (TMMOB, 2009, <http://www.cmo.org.tr/index.php/haberler/basn-acklamalar>).

DSK, iklim değişiklikleri ve diğer birçok etkenin su kaynakları üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi adına, su sıkıntısı ve kıtlığı konusunda genel politikalar ve stratejiler belirleme yönünde çalışmalara başlamıştır (Karakaya, 2000: 15). DSK su kıtlığının dünyanın temel sorunu olduğu varsayımından yola çıkarak, su kaynaklarının serbest kullanımını ve ticarileştirilmesini savunmaktadır. Konsey su sorununu çözmek için şunları önermektedir (Minibaş, 2007: 32):

- a) Özellikle Güney coğrafyalarda yaşanan yüksek nüfus artışının, su kaynakları üzerinde büyük bir baskı yaratması engellenecektir.
- b) Suyun, politik ve geleneksel olarak maliyetinin altında fiyatlandırılarak israf edilmesi önlenecektir.
- c) Devletler ve yerel yönetimler, yapıları gereği hantallık ve popülizm gibi nedenlerden dolayı su yönetiminde başarılı değillerdir. Faklı bir yapı getirilmelidir.
- d) Güvenli su hizmetleri için, özel sektörün bu alana girmesi gerekmektedir.

3.1.9. Dünya Ticaret Örgütü ve GATS

DTÖ, su kaynaklarının tükenmekte olduğunu vurgulanmakta ve ancak özelleştirme ile hem suyun hak ettiği fiyattan satılmasının hem de bu yolla israfının önüne geçilmesinin mümkün olduğunu belirtmektedir. GATS, örgütün su kaynakları yönetimindeki görüşlerini ortaya koymada önemli bir adım olmuştur. Fakat, su hizmetleri, GATS'da geçen ana ya da

alt hizmet sektörlerinden biri değildir. Su, ancak 2000 yılındaki müzakereler sonucunda, Çevre Hizmetleri ana sektörü içinde yer alabilmiştir (Yılmaz, 2003, 52).

GATS su yönetimini ve su hizmetlerini kamunun yapması gereken bir iş olarak görmemekte; suyun çıkarılması, işletilmesi ve dağıtılması noktasındaki tüm işlerin piyasa mekanizması tarafından yapılmasını önermektedir (Ayar, 2005: 27). 1994 yılında DTÖ'yü oluşturan en önemli antlaşmalardan biri olan GATS, su hizmetlerinin özel sektör eliyle ve piyasa koşullarında görülmesi gereğini savunmaktadır. Çünkü su, rekabete açık olan, alınıp satılabilen bir mal özelliği taşımaktadır (TMMOB, 2006: 31). Nasıl su plastik şişeler içerisinde alınıp satılabilen bir mal ise, tüm su hizmetleri ve kaynakları da özelleştirilebilir, bu alanlardan kamu çekilebilir (Atalık, 2007, www.karasaban.net/su-kaynaklarinin-ozelleştirilmesi). Su kaynaklarının ve hizmetlerinin özelleştirilmesi, kaynak kullanımı konusundaki sıkıntılardan kurtulma yolunda atılacak bir adım olarak görülür.

3.1.10. OECD

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü olarak Türkçeye tercüme edilen OECD, su yönetimini, tüm kullanılabilir su ve su kaynakları nitelik ve nicelik yönetimini kapsayan bir etkinlik olarak görmektedir. OECD, diğer tüm uluslararası kuruluşlar gibi su yönetiminin talep odaklı olmasından yola çıkmaktadır. Su yönetiminde kamunun verimsizliğe neden olacağını, ancak piyasa mekanizmasının verimliliği sağlayacağı görüşünü benimser (Ayar, 2005: 28). Su kaynakları yönetiminde, eşgüdümünden yoksun olmaktan kaynaklanan kurumsal başarısızlıkların, pazar başarısızlıklarının ve yeraltı sularının kullanımı ve korunması yönündeki yönetim başarısızlıklarının düzeltilmesi salık verir (TMMOB Su Raporu, 2009: 17).

OECD, 2010 Çevre Stratejisi'nde su kaynakları yönetiminin, insani ve ekolojik dengelerin göz önünde bulundurularak icra edilmesi gereğini benimser. Dünyada zamanla suya olan talebin artması, ekolojik denge ve insani ihtiyaçların karşılanması anlamında bir düzenlemeye gidilmesine neden olmuştur. OECD, su talebinde meydana gelen artışın miktar ve kalite anlamında karşılanabilmesi için, arz yönetiminin yetersiz olacağından dolayı talep yönetimini benimsemiştir. Bu sistemin sahip olduğu fiyatlandırma ve işletme denetimi gibi araçlar, talebi arz seviyesine çekebilme imkanı sağlayacaktır. OECD'nin

serbest piyasa odaklı bir anlayışı su hizmetlerinin sunulması ve yönetiminde tercih ettiği görülmektedir (Hindistan, 2010: 26). Bu yüzden, OECD serbestleştirme (deregülasyon) uygulamalarını uygun bulmaktadır. Ayrıca, özel sektör lehine yapılacak düzenlemelere (regülasyon) de sıcak bakmaktadır (Güler, 1999: 4). Bu bağlamda, iki ayrı kavram olan deregülasyon ve regülasyon, aynı hedeflerin gerçekleştirilmesi yolunda kullanıldıklarında, aslında aynı anlamı vermektedirler. OECD özel sektörün faaliyet alanını genişletecek her iki yöntemi de uygulanabilir bulmaktadır.

3.1.11. Küresel Su Şirketleri

Dünyadaki mevcut su şirketlerinin merkezi Avrupa kıtası'dır. Bu şirketler dünyada su tekeli oluşturma yönünde faaliyet göstermekle itham edilmektedirler (Hindistan, 2010: 39). Dünyada su hizmetlerinin özel sektör tarafından sunum oranı şuan için küçük denecek bir orandır. Bugün dünyada insanlar su hizmetlerinin sadece %5'ini şirketler vasıtasıyla karşılamaktadır. Küçük bir oran gibi görünse de, DB verilerine göre, bugün dünyada su ticaret hacmi 1 trilyon dolardır (Atalık, 2007, www.karasaban.net/su-kaynaklarinin-ozelleştirilmesi). Bu durum suyun iyi bir piyasa değerine sahip olduğunun kanıtıdır.

Dünyanın en büyük su şirketlerinin, Ondeo, Veolia ve RWE olduğu bilinmektedir. 2003'te Ondeo'nun geliri 5.3 milyar euro'dur. Veolia'nın geliri ise, 8.9 milyar Euro'dur. 2003-2015 yılları arasındaki bir dönemi kapsayan araştırmada, 2004 yılında Avrupa'da özel su şirketlerinin payının %26 olduğu ve 2015 yılında bu payın %37'ye çıkacağı hesaplanmaktadır. 2004 yılında Kuzey Amerika'da faaliyet gösteren su şirketlerinin sektördeki payının %19 olduğu, 2015 yılında ise bu oranın %36'ya çıkacağı tahmin edilmektedir (Evcimen, 2009, <http://www.politeknik.org.tr/site/index.php/bilgi-belge>).

ABD'nin en büyük su ve suya ilişkin hizmetler yürüten firması olan United Water Resources şirketi, dünyanın en büyük su şirketi olan Fransız Suez tarafından satın alınmıştır. Fransa'nın ikinci, dünyanın ise en büyük üç su şirketinden biri olan Vivendi, 1999 yılında ABD'nin U.S. Filter su şirketini satın almıştır. Dünyanın en büyük su şirketlerinden bir diğeri olan Alman RWE şirketi, American Water Works şirketini satın almıştır (Ulugbay, 2007, www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=50).

Su piyasasında büyük yeri olan Suez ve Vivendi Şirketleri dünya genelinde 130'dan fazla ülkede faaliyet göstermekte ve 115 milyondan fazla insana su satmaktadır. RWE ise, 100'den fazla ülkede faaliyette bulunmakta ve 110 milyon kişiye su hizmeti vermektedir. Bunlar dışında yedi su şirketi daha su piyasasında varlığını sürdürmekte ve bu şirketler arasında büyük rekabet bulunmaktadır (Ulugbay, 2007, www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=50).

3.1.11.1. Küresel Su Şirketlerine Eleştiriler

Çok uluslu şirketler, küresel örgütleri kullanarak su kaynaklarını kâr elde etmek için kullandıkları konusunda eleştirilmektedirler. Demokratikleşme ve yerelleşmeyi bir zırh gibi kullandığı iddia edilen Vivendi, Suez ve RWE şirketleri, su özelleştirmelerinde hükümetlere ve yerel yönetim birimlerine baskı yapmaktadırlar (Bulut, 2008: 64). Oysa su yönetiminde özelleştirmeler, ne ideolojik ne de küresel politikalar doğrultusunda yapılmalıdır. Özelleştirmeler, ülke ve yerel gerçekler doğrultusunda, geniş halk kitlelerinin hissedar olarak katılabileceği bir yapı üzerine kurulmalı (Ekinci, 2009: 7); büyük su şirketlerinin sadece kâr amaçlı istekleri için yapılmamalıdır.

3.2. Dünya Su Forumları

Su kaynaklarının yönetimi konusunda üç yılda bir toplanan Dünya Su Forumlarının ayrı bir yeri vardır. Bu forumlarda, dünya su siyasetine yön verecek kararlar alınmaktadır. Katılım oldukça geniş olup, konuyla ilgili uzmanların yanında, hükümet temsilcileri, iş adamları ve akademik çevreden de katılımlar mevcuttur.

Su kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde yönetimi, son yıllarda meydana gelen ve kendini iyiden iyiye hissettiren kullanılabilir temiz suya ulaşabilme sorununu çözebilmek için Dünya Su forumlarının da gündeminde yer almıştır. Forumlarda dünyanın geleceği için suyun nasıl daha iyi yönetilebileceği sorusuna cevap aranmaktadır. Buna karşın, Dünya Su Forumlarının, “Suyu nasıl daha etkin ve verimli şekilde kullanırız” sorusundan ziyade, “Suyu nasıl uluslararası şirketlerin tek elinde olan bir metaya çeviririz” sorusuna cevap aradığı iddiası da mevcuttur. Küresel çapta suyun özelleştirilmesi anlamında yapılacak uygulamalar için Dünya Su Forumları, suyun bir insan hakkı olmaktan çıkarılıp ticari bir metaya dönüştürülmesi sürecinde, hükümetler ve küresel kurumlar arasında

ortak karar verme mekanizması olarak görev yapmaktadır (Evcimen, 2009, <http://www.politeknik.org.tr/site/index.php/bilgi-belge>). Bu nedenle Dünya Su Forumlarının suyu piyasalaştırmak için çizilecek yol haritasını düzenlemekle görevli olduğu yönünde bir eleştiri yapılmaktadır (Kilim, 2009, www.csoy.biz/index.php?option=com_content&view). Suyun ticari bir meta olarak kullanılabilirliği anlaşıldıktan sonra, Dünya Su Forumlarına daha fazla önem verilmiştir. Dünya Su Forumlarının sadece suyu metalaştırma hareketi olduğunu savunanlara göre, 1997 Mart'ında Fas/Marakeş'te yapılan Birinci DSF, su konusunda tek söz sahibi olacağı konusunda işaretler vermiştir. 2000 yılında Hollanda/Lahey'de yapılan İkinci DSF'nda, birçok kararla beraber su hizmetlerinin fiyatlandırılmasına bütün maliyetlerinde dâhil edilmesi kararı, suyun ticarileştirilmesi için atılmış önemli bir adım olmuştur. 2003 Martında Osaka'da yapılan Üçüncü DSF, su faaliyet raporlarının yayınlanmasını karara bağlamıştır. 2006 yılında Meksika/Mexico'da düzenlenen Dördüncü DSF, küresel boyutta dünya su siyasetinin önünü açmakla itham edilmiştir (Dünya Su Forumları, 2009: 12). Bunun yanında bu forumda özel ve kamu ortaklığının gelişmekte olan ülkeler için uygulanabilir bir çözüm olduğu yönünde ifadeler de mevcuttur (Akdoğan, 2009: 40).

2003 yılında Kyoto'da yapılan DSF'nda, BM'nin, su kaynaklarının kullanımı ve yönetilmesi hususunda özel sektörü dışlamaması ve aynı zamanda suyu bir hak olarak görmesi algısına değinilmemiş, suyun bir insan ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır. Oysa ihtiyaçlar özelleştirilebilir, fakat hak özelleştirilemez. Bu yüzden Kyoto Dünya Su Zirvesi suyun özelleştirilmesi konusunda önemli bir adım olmuştur (Kartal, 2010: 480).

3.2.1. Dünya Su Forumlarında İşlenen Konular

Dünyada suyun geleceği konusunda en etkili organizasyonların başında DSF gelmektedir. DSF üç yılda bir düzenlenir ve bugüne kadar beş toplantı yapılmıştır. İlki 1997'de Fas-Marakeş'te, sonuncusu ise 2009 yılında Türkiye-İstanbul'da düzenlenmiştir.

3.2.1.1. Birinci Dünya Su Forumu

Mart 1997'de Fas'ın Marakeş kentinde toplanan Birinci DSF'da, su için uzun vadeli bir vizyon geliştirme görevi DSK'ya verilmiştir. Birinci DSF'da, suyun ticarete konu olacak bir emtia olarak görülmesine karşı uyarılarda bulunulmuştur. Ekosistemin

korunması, su kaynaklarının etkin ve verimli yönetilmesi ve su kaynaklarının korunması gibi öncelikler belirtilmiştir (Dünya Su Forumu, 2009, www.11sd.ca). Ayrıca bu Forumda suyun kamu malı değerine de haiz ticari bir meta olduğu görüşü dikkat çekmektedir (Hindistan, 2010: 29).

3.2.1.2. İkinci Dünya Su Forumu

İkinci DSF, 2000 yılında Hollanda'nın Lahey kentinde yapılmıştır. Bu Forumda su ihtiyaçlarının karşılanması, ekosistemlerin korunması, su kaynaklarının bölüşülmesi ve su kaynaklarının korunması ve akılcı yönetimi konuları işlenmiştir. BM, tatlı su kaynaklarının periyodik olarak yeniden değerlendirilmesi için destekte bulunmayı kabul etmiştir (Dünya Su Forumu, 2009, www.11sd.ca). Bunlara ek olarak Bakanlar Konseyi yayınlamış olduğu deklarasyonda gelecekte olması muhtemel su sorunlarına dikkat çekmiştir. Bunun haricinde, su sektörünün özel sektöre ve özel finansmana açılması da görüşülmüş ve değerlendirilmeye alınmıştır (Hindistan, 2010: 30).

3.2.1.3. Üçüncü Dünya Su Forumu

Üçüncü DSF, Mart 2003'de Japonya'nın Kyoto kentinde yapılmıştır. Bu Forumda suyun sürdürülebilir kalkınmadaki önemli rolü vurgulanmıştır. Aynı zamanda su ile ilgili olarak Eylemler Portföyü yayınlanmıştır. Bu Portföyde, 3000'den fazla eylem planı yer almıştır (Dünya Su Forumu, 2009, www.11sd.ca). Üçüncü DSF, o güne kadar toplanmış olan su konulu konferanslar ve forumlar arasında en kapsamlı olanıdır. Üçüncü DSF'yi diğer forumlardan ayıran en önemli özellik, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında fikir ve yaklaşım farklılıklarını ortaya koymasıdır (Hindistan, 2010: 30).

Bahsi geçen ayrılıklar incelediğinde, nüfus artış hızları düşük ve alt yapı sistemleri tamamlanmış olan gelişmiş ülkelerin, sahip oldukları su potansiyelini en üst düzeyde kullanabildikleri görülür. Bu ülkeler sahip oldukları durumdan ötürü, Forumda, ekosistemin korunması ve suyun iyi kullanımı üzerinde yoğunlaşmışlardır. İşte bu noktada gelişmekte olan ülkeler, sadece çevre ve ekosistemin korunması gereğinin savunulduğu bir forumun yanlış olacağını dile getirmişler, sürdürülebilir bir kalkınma için su ve sudan elde diledik gıdalardan, tarım ve ormancılıkla ilgili diğer sorunlara kadar suyun tartışılmasının zorunlu olduğuna işaret etmişlerdir (Dursun, 2006: 41).

3.2.1.4. Dördüncü Dünya Su Forumu

Dördüncü DSF, Mart 2006'da Meksika'nın Meksiko kentinde yapılmıştır. Yayınlanan deklarasyonda, su ve sanitasyonun, ulusal süreçte önemli bir yere sahip olduğu ve sürdürülebilir kalkınmadaki etkinliği vurgulanmıştır. Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi'nde kabul edilen güvenilir içme suyuna erişim taahhütleri yenilenmiş, merkezin ve yerel yöneticilerin bu konudaki yardımcı rolleri vurgulanmıştır. Ayrıca su ile ilgili afetlerin önlenmesine yönelik tedbirler gündeme gelmiştir (Dünya Su Forumu, 2009, www.iisd.ca).

Dördüncü DSF'nun temel amacı, kamu ve özel sektör arasında bağ oluşturmak ve gelişmekte olan ülkeler ve STK'nın desteğini sağlamaktır. Forum sonunda, su yönetiminde yaşanan sorunun ve su kaynaklarının kirlenmesinin, öncelikli olarak forumların gündeminde yer alması gerektiğine vurgu yapılmış ve sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun azaltılması konusunda anlaşmaya varılmıştır (Hindistan, 2010: 32).

3.2.1.5. Beşinci Dünya Su Forumu

Beşinci DSF, Mart 2009'da Türkiye'nin İstanbul kentinde düzenlenmiştir. Bu Forumda, afetler, iklim değişikliği ve küresel ısınmanın olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur. Forumda aynı zamanda özel şirketlerin gelişmekte olan ülkelerin su altyapı hizmetlerini geliştirme konusunda yararlı olup olamayacağı konusu tartışılmıştır. Su talebi ve suyun fiyatlandırılması arasındaki ilişki vurgulanarak, suyun fiyatlandırılmasının sürdürülebilir kalkınma için son derece önemli bir rol oynayacağı tezi savunulmuştur (Dünya Su Forumu, 2009, www.iisd.ca).

Beşinci DSF'de birçok ülkeden konuşmacılar yer almıştır. Forumdaki oturumlardan birinde, finansal kriz ile su krizinin aynı döneme gelmesinin kusursuz bir fırtına gibi etkili olacağı benzetmesi hayli ilginçtir. Yine burada içinde bulunulan finansal krizin su sektöründe yapılması gereken reformlar için önemli bir fırsat oluşturduğu tespiti yapılmıştır. Su sektörüne yapılacak yatırımların devlet üzerindeki maliyetleri azaltacağı belirtilmiştir. Burada tek dezavantaj özel sektörün gereken deneyime sahip olmamasıdır. Su hizmetlerinin finansmanı üzerine bir araya gelinilen oturumlardan birinde ise, hedefin sürdürülebilir maliyetin belirlenmesi ve çoklu fiyatlandırma mekanizmasına geçiş olduğu

ifade edilmiştir. Sadece maliyeti kurtarıcı bir düzenleme verimliliği sağlayamayacağından, sürdürülebilir kalkınma konusuna da değinilmesi istenmiştir (Hindistan, 2010: 34).

3.3. Avrupa Birliği Su Politikaları

AB mevzuatının en önemli alanlarından birini su yönetimi konusu oluşturmaktadır. AB, Avrupa'da su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi sağlayabilmek için geniş çaplı hukuki bir programa ihtiyaç duymuştur. (Özbay, 2004: 81). AB su politikalarında temel hedef, su kaynaklarının bütüncül olarak korunmasıdır. Bu bağlamda 2015 yılına kadar, direktiflerde belirlenmiş olan su kaynakları kalitesine ulaşmak, su kalite standartlarının yerleştirilmesini ve entegre su yönetimi anlayışını geliştirmek, bütün paydaşların (kamu kurumlarının, STK, üniversitelerin, vb.) ve vatandaşların su yönetim sürecine katılmalarını sağlamak hedeflenmiştir. AB çevre politikasına göz atıldığında; kirliliğin azaltılması, önlenmesi ve son tahlilde ortadan kaldırılması hedeflenmiş gibi gözükmektedir. Bunun yanında, su kaynaklarının kirletilmesine yönelik her türlü faaliyetin sona erdirilmesi, üye olan-olmayan ülkeler ve diğer uluslararası kuruluşlar arasında işbirliğine giderek sorunların önüne geçilmesi istenmiştir (Eğerci, 2006: 4). AB'nin su politikası, doğal yaşamın bir bütün halinde olduğunu esas almış, su yönetiminde tüm etkenlerin dikkate alınmasını salık vermiş ve tüm aktörlerin ortak hareket etmesini şart koşmuştur.

AB su politikaları şu şekilde sıralanabilir (Özbay, 2004: 82):

a) Sürdürülebilir su kaynakları yönetimi politikaları oluşturularak, güvenli içme suyu temin edilebilmesi sağlanmalıdır.

b) Sular, içme suyu haricinde, enerji, taşımacılık, balıkçılık gibi ihtiyaçların karşılanması için gerekli miktarda ve kalitede olmalıdır.

c) Kaynak olarak kullanılacak su havzaları için kaliteli ve kullanılabilir su girişlerinin ve kara ekosisteminin devamı için gerekli suya sahip olunması sağlanmalıdır.

d) Suyu, sel, kuraklık ve diğer doğal afetlerin olumsuz etkilerinden korumak ya da bu etkileri en aza indirmek için bir su yönetim sistemi oluşturulmalıdır.

e) Su kaynaklarının kirletilmesine son vermek için her türlü mücadelenin verilmesi gerekmektedir.

3.3.1. Roma Antlaşmasının Esasları

Roma Antlaşması AB çevre politikalarına önemli ölçüde yön vermiştir. Üzerinde durulan noktalar şöyledir (ABce, 2006, www.ziyaguney.com/dosyalar/dokumanlar/turkiyeninsurecetesini.pdf):

a) Suyun kullanılmasında talebin yönetilmesi: Sahip olduğumuz suyun verimli bir şekilde kullanılması ve gelecek nesillerin de kullanmasına imkân tanıyacak şekilde arz yanlı değil, talep odaklı olarak piyasa koşullarında işletilmesidir. Arz yanlı uygulamalar su kaynaklarının tükenmesine neden olacak ve ekonomik bir getiri sağlamayacaktır. Talep odaklılık ise suyun neredeyse ihtiyaç kadar kullanılmasına ve su hizmetlerinin finansı için kaynak sıkıntısı çekilmemesine neden olacaktır.

b) Entegre havza yönetimi: Bu sistemde, havza içerisindeki tüm sektörlerin suya olan talepleri belirlenir ve su kaynakları da bütüncül planlanır. Bu sayede su etkin bir şekilde paylaşılmakta ve su kaynaklarının geleceği garanti altına alınmaktadır. Entegre havza yönetimi, mevcut su kaynaklarının, ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan en iyi şekilde kullanılmasını sağlamaktadır.

c) Su doğal döngüsünün göz ardı edilmemesi: Su, hiçbir dış müdahaleye gerek duyulmadan ekolojik ve ekonomik anlamda büyük getirileri olan bir kaynaktır. Boşa akıyor dediğimiz akarsular çevrelerindeki bitki örtüsü ve tarım arazilerini beslerken, balıkçılık için uygun ortam oluşturmuş olurlar. Su politikası, suyun asla boşa akmadığı gerçeğinden yola çıkarak, doğal döngüyü sekteye uğratmamalı ve müdahalenin gerekli olduğu durumlarda ise asgari bir düzenlemenin uygulanması şeklinde olmalıdır.

3.3.2. AB Çevre Politikaları Oluşturma Süreci

AB'ye üye olan devletler, su kaynaklarının yönetilmesi konusunda birlikte hareket etmek amacıyla çeşitli politikalar üretmişlerdir. Bu nedenle 1995 yılında bir araya gelen AB ülkeleri topluluğun mevcut su politikalarında revizyona ve yeniden yapılandırma sürecine gidilmesine karar vermiştir. Oluşturulan yeni politikalar, yerel bir özellik taşımamaktadır. Bu politikalar birliğin tamamını kapsayacak, küresel değer taşıyan politikalar olacaktır (Karadağ, 2006: 211). Çünkü ulusüstü birliğin gereksinimleri giderek artmaktadır. Doğal kaynakların giderek azaldığı bir dönemde, ülkelerin birbirine

ihtiyaçlarının arttığı gerçeğinden yola çıkarak AB ülkeleri, çevre politikası üretme zorunluluğunun farkına varmışlardır. Topluluk üyelerinin ortak bir çevre politikası oluşturma gerekçeleri şöyle sıralanabilir (Batal, 2010: <http://www.mevzuatdergisi.com201004a06.htm>):

Birincisi: İlk gerekçe teknik nitelik taşımaktadır. Her bir üye devletin kendi çevre politikasını uygulaması durumunda, çevrenin korunmasına yönelik geliştirilen politikalar ve yatırımlarla birlikte farklı anlayışların benimsenmesi, malların üretilmesinde maliyetleri etkileyecektir. Üye ülkeler arasında sağlanmaya çalışılan serbest rekabet koşulları bundan zarar görecektir.

İkincisi: Doğal yaşam koşullarının iyileştirilmesi, topluluk üyesi olan ülkelerde yaşayan insanların yaşam koşullarını olumlu yönde etkileyecektir.

Üçüncüsü: Politik beklentilere dayanmaktadır. Aralarında ekonomik olarak pek fark bulunmayan devletlerin her birinde uygulanan farklı çevre politikaları, farklı yaşam koşullarına sahip olan üye devletlerce istenmeyen politik sıkıntılara neden olabilmektedir.

Dördüncüsü: Bütünlük ilkesi gereği olarak çevre sorunlarının siyasi sınır tanımaz olmasıdır. Başta kirlilik olmak üzere çevre sorunlarının bir ülkeden diğerine yayılabileceği için topluluk üyesi ülkeler çevre sorunlarıyla ortaklaşa mücadele etmek zorunda olacaklardır.

1972 yılında BM tarafından düzenlenen Stockholm Çevre Konferansı, diğer örgütler ve kuruluşlarda olduğu gibi AB tarafından da dikkatle izlenmiş ve birlik içinde ortak bir su politikası oluşturulması gereği belirlemiştir.

İlk adım yine 1972 yılı içerisinde üye devletlerin hükümet başkanlarının katıldığı Zirve Toplantısı kapsamında su kaynaklarının yönetimi ve kaynak sorunu ve çevrenin korunması gibi konu başlıklarında ele alınmıştır. Toplantı sonrası birlik üyesi ülkeler çevre sorunlarına çözüm bulabilmek için ortak çevre politikası çağrısında bulunmuşlardır (McCarty, 1989'dan aktaran: Eğerci, 2006: 8).

1973 yılında ilk olarak hazırlanan ilk çevre eylem planından, 1987'deki Avrupa Tek Senedi (ATS)'ne değin, Topluluğun çevre sorunlarıyla daha önceki döneme göre daha

fazla ilgilendiği söylenebilir. 1973-1985 yılları arasında topluluk çevre politikası oluşumuna olanak sağlayacak olan, 120 yönerge, 27 karar ve 14 tüzük çıkarılmıştır (Duru, 2007, 2).

Özellikle birliğin yapmış olduğu, Üçüncü ve Dördüncü Beş Yıllık Çevre Eylem Planı da, aralarında su kaynaklarının korunmasına yönelik eylem ve planların da bulunduğu bir dizi karar mevcuttur (Eğerci, 2006: 10).

3.3.3. Avrupa Tek Senedi

1987 yılında yürürlüğe girmiş olan ve Avrupa Topluluğu'nu kuran antlaşmalar da ilk önemli değişikliği ATS getirmiştir. ATS, Topluluğun yetki alanını genişletmiş ve çevre sorunlarına ilişkin sorunlar ilk kez kurucu antlaşmalar arasında yer almıştır. ATS'nin 25. Maddesi Roma Antlaşması'na Çevre başlığını eklemiştir. Bu başlık altında Topluluğun amaçlarından birinin çevrenin korunması ve iyileştirilmesi, kişi sağlığının korunması ve doğal kaynakların akılcı kullanımı sıralanmıştır. AB çevre politikasının tamamlayıcısı olan AB su politikası, AB çevre politikası paralelinde ilke ve hedeflere sahiptir. Aynı zamanda ATS'deki temel ilkeler, AB ülkelerinin oluşturmuş oldukları su politikalarına da temel teşkil etmiştir (Eğerci, 2006: 10).

3.3.4. Avrupa Birliği Su Mevzuatı

AB su mevzuatı, birliğe aday ülkelerin, adaylık sürecinde uyumlaştırma ve uygulamada sıkıntı çektiği, üye ülkelerin ise mevzuata uymadıkları takdirde, ağır para cezası ve yaptırımlarla karşılaşacakları bir düzenlemedir. AB'ye özgü düzenlemeler içeren bu mevzuatta değişiklikler Konsey tarafından ya da AB Parlamentosu ve Konsey ortaklığıyla yapılabilir (Eğerci, 2006: 14).

AB bünyesinde suyu kim yönetmeli sorusuna karşılık bulabileceğimiz bir madde bulunmamaktadır. Her ülke kendi ekonomik, siyasi ve sosyal gerekleri doğrultusunda su kaynakları yönetimini gerçekleştirecektir. Yine de AB ortak çevre ve su politikalarındaki hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için üye devletlere yol göstericilik yapmaktadır. Roma Antlaşması'nın 5. Maddesi şöyledir; "Üye ülkeler bu antlaşmadan kaynaklanan ya da Topluluk kararlarından doğan yükümlülükleri yerine getirmek için özel ve genel tedbirleri

almalıdır...''. Bu madde ile AB'nin üye devletlerin su yönetiminde, kamu yönetimi ya da başka bir modeli benimsemeleri yönünde zorlayıcı bir etkide bulunması mümkün değildir. Birçok AB üyesi ülkede uygulanmakta olan kamusal örgütler tarafından su hizmetleri sunumu, AB mevzuatından kaynaklanmamaktadır. Fakat üye olan devlet AB su mevzuatından kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirmek zorundadır (Eğerci, 2006: 27). AB'ye dâhil olan ülkeler için, mevzuatta belirlenmiş bir su yönetimi sistemi mevcut değildir. AB'nin oluşturmuş olduğu ortak çevre ve su politikasının amaçlarına uygun olduğu sürece, suyun nasıl yönetildiğinin, suyu kimin ya da neyin yönettiğinin fazla bir önemi yoktur.

3.3.5. Avrupa Birliği Su Çevre Direktifi

AB çevre hukuku düzenlemeleri genellikle direktiflerden oluşmaktadır. AB Çevre mevzuatındaki bir bölümü de su yönetimi oluşturmaktadır (Yenici, 2010: 18). AB'de su politikaları doğrultusunda geliştirilen, Su Çevre Direktifi (SÇD) (*Water Framework Directive*), on yıldan fazla bir süredir gelişim göstermektedir. Şubat 1996 Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve üye devletler, ortak bir AB su politikası üzerinde mutabakata varmışlar ve su kaynaklarının yönetimi üzerinde, bütünleşmiş (entegre) su kaynakları yönetimini benimsemişlerdir. Bu çerçevede bugüne kadar uygulanan tüm programların ve direktiflerin birleştirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Tüm bu politikaların ve programların birleştirilmesiyle ortaya çıkan yeni programa; "Su Çevre Direktifi" denmektedir. SÇD'nin yürürlüğe girme tarihi 22 Kasım 2000'dir. Birleştirilen tüm bu direktiflere ek olarak, SÇD yeni bazı özelliklere ve unsurlara sahiptir. Bunların en önemlisi ise akarsu havzaları yönetimidir. Temel düşünde akarsu havzalarının idari sınırlarla değil, doğal sınırlar baz alınarak yönetilmesidir (Harmancıoğlu, 2008: 416).

2000 yılında yürürlüğe giren SÇD, 2003 yılında uygulanmaya başlanmıştır. 2004 yılında ise üye ülkeler, akarsu havzaları ve sahip oldukları su kaynakları ile ilgili olarak AB'ye rapor sunmuşlardır. 2006 yılında operasyonel olarak izleme birim ve sistemleri oluşturulmuştur. 2009 yılında da akarsu havzalarının yönetim planlarının tamamlanması kararlaştırılmıştır. 2015 yılına kadar olan 6 yıllık süreçte ise su havza yönetiminin uygulanması, değerlendirilmesi ve güncellenmesi yapılacaktır. SÇD AB'ye üye olmak

isteyen aday ülkelerin gerçekleştirmesi gereken çok önemli bir şarttır (Harmancıoğlu, 2008: 417).

Bu doğrultuda SÇD'nin genel olarak amacının bütüncül anlamda su havza yönetiminin gerçekleştirilmesi idi. SÇD'nin amaçları birer birer ele aldığında; bu amaçların şunlar olduğu görülür: su kaynaklarının geliştirilmesi, mevcut kaynakların daha etkin kullanılması, piyasa mekanizmasına yönelik talep yönetimi ve çevreye verilecek olumsuz etkilerin giderilmesi ya da azaltılması (Minibaş, 2007: 33).

AB SÇD, çevre yasalarının en yenisi ve en kapsamlı olanıdır. Bu Direktif çerçevesinde AB ülkeleri, su yönetim yapılarını düzenleyecekler ve birliğe dâhil olacak ülkelere de bu politikaları yayacaklardır. Bunun için üye ülkeler çok çaba sarf etmişlerdir. Ortak uygulama stratejileri konusunda şirketler ve STK'lar ile ortak hareket edilmektedir. Bu konuda bilgi paylaşımı, teknik konularda yardımlar ve uygulamada işbirliği sağlanmıştır (Özbay, 2004: 85,86). SÇD içerisinde sadece hükümet temsilcilerini bulundurmeyen bir yapıdadır. Bu sayede, işin görülmesinde karar almada yetkili kurumlar ile teknik bilgiye sahip olanlar ve ekonomik gücü elinde bulunduranların oluşturmuş oldukları bir yapıyla karşılaşmaktadır. Bu sistemde dikkatimizi çeken durum suyun ticari bir mal olarak görülmesidir. Su sektöründeki geleneksel yaklaşım olan kamu yönetimine dayalı anlayış, yerini çok aktörlü “yönetişim” olgusuna-sürecine bırakmıştır.

SÇD, Avrupa su yönetimine bütünleştirilmiş ve birbirine göre düzenlenmiş bir su yönetimi bilinci kazandırmıştır. Gelişen olaylar ve değişen koşullara göre Direktif güncellenmektedir. SÇD oluşturulmasındaki amaçlar genel olarak şöyle sıralanabilir (Özbay 2004: 89):

- a) Su ekosistemlerinin, su gereksinimine uygun olarak geliştirilmesi ve korunması,
- b) Sahip olunan su kaynaklarının gelecek kuşakların da kullanımına bırakılabilmesi için sürdürülebilir su kaynakları yönetiminin benimsenmesi,
- c) Taşkınların ve kuraklığın neden olabileceği etkilerin azaltılmasına yönelik önlemler alınması.

Sonuç olarak SÇD'nin hedefi, Avrupa'daki suların ekolojik ve kimyasal değer olarak iyi bir seviyeye getirilmesidir. Sulu alanların ve bunlara ait diğer bölgelerin daha fazla bozulmasının engellenmesini ve iyileştirilmesini mevcut su kaynaklarının korunarak sürdürülebilir su kaynakları kullanımını sağlamaktır (Harmancıoğlu, 2008: 418).

3.4. Dünyadaki Su Yönetimi Uygulamaları ve Türkiye

Su yönetimi dünya genelinde kamu yönetimi vasıtasıyla görülmektedir. Dünya Su Forumları ve BM, DB gibi organizasyonların ve kuruluşların başı çeken politik görüşleri ve teşviklerinden dolayı az da olsa dünyada suyun özel sektör eliyle görülmesi durumlarına rastlanmaktadır. Genel itibariyle dünyada su yönetiminde, kamu yönetiminin ağırlıkta olduğu, özel sektörün ise küçük bir alanda faaliyet gösterdiği görülmektedir. AB'de ise üye devletler su yönetimi konusunda çoklu bir yönetim yapısına sahiptirler. AB'nin kendi mevzuatından kaynaklanan çevre ve su direktifleri olduğu gibi, devletin merkezi ve yerel birimlerince de belirlenen düzenlemeler mevcuttur.

Dünyada suyun özelleştirilmesi uygulamalarında farklı yöntemler mevcuttur. Bu yöntemlerden ilki, mülkiyeti kamuya ait olan su varlıklarının özel şirketlere satılmasıdır. İkincisi, plan ve projesini hazırlayıp yap işlet modelidir. Bu model, özel şirketlere belli bir süre için kamunun elinde bulunan su kaynaklarının ve hizmetlerinin, yatırım ve işletmesinin bırakılmasıdır. Üçüncüsü ise, kamunun elinde bulunan su kaynaklarının, devredilmeksizin, özel şirket tarafından bakım, onarım ve laboratuvar hizmetlerinin yapılmasıdır (Ulubağ, 2007, [www.ulugbay.com /blog_hikmet/?p=50](http://www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=50)).

3.4.1. Fransa'da Su Yönetimi

Fransa'nın sahip olduğu su kaynaklarını daha çok yağmurlar beslemektedir. Fransa'ya her yıl 450 trilyon m³ yağmur düşmektedir. Bunun yalnızca 200 trilyon m³'ü akarsu ve göllere ulaşmaktadır. Bunun yanında, Fransa'da su işlerinde görevli toplam çalışan sayısı 150.000 kişi ve su işleri için yapılan masraf ise 10 trilyon dolardır (Gönenç, 1996: 3).

1992 yılında kurulan "Su Müdürlüğü" su hizmetlerini yürütmekle görevlidir. Aynı yıl Çevre Bakanlığı tarafından Directions Regionales de L'Environment (DIREN) merkeze

bağlı olmayan dış bürolar kurulmuştur. Bu büroların işi bölgesel (*Region*) olarak, planlama, su kaynaklarının yönetimiyle ilgili araştırma ve çalışmalar yapmaktır. Çalışmaların çoğu devlet kontratı altındadır. Bölgede devletin su işleriyle ilgili temsilcisi Bölge Başkanıdır. Bölge Başkanı, birimler arasında koordinasyonu sağlar ve DIREN'den yardım alır (Gönenç, 1996: 8).

3.4.1.1. Fransa'da Su Yönetiminin Yapısı

Fransa'da su yönetimi mekanizması “Commune, Departments ve Region”dan meydana gelmektedir. Communeler'de yönetim, meclis ve belediye başkanının elindedir. Belediye başkanının ve meclisin görevi, su temini ve kanalizasyon hizmetleri için gerekli yatırımları yapmak ve finansman için vergileri toplamaktır. Departmentlar'da, Commune'ye su ve kanalizasyon hizmetlerinin sağlanabilmesi için gerekli mali kaynağı sağlamak için bir meclis mevcuttur. Region'ların görevi daha çok planlamaya yöneliktir ve bunda da bir meclis mevcuttur (Gönenç, 1996. 3). Fransa'daki su yönetim sistemi 3 basamaklı bir yapıdadır. Her bir oluşumda meclislerin var olduğu hesaba katılırsa, su yönetimine katılımın oldukça geniş olduğu söylenebilir.

3.4.1.2. Fransa'da Su Yasaları

Fransa tarihi boyunca su kaynaklarının yönetiminde anlayış değişimleri yaşanmıştır. 1898-1964 yılları arasında su yönetimindeki amaç, adil dağıtım ve bilimli minimum kalite kriteridir. Bu dönemde Fransa'da sular, “Halka ait olanlar ve halka ait olmayanlar” olarak ikiye ayrılıyordu. Buna göre eğer kişi bir araziye sahipse, onun altındaki ve üstündeki su kaynaklarının da sahibiydi (Gönenç, 2006: 4).

Savaş sonrasında ekonomik olarak kalkınmaya başlayan aralarında Fransa'nın da bulunduğu Avrupa ülkeleri, kırsal nüfustan kentsel nüfusa doğru bir büyüme yaşamış ve kentsel nüfus artmıştır. Bununla beraber kentlerde yaşayan insanların su ihtiyaçları ve su kirliliği artmıştır. Tüm bu olumsuz durumlar beraberinde 1964 Su Yasasını getirmiştir. Onun öncesindeki 1959'da oluşturulan Su Yönetimi Komisyonu, aşağıdaki prensipleri kabul etmiştir (Gönenç, 1996: 5):

a) Kullanım ve kirlenmenin azaltılması için kullanıcılar arasında dayanışma, denetim olmalıdır.

b) Su ekonomik bir değerdir.

c) Havzadaki su kaynakları tek bir kaynak olarak görülmelidir.

1964 yılında çıkarılan Su Yasası, yönetim faaliyetlerinin alanının geliştirilmesini ve su idare heyetlerinin ve suyun ekonomik bir boyutunun olduğunu vurgulayan iki ögeyi içermektedir (Gönenç, 1996: 5). Bu Yasa ile Fransa'da modern anlamda su yönetimine geçilmesi konusunda ilk ciddi adım atılmıştır.

Hazırlanmasına 1984 yılında başlanan ve 1992 yılında tamamlanan Su Yasası ise şu ilkeleri ve amaçları içermektedir (Gönenç, 1996: 5):

a) Mevcut kanunlardaki yetersizlikler ve eşitsizlikler giderilecek.

b) Su politikaları daha etkili hale getirilecek.

c) Su yönetiminde yerel yönetimlerin etkinliğini artırmak gerekmektedir

d) Su ulusal mirasın bir parçasıdır.

e) Su ile ilgili konuların şeffaf bir şekilde görüşülmesi, halka açılması gerekmektedir.

Fransa'da 1990'lı yıllarda hız kazanan su kaynaklarının özelleştirilmesi uygulamaları istenilen sonuçları beraberinde getirmemiştir. Yapılan sözleşmeler rekabetçi koşullar içermesine rağmen, maliyetin yeterince düşmediği gözlenmiştir. Bazı özel teşebbüslerin ise yerel yönetim birimleriyle yakın ilişkiler kurmaları sonucu uzun vadeli sözleşmeler imzaladıkları görülmüştür. Bu nedenle, kamu bazen su piyasasına müdahale etmek zorunda da kalmıştır (TÜSİAD, 2008a: 59).

3.4.2. Almanya'da Su Yönetimi

Almanya'da yıllık ortalama yağış miktarı 760 mm³'tür. Yıllık kullanılabilir ortalama su miktarı ise 53 milyar m³'tür. 16 eyaleti bulunan ülkeyi, yeraltı suları zengini

olarak nitelendirmek mümkündür. Sadece Bevyera Eyaleti'nde 14 milyar m³'lük bir kullanılabilir yeraltı su kaynağı bulunmakta ve eyalet su ihtiyacının tamamını bu kaynaktan sağlamaktadır (Gönenç, 1996: 17). Almanya, sahip olduğu su kaynaklarından dolayı miktar anlamında su sıkıntısı çekmemektedir.

3.4.2.1. Almanya'da Su Politikaları

Almanya, suyun bir insan hakkı olduğunu kabul eden bir ülkedir. (Atılğan, 2008: 5). Ama bu, Almanya'nın suyu başıboş bıraktığı anlamına gelmemektedir. Almanya'nın su politikasının temelleri, doğal denge için son derece önemli olan suyu korumak ve halkına sağlıklı su sunmak düşüncesine dayanmaktadır. Almanya'da su konusunda, miktar açısından bir sıkıntı yaşanmamaktadır. Asıl sorun suyun kalitesindedir. Özellikle, eski Doğu Almanya sınırları içinde yer alan beş yeni eyalet, su kaynaklarında içilebilirlik kalitesi anlamında sıkıntı çekmektedir. Yine hassasiyetle bu beş eyalette uygulanmak üzere şu hususların dikkate alınması gerekmektedir (Gönenç, 1996: 17):

- a) Suyun doğal dengesi yeniden sağlanmalıdır.
- b) İçme suyu temini hem kalite hem de miktar olarak dengelenmelidir.
- c) İnsan hayatının devamı için tüm su kaynakları kullanılabilir hale getirilmelidir.

Su ile ilgili tüm yasalar ve su kaynakları yönetiminde devlet fonksiyonlarının yerine getirilmesi federal eyaletlerin yükümlülüğü altındadır. Yalnız federal suyolları bu tasarrufun dışındadır. Almanya, federal yapısı gereği, farklı özellikte kanunlara sahiptir. Su, federal devletin çıkarmış olduğu genel yasalar içinde yönetilir. Fakat eyaletler buldukları bölgenin ihtiyaçlarını daha iyi bilip, daha çabuk bir şekilde hizmet sunma olanağına sahip oldukları için, kendi kanunlarını da çıkarabilirler (Gönenç, 1996: 18).

Komünler su yönetiminde bölgesel anlamda önemli rol oynamaktadırlar. Komünler eyalet bölgesi içinde bölgesel topluluk birimleridir. Kanun yapma ve yönetim hakkına sahiptirler. Atık suların yönetimi ve su temini komünlerin zorunlu görevleri arasındadır. Yine komünler vergi alma hakkına sahiptirler. Diğer taraftan belediyeler, su kaynaklarının verimli kullanılması ve su temini gibi zorunlu görevleri olduğundan dolayı, işlerin görülebilmesi için farklı teşebbüslerde bulunabilirler. Belediye, su hizmetlerini direkt olarak

kendi bünyesinde sunabileceği gibi, belediye işletmesi şeklinde de gördürebilirler, sorumluluğu belediyede olmak koşuluyla özel şirketlere de yaptırabilirler (Gönenç, 1996: 20). Genel olarak bakıldığında Almanya’da da, Fransa’da olduğu gibi, çoklu bir yapı mevcuttur. Bunun yanında su kaynaklarının yönetiminde tam özelleştirmeden söz edilemez. Dikkat çeken nokta ise su kaynaklarının yönetiminde “yerel yönetimler”in aktif rol almalarıdır.

Sonuçta, Almanya’daki su yönetiminin oldukça karmaşık bir yapı arz ettiği söylenebilir. Alman su sisteminde tek merkez bulunmamaktadır. Bunun nedenlerinden ilki, her eyaletin kendine özgü coğrafi ve jeolojik yapısının olmasıdır. Yerel yönetimler o yerin ihtiyaçlarını daha hızlı ve iyi şekilde karşılayabilirler. İkincisi ise Almanya’nın geçmişiştir. Almanya, 3. Reich gibi kötü bir merkezi yapı geçmesine sahiptir (Gönenç, 1996: 20). Özetle, Almanya’nın sahip olduğu devlet geleneğinin, su yönetim yapısına da hâkim olduğu söylenebilir. Ayrıca, Almanya suyun yerel yönetimlerce planlandığı ve yönetildiği ülkelere verilebilecek en iyi örneklerdendir.

3.4.3. ABD’de Su Yönetimi

ABD’de, özel sektörün piyasada kendine yer bulmasındaki en önemli etken “Temiz Su Antlaşması” çerçevesinde amaç edinilen sağlık ve çevre standartlarının yükseltmek istenmesidir (TÜSİAD, 2008a: 61). Suyun özel şirketler eliyle, piyasa mantığı çevresinde yönetilmesini savunan ülkelerden birisi olan ABD, 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren hiçbir büyük belediyenin su işletmelerini satmamıştır. Fakat ABD tarihinde su hizmetlerinin sağlanmasında özel sektörün payının %50 olduğu dönemlere de rastlanmaktadır. Özellikle Birinci Dünya Savaşından sonra, su yönetiminde özel sektörün payı sürekli azalmış ve son yıllarda %15’e kadar düşmüştür (Ulugbay, 2007, www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=50).

ABD’de genel olarak çevresel politikalar National Environmental Policy Act (NEPA) ile belirlenmiştir. Su kaynaklarının korunması ve planlanması devletin tüm kademelerinde önemli bir yer tutmaktadır. Amerika’da bazı eyaletler kendi su kaynaklarını planlamaktadır. Su kaynaklarının planlanmasında iki önemli nokta dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi; yerel ve merkezi olanların örtüşür nitelikte olmasıdır. İkincisi;

gelişmelerin göz önüne alınması ve buna göre planlamaların gözden geçirilmesi ve tekrar ele alınmasıdır (Atacan, 1996: 28).

1965 yılında Water Resources Planing Act (WRPA) oluşturulmuştur. WRPA'nın amacı, ulusal anlamda su kaynaklarına ihtiyacı ve bu nedenle yeterli kaynakların bulunmasına yönelik çalışmalar yapmaktır. Standartlar, projeler ve prensiplerin oluşturulması ve düzenlenmesi ile ilgilidirler. Eyaletlere su kaynakları konusunda yardım ederler. Eyaletler, önceden oluşturulan su kaynakları yönetim planlamalarını güncellerler (Atacan, 1996: 29).

3.5. Türkiye'de Su Yönetimi

Türkiye'nin toplam yeraltı ve yerüstü su potansiyeli toplamı 107 km³'tür. Tüketilebilecek yıllık yerüstü su miktarımız ise 95 km³'tür. Çekilebilen yeraltı sularımızın miktarı ise 12,3 km³'tür. Yerüstü yıllık tüketim ise 29,5 km³'tür. Yeraltı kullanılabilir su miktarımız ise 6 km³'tür. Ülkemiz tüketilebilir yeraltı su kaynaklarının %30'unu değerlendirirken, yerüstü sularının ise yarısını değerlendirebilmektedir (Güler, 1999: 35). Bu durum ülkemizde, su kaynak yönetimi konusunu da ciddi bir şekilde gündeme getirmektedir.

Türkiye'de su yönetimi, idari sınırlar (il, ilçe, belediye, köy), arazi kullanımları (orman, tarım, içme suyu vb.) ve kurumsal yetkilere göre belirlenmektedir. Bu yüzden su yönetiminde birden çok kurum faaliyet göstermektedir (Karadağ, 2008: 390). Su yönetimi politikalarına bakıldığında, hızlı nüfus artışına ve bir tarım ülkesi olmamızdan dolayı 1980 yılına kadar ihracatımızın büyük bölümünü tarım ürünleriyle sağlamasına rağmen ülkemiz, bir su yönetimi politikasına sahip değildi. Bunda suyun döngüsel olarak kendini yenilediği düşüncesi ve siyasilerin duruma ilgisiz olmaları etkili olmuştur. Ayrıca, Türkiye'nin, çevresindeki ülkelerden göreceli olarak daha fazla su kaynağına sahip olduğu da hatırlatılmalıdır. (Minibaş, 2007: 34). Ülkemizde su politikalarının oluşumu için, dünyanın diğer ülkelerinde de olduğu gibi uluslararası kuruluşların etkisini beklemek gerekmiştir.

Su yönetimi konusunda var olan ve dünyanın genelindeki suyun kamu yönetimi tarafından yönetilmesi anlayışı Türkiye için de geçerlidir. Türkiye'de nüfusun %99'u su hizmetlerini kamu kurumlarından sağlamaktadır. Hepsi 1990 yılı sonrasına denk gelen

dönemde, su işletmeciliğinin özelleştirilmesinin görüldüğü kent sayısı oldukça azdır. Bunlara, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Çeşme ve Alaçatı Belediyeleri örnek gösterebilir. Bursa Büyükşehir Belediyesi ise su hizmetlerinin özelleştirilmesi konusunda bir ara ihale süreci içine girmiş, STK'ların baskılarından dolayı bundan vazgeçmişlerdir. Fakat son yıllarda, Türkiye'nin su yönetimindeki, kamu mülkiyeti ve işletmeciliğine dayanan merkezîyetçi yapısı, suyu ekonomik bir mal olarak değil de toplumsal bir değer olarak gören arz odaklı anlayışı değişme eğilimindedir. Su yönetimindeki yeni anlayış, uluslararası politikalar tarafından şekillendirilen, özel mülkiyet anlayışına dayanan, yerleşmiş, temel ilkesi fiyatlandırma olan, su yönetimde talep odaklı yapılan bir süreç yaşanmaya başlanmıştır (Güler, 1999: 4,5). Talep odaklılık, çeşitli fiyatlardan tüketicinin bir malı satın almak istemesidir (Dinler, 2003: 46). Bu bize, su yönetiminde de, diğer sektör ve hizmetlerde olduğu gibi bir özelleştirme sürecinin başladığını göstermektedir.

3.5.1. Türkiye'de Su Yönetimine Tarihsel Bakış

Ülkemizdeki su üzerine oluşturulmuş yasal düzenlemeler İslam Hukuku ile başlamış ve günümüz Medeni Kanununa kadar gelmiştir. Geçmişten günümüze, su yönetimi hususunda meydana gelen değişim ve gelişimleri, dönemsel olarak şöyle sıralayabiliriz (Karakaya, 2000: 36):

İslam Hukuku: İslam hukukunda toprak, Devletin mülkiyeti altındadır. Kişilere sadece yararlanma hakkı verilmiştir. Sular üzerinde özel mülkiyet söz konusu değildir. Bu nedenle, suların kullanılmasına ilişkin tüm esaslar devlet tarafından yerine getirilmiştir. Bunun yanında İslam Hukukunda, örf ve adet önemli bir kaynak olmuştur. Örneğin, bazen bazı mülkiyet uygulamalarına saygı duyulmuştur. Bu durumda bir mülkiyet varmış gibi gözükse de, bu mülkiyet sadece yararlanma hakkını ihtiva etmiştir.

Mecelle: Osmanlı Devleti'nin 1838 Gülhane Fermanıyla Batıyla bütünleşmesine, verilebilecek ilk örneklerden birisi Mecelle olmuştur. Mecelle, 1879'dan 1926'ya kadar yürürlükte kalmış ve su yönetimi anlamında özel hukuk açısından ilginç maddeler içermiştir. Mecelle'de, yeraltı ve yerüstü su kaynakları herkesin kullanımına açık, devlet mülkiyetinde olan kaynaklardır. Özel mülkiyete ait olan sular bu kişilerin malı olarak

kabul edilmiştir. Mecelle, özel mülkiyeti ve bunlardan yararlanmayı esas almış, bununla birlikte suyun kendine has yapısı gereği de özel mülkiyeti kısıtlayan hükümlere yer vermiştir. Doğal imkân ve servetlerden herkesi eşit olarak faydalanmasını esas almıştır.

T.C. Anayasaları: 1924 Anayasasında su kaynaklarının kullanımıyla ilgili bir düzenleme mevcut değildir. 1961 Anayasasında sular, devletim hüküm ve tasarrufu altında tutulmuştur. Gerçek ve tüzel kişiler suyu, eğer devlet uygun görürse (kanunda belirtilen esaslara uygun ise) işletebilir. 1982 Anayasasında, 1961 Anayasasındaki hükümler aynen muhafaza edilmiştir. Fakat devlet, su kaynaklarının işletilmesi hakkını gerçek ve tüzel kişilere devredebilir. Bu durumda, kamunun denetim hakkı saklıdır.

Cumhuriyet dönemindeki suyu düzenleyen ilk kanun 1926 tarihli ‘‘Sular Hakkında Yasadır’’. Bu Yasada, suların toplulukların kullanımına sunulmasında, belediyeler sorumlu olarak gösterilmesine rağmen, sonraları finansmandan planlamaya kadar tüm faaliyetler merkez tarafından yapılmıştır (Çınar, 2006: 228). Ayrıca, Medeni Kanunumuzun 2001 yılında Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren halinde, ‘‘Aksi ispat edilmedikçe, dağlar, sular, buzullar devletin malı kabul edilir’’ denilmektedir (Özbay, 5133: 37).

3.5.2. Türkiye’de Suyun Özelleştirilmesi

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de su özelleştirmelerine rastlamak mümkündür. Suyun pet şişe ile satılması buna örnek olarak verilebilir

Türkiye’de paketlenmiş su piyasasının hacminin 2008 yılında 10 milyar litre olduğu hesap edilmiştir. Bu piyasanın mali boyutu ise 1 milyar 300 bin TL’dir. Türkiye’de paketlenmiş su piyasası her yıl %10 büyümektedir. 300’e yakın damacana su, 200’e yakında pet şişe su üreticisi firma mevcuttur. Nestle’nin pazar payı %29, Coca Cola’nın pazar payı %18.4, Danone’nin Pazar payı %10.5, Yaşar Holding’in pazar payı %13.7, Aytaç’ın Pazar payı ise %14.3’tür. Piyasanın %70’i yabancı şirketlerin elindedir. Ülkemizde paketlenmiş su tüketimine bakıldığında, günde 300 bin damacana suyun tüketildiği, İstanbul’un ise, su piyasasının %80’ini bünyesinde barındırdığı görülür (Evcimen, 2009: <http://www.politeknik.org.tr/site/index.php/bilgi-belge>).

TÜSİAD yayınlamış olduğu bir bildirimde, sürdürülebilir su yönetimin konusunda suyun özelleştirilmesi gerektiğini; Türkiye’de gelecekte su sıkıntısı yaşanacağı belirtilmiştir (Evcimen, 2009: <http://www.politeknik.org.tr/site/index.php/bilgi-belge>).

3.5.2.1. HES Örneği

Hidroelektrik santrallerinin (HES) kurulması ve geliştirilmesiyle görevli olan kurum DSİ’dir. 2000 yılından önce özel sektör sadece DSİ’nin ilgi alanı dışındaki, küçük bir alanda veya az verimli santrallerde faaliyet göstermekteydi. DSİ’nin santral yatırımları bir takım sorunları da gündeme getirmiştir. HES inşasında, maliyetlerin yüksekliği ve yapımın gereğinden uzun bir sürede bitirilmesi, iki önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorun kamu yatırımlarının Türkiye’de karakteristik özelliği haline gelen yatırımların gecikmesi ve maliyetlerin fazlalığı olarak görülebilir. Özellikle, kamu sektörü tarafından yapılan HES yatırımlarında maliyetler sürekli olarak artmaktadır. Bunun görünürdeki nedenlerinin başında projenin gerçekleştirilmesi süresinin uzun olmasından kaynaklanan normal maliyet artışları gösterilebilir. Fakat projenin inşasına başladıktan sonra gerekli görülen, yapının daha emniyetli olması için yeniden değerlendirmelerin ve keşiflerin maliyeti artırdığı ve bu durumun işi üstlenen müteahhitler tarafından bir kazanç fırsatına dönüştürülmesi durumu göz ardı edilmemelidir (Bakır, 2001: 21).

Diğer taraftan, özel sektör tarafından yapılacak olan HES yatırımlarında maliyetlerin en düşük seviyede tutulması öncelikli amaç olacaktır. Aynı zamanda tesisler güvenilir bir şekilde inşa edilecek ve de yapım süreleri kısa olacaktır. Projeyi üstlenen kişi yatırımcının istekleri doğrultusunda, projeyi mümkün olduğunca kısa zamanda ve kaliteli bir şekilde tamamlamak zorunda kalacaktır. Hatta yatırımın özel sektör tarafından üstlenilmesinin yanında, işletmeciliğini de özel sektörün yapması daha isabetli olacaktır. İşletmede gereksiz istihdam, yetersiz bakım ve duyarsızlık kamu işletmelerinin karakteristik özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma en iyi örneklerden biri, Türkiye Elektrik Üretim Anonim Şirketi (TEAŞ) tarafından işletilen Afşin-Elbistan termik Santrali gösterilebilir. TEAŞ’ın işletmiş olduğu bu santralde, yatak ısısının artmasından dolayı büyük bir zarar meydana gelmiştir. Yetersiz bakım ve ciddi işletme hatalarından dolayı meydana gelen bu olayda devlet, 200 milyon dolarlık bir külfetin altına girmiş, ayrıca en az iki yıllık üretim olan 3 milyar kilovat saat elektrikten yoksun kalmıştır. Bu

rakam 180 milyon dolara denk gelmektedir. Toplam zarar ise 380 milyon dolar olmuştur. Oysa Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkenin elindeki kaynakları etkin ve verimli kullanması gerekmektedir (Bakır, 2001: 21-22).

Son yıllarda DSİ'nin su kullanımında yapmış olduğu hamleler, HES yatırımlarına özel sektörün katılımının önünü açmaktadır. DSİ de HES yatırımlarının özel sektörün katılımı sayesinde hem kısa sürede tamamlanacağını hem de ülke ekonomisine büyük getiri sağlayacağını belirtmiştir (DSİ, 2008c: 25-26). Gelişmiş ülkeler hidroelektrik potansiyellerinin %90'ını değerlendirirken, Türkiye mevcut potansiyelinin %33'ünü değerlendirebilmektedir. Bun yılda 6 milyar dolar değerindeki enerjinin değerlendirilemediği anlamına gelmektedir. Ayrıca bu durum, su kaynaklarının yönetilmesinde ve işletilmesinde özel sektörün yer almasının zorunluluk olduğunu göstermektedir (Serencam,2007: 4).

3.5.3. Türkiye'de Suyun Özelleştirilmesi ve Kentler

DB'nin başı çekmiş olduğu dünyadaki su özelleştirmeleri dalgası Türkiye'yi de etkisi altına almıştır. Şuan Türkiye'de su hizmetlerinin, kaynaktan tüketiciye kadar özelleştirilme uygulaması mevcut değildir. Ülkemizdeki kentlerin bazılarının su hizmetlerini nasıl yapılandığına bakmak, su özelleştirmeleri konusunda fikir verebilir.

3.5.3.1. Antalya

Antalya Su ve Atık Su Genel Müdürlüğü (ASAT), 1994 yılında kurulmuştur. 1996 yılında ise DB'nin girişimleri sonucu Fransız şirketi ATNTSU A.Ş. kurumu devralmıştır. Şirket altyapı ve işletme maliyetleri gibi harcamaları neden göstererek, sürekli su fiyatlarını artırmak istemekle suçlanmaktadır. Bu nedenden dolayı Antalya Büyükşehir Belediyesi 10 yıl sonra bu şirketle sözleşmeyi feshetmek zorunda kalmıştır. Şirket bu kararı uluslararası tahkime götürmüştür. Tahkim kararının Antalya BŞB aleyhine çıkması beklenmektedir (TMMOB, 2009: 61).

3.5.3.2. Bursa

1997 yılında Bursa BŞB Su ve Kanalizasyon İşletmesi Genel Müdürlüğü (BUSKİ)'nde özelleştirme çalışmalarını içeren bir ihale yapılmıştır. Bu şartnamede yer alan “Özelleştirme ihalesine girecek olan şirketin en az 400 bin nüfuslu bir kentin su hizmetlerini yapmış olması gerekmektedir” maddesi bu ihalenin belli bir şirket için açıldığı yorumlarının yapılmasına neden olmuştur. BUSKİ, DB'den kredi talep etmiştir. DB ise bu talebe ön koşul olarak özelleştirmeyi göstermiştir. Sendikaların mücadelesi sonucu özelleştirmeden vazgeçilmiştir (TMMOB, 2009: 63). 2000 yılında, BUSKİ Genel Kurulu'nda yapılan oylamada özelleştirmenin; sürdürülebilir kalkınma, verimlilik ve etkinlik konularında sağlayacağı faydaların gündeme getirilmesi ile birlikte oy çokluğuyla su hizmetlerinin özelleştirilmesine karar verilmiştir (Dünya, 2002, <http://www.dunya.com/haberArsiv.asp?id=66790>).

3.5.3.3. Ankara

Ankara BŞB sayaç okuma hizmetlerini taşeronlaştırmıştır. Kademeli fiyatlandırma getirerek, kimine göre, aşırı su tüketimini engellemek istenmiş, kimine göre ise, keyfi bir uygulamada bulunmuştur. Ankara BŞB 300 TL karşılığında kartlı su sayacı kullanımı sisteminin montajına karar vermiş, bu uygulama halk tarafından tepki almıştır. Belediye'nin su konusunda etkin olmayan müdahaleleri, Ankara'yı susuz bırakmıştır. Bu sorunu çözmek için 2007'de Kızıl Irmak suyunun getirilmesi projesi gündeme gelmiştir (TMMOB, 2009: 64).

3.5.4. SÜMER

Tam adı Su Kaynaklı Doğal Afetlerin Kontrolü Araştırma ve Uygulama Merkezi olan SÜMER'in amacı, günümüzde suya yönelik artan talebin ve su kirliliği nedeniyle su kaynaklarının etkin yönetilmesidir. Aynı zamanda su kaynaklı doğal afetlerin kontrolüne yönelik olarak disiplinler arası bilimsel ve teknolojik araştırmalar yapmak ve su yönetimi ile ilgili sorunların çözümünde yöntem ve öneriler geliştirmek ve bu doğrultuda çözümler sunmaktır. SÜMER, su kaynakları alanında, ulusal ve uluslararası forumlarda oluşturulacak plan ve projelere katkıda bulunur. Yurtiçinde ve yurtdışında üniversiteler ve ilgili kuruluşlarla işbirliği yaparak, su yönetimi konusunda ortak çalışmalar yapar.

Üniversitelerde, su yönetimi ve su kaynaklarının geliştirilmesi yönünde alt yapı oluşturur. Son olarak ülke içinde ve dışında, bilimsel düzeyde her türlü seminer, konferans, forum ve sempozyuma katılır (TEMA, 2004: 23,24). SÜMER, kısaca, su kaynaklarını nasıl daha iyi yönetebiliriz sorusuna cevap bulmak için her türlü faaliyette bulunur.

3.5.5. İSKİ

Türkiye’de kapsamlı su özelleştirmesi, 1981 yılında çıkarılan 2560 sayılı İSKİ Yasasının su hizmetlerinin özelleştirilmesine olanak sağlayan maddeleriyle yapılmıştır. Bu Yasayla T.C. Maliye Bakanlığı’nın iznine tabi olarak uluslararası kuruluşlardan finansal desteklerin alınabilmesi olanağının doğmasıyla beraber, su ve kanalizasyon sektöründe yeni bir idari dönem başladı. Bu yeni idari yapı suyun özelleşmesi-suyun ticarileştirilmesi olarak adlandırılabilir. İSKİ Yasasına tabi olan birimler, Yasanın tanıdığı olduğu uluslararası kuruluşlardan ve finansal piyasalardan kredi alırlarken onların bir takım şartlarını da kabul etmiş olurlar. Buradaki en büyük kredi kurumunun DB olduğuna dikkat çekmek gerekir (Yılmaz, 2003, www.antimai.org/mkl/sy03ikkolcu.htm).

3.5.6. TÜSİAD ve Su Yönetimi

TÜSİAD’ın 2008’de yayınlamış olduğu “Küresel Su Krizine Çözüm Arayışları: Şebeke Suyu Hizmetlerine Özel Sektör Katılımı: Dünya Örnekleri Işığında Türkiye İçin Öneriler” başlığı taşıyan raporunda, suyun özelleştirilmesi için telekomünikasyon ve enerji piyasasının özelleştirilmesinde uygulanacak politikaların aynısının uygulanabileceği belirtilmiştir. Raporun en dikkat çekici önerilerinden birisi; suyun klasik örgütlenme-bakanlık modelinden farklı şekilde örgütlenmesi önemlidir. Rapora göre, su için özerk bir üst kurul oluşturulmalıdır. Raporda dikkat çeken bir diğer husus ise, suyun ekonomik bir mal olarak görülmesidir (TMMOB, 2009: <http://www.cmo.org.tr/index.php/haberler/basnacklamalar>).

Suyun fiyatlandırılması gerektiğine vurgu yapan TÜSİAD, suyun maliyetini de içerecek şekilde fiyatlandırılmasına ve bu sayede su israfının önüne geçilmesi gerektiğine işaret etmektedir. TÜSİAD’a göre, su fiyatlandırılırken küresel su krizinin olumsuz etkilerinin azaltılması için gerekli finansal kaynak sağlanmalıdır. Bu kaynağı sağlarken piyasa mekanizmasından faydalanılacaktır. Fakat piyasa mekanizmasının yüksek fiyatlar

belirtmesini engellemek için, şirketler arası rekabetten faydalanılacaktır (Kilim, 2009, <http://www.csoy.biz/index.php?option=com>).

3.5.7. Türkiye’de Su Yönetimi İdari Yapısı

Türkiye’de su kaynaklarının yönetimi, merkezi bir şekilde örgütlenmiştir. Birçok kamu kuruluşu, su kaynaklarının yönetiminde görev almaktadır. Bu kuruluşlar, su kaynaklarının yönetimi ve su hizmetlerinin görülmesinde farklı görevler üstlenmişlerdir. Ülkemizde su kaynaklarının yönetimi konusunda sorumlu olan kuruluşların görevleri, kanunlarla belirlenmiştir. Bu kuruluşların, merkezin altında yapılanan yerel birimleri de mevcuttur. Bu yerel birimler kendi kuruluş kanunlarında belirtilen görevleri yapmakla mükelleftirler.

Ülkemizdeki su yönetimi idari yapısı, tepede bakanlık, genel müdürlükler ve diğer idari kuruluşlar şeklinde sıralanmıştır. Su kaynakları birçok yerde kullanıldığından dolayı su, pek çok kuruluşun görev alanına girmektedir. Her bir kuruluşun görevi ayrıca sıralanmış durumdadır.

Tablo: 9 Türkiye’de Su Yönetiminde Görev Alan Kuruluşlar

Kurumlar	Ağırlıklı Çalışma Konuları
Çevre ve Orman Bakanlığı	-Su toplama -İletim yatırımlarının gerçekleştirilmek ve su tesisi -Yer altı suları -Taşkın kontrolü
Çevre ve Orman Bakanlığı Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü	-Su kirliliği kontrolü
Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	-Sulama
Sağlık Bakanlığı	-Umumi hıfzısıhha
Elektrik İşleri Etüd İdarei Genel Müdürlüğü	-Enerji amaçlı, su ölçümleri ve projeleri
İller Bankası	-Belediyeye yönelik işçe-kullanma-atıksu iletimi ve yatırımları finansmanı
İl Özel İdaresi	-Köylere içme suyu temini
Belediyeler	-İçme, kullanma, atıksu arıtımı, iletimi, tüketiciye dağıtımı ve gerektiğinde su toplama yatırımlarını gerçekleştirmek

Kaynak: TMMOB Su Raporu, 2009: 23.

3.5.7.1. DSİ

DSİ Genel Müdürlüğü, 6200 sayılı kanunla 18 Aralık 1953 yılında kurulmuş, 1954 yılında ise teşkilatlanmaya başlamıştır. DSİ, Türkiye'deki tüm su kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve yönetilmesinden sorumludur. Merkezi yönetim bütçesine tabi, genel bütçeli bir yatırım kuruluşudur. Önceleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı olan DSİ, 31.08.2007 tarihinde Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlanmıştır (DSİ, 2008b: 20).

DSİ, yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının kullanımı ve yol açabileceği zararları önlemekle sorumludur. Bundan dolayı DSİ; barajların kurulması, HES inşası ve içme ve kullanma suyu temini proje ve planlarının yapılması ve inşasında yetkilidir. Nüfusu 100.000'den fazla olan yerlere su hizmetleri sunmaktadır. DSİ, su havzalarının geliştirilmesi, master planı ve fizibilite (yatırım öncesi durum değerlendirmesi) çalışmalarının yapılması, su projelerinin hazırlanması ve Çevre Etki Değerlendirme raporlarının hazırlanması gibi işlerde yetkilidir (Karakaya, 2000: 54). DSİ, 1053 sayılı Yasada yapılan değişiklikle nüfus kıstası ortadan kaldırılmış ve 3225 belediye teşkilatı bulunan merkeze su hizmetleri götürmüştür. (TMMOB, 2009: 24).

3.5.7.1.1. DSİ'nin Misyonu

Devlet su işlerinin misyonu, Türkiye'nin su kaynaklarından faydalanmak, suyun verebileceği zararları en aza indirmek, bilim ve tekniğe uygun hareket ederek, milli menfaatleri gözeterek, su ve ilgili toprak kaynaklarını geliştirmektir. Bunu sağlamak için sağlanması gerekenler şöyledir (DSİ, 2008a: 18,19):

- a) Sürüncemede kalan yatırımları bir an önce tamamlanıp, halkın hizmetine sunmak,
- b) Verimli ve ekonomik projelere öncelik tanımak,
- c) Şehirlerimizde meydana gelen su sıkıntılarını, bir daha gündeme gelmeyecek şekilde çözüme kavuşturmak,
- d) Kamu bütçesine en az yükü getirecek finansal modeller bulmak,
- e) Yeni bir anlayışla su yatırım hizmetlerinin sürelerini kısaltmaktır.

3.5.7.1.2. DSİ'nin Vizyonu

DSİ'nin vizyonu, Türkiye'nin sahip olduğu su kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve yönetilmesi konularında dünyanın bir numarası olmaktır. DSİ, bu vizyonu gerçekleştirmek için şunları yapacaktır (DSİ, 2008b: 19):

a) Su kaynakları için, AR-GE çalışmaları yaparak ileri teknolojiler geliştirilecek ve entegre su yönetimi etkin bir şekilde gerçekleştirilecektir.

b) DSİ Genel Müdürlüğü, 2023 yılı hedeflerine ulaşmada mevcut kapasitesine ilave olarak; 3.5 milyon hektar alan sulanacak, 15.000 mw gücünü sağlayacak HES kurulacak ve şehirlerimize yıllık 17 milyar m³ su temin edilecektir.

3.5.7.1.3. DSİ Teşkilat Yapısı

DSİ Genel Müdürlüğü, üç kademeli teşkilat yapısına sahiptir. Ankara'daki Genel Müdürlük en üstteki birimdir. Burada Genel Müdür ve Dört Genel Müdür Yardımcısı bulunmaktadır. Büro Müdürü Genel Müdürün sekreteryası durumundadır. Teşkilata bağlı Teftiş Kurulu Başkanlığı, kurum içinde her türlü denetim ve soruşturmayı yapabilmektedir. İç Denetim Birimi, DSİ'nin çalışmalarına katma değer sağlamak için iktisadi etkinlik ve verimlilik esaslarına göre danışma faaliyetlerini yürütmektedir. Hukuk müşavirliği ise hukuki mütalaada bulunmakta ve idari davaları takip etmektedir (DSİ, 2008b: 22).

3.5.7.2. İller Bankası

İller Bankası, 1933 yılında kurulmuş olan “Belediyeler Bankası” ve 1935 yılında kurulan “Belediyeler İmar Heyeti”nin birleştirilmesiyle, 1945 yılında kurulan bir kamu tüzel kişiliğidir (TMMOB, 2009: 24). 13 Haziran 1945 yılında kurulan İller Bankası, Nüfusu 3.000 ile 100.000 arasında olan şehir ve kasabalara su sağlamaktadır (Karakaya, 2000: 54).

İller Bankası, Bayındırlık ve İskân Bakanlığına bağlı, özel hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişiliği olan bir kamu kuruluşudur. Resmi kurum ve kuruluşların içme suyu projelerini yaptırır (Erol, 93: 23-25). Bunun yanında, ortak idarelerin yapacakları mahalli kamu hizmetlerine, tüzüğünde yazılı şartlara göre kredi sağlar (Erol, 1993: 23). Bu

nedence, İller Bankası, belediyelere su ve kanalizasyon hizmetlerine finansal yardım için sorumlu kılınmıştır. İller Bankası, kuruluşundan iki yıl sonra kurulan Belediyeler Fonunun oluşturulmasıyla güçlü bir finansal kaynağa sahip olmuştur. Belediyelerin su hizmetlerinin yapılması için gereken kaynağı uzun yıllar bu fondan karşıladığı bilinmektedir 1980 yılının başından itibaren İller Bankasının yeniden yapılandırılması yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede İller Bankasının altyapı hizmetleri için kredi sağlama işlevi sona erdirilmiştir. Bunun yerine kredi sağlama işi uluslararası (DB gibi) kuruluşlar tarafından yerine getirilmiştir (Çınar, 2006: 72).

3.5.7.3. Çevre ve Orman Bakanlığı

Çevre ve Orman Bakanlığı 8 Mayıs 2003 tarihinde kurulmuştur. Çevre ve Orman Bakanlığı, çevrenin korunması ve geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapmakla görevlidir. Bakanlığın su işlerindeki önemli görevlerinden biri, dağlar arasında kalan su havzalarının korunmasıdır. Bakanlık, Bu alanlara yönelik olarak projeler hazırlamaktadır (Karakaya, 2000: 51).

3.5.7.4. Sağlık Bakanlığı

Sağlık Bakanlığı 1920 yılında kurulmuştur. Çevre Bakanlığı kurulmadan önce çevreyle ilgili sorunların çözümünde en yetkili merci konumunda bulunan Sağlık Bakanlığı, suların sağlıklı bir şekilde insanlara ulaştırılmasında denetlemeler ve uygulamalar yapar. Aynı zamanda AB çevre yasası çerçevesinde Bakanlığa önemli görevler düşmektedir. Bakanlık, AB *İçme Suyu Direktifi*'nin getirmiş olduğu yeni içme suyu yasalarının, uygulanması ve denetlenmesi işlerinde yetkilidir (Karakaya, 2000: 51).

3.5.8. Türkiye’de Su Kaynakları Yönetiminde Yaşanan Sorunlar

Ülkemizdeki su kaynakları, birçok farklı yasa tarafından düzenlenmiştir. Su kaynaklarının kullanımını düzenleyen birçok yasanın ve kurumun varlığı, Türkiye’de su yönetimi konusunda yetki karmaşası yaratmaktadır. Bir takım sorunlar Su Çerçeve Yasası’nın (SÇY) oluşturulması sürecinde de yaşanmıştır. SÇY’nin oluşturulması sürecinde, Çevre Bakanlığı ve DSİ, SÇY’nin hangi kurum tarafından üstleneceği noktasında tartışmalar yaşanmıştır. DSİ bu Yasa konusunda çalışmalara başlayan ilk

kurum olmasına rağmen, bilgilerini Çevre Bakanlığı ile paylaşmamıştır (Karakaya, 2000: 57)

3.5.8.1. Örgütsel Yapıdan ve Yasalardan Kaynaklanan Sorunlar

Çok farklı alanlarda kullanılabilen su, sahip olduğu bu özelliğinden dolayı, birçok farklı kurumun ilgi alanına girmektedir. Yine bu nedenle su konusuyla ilgilenen birçok bakanlık mevcuttur. Bu durum su yönetimi için çok karmaşık kurumsal düzenlemelerin varlığı ile sonuçlanmıştır. Değişik organizasyonlarda görev ve sorumluluk çatışması yaşanmıştır. Ülkemizdeki su yönetimi konusunda yaşanan sorunları sıralarken, çeşitli kurumlar arasında işbirliği eksikliği de bu sorunlar arasında sayılabilir (Karakaya, 2000: 57).

İş birliği konusunda yaşanan sıkıntıların yanında, pek çok su yönetimi projesi, farklı gruplardan gelen baskıların sonucunda, gerekli incelemeler yapılmaksızın uygulamaya sokulabilmektedir. En büyük sorun yine, yönetim sistemimizden kaynaklanan ve su yönetiminde de geçerli olan, su yönetimi konusunda değişik kurumların su üzerinde yönetim ve kontrol yetkisine sahip olması sorunudur. Su yönetimi konusunda pek çok bilgi, 1000'in üzerinde izleme istasyonları tarafından elde edilmiştir. Kurumlar arasında bilgi paylaşımı şuan mevcut değildir Bir diğer problem de, aynı kurum tarafından yerine getirilmesi gereken bir işin, iki ayrı kuruma verilmesidir. Çevre Bakanlığı ve DSİ buna örnek olarak verilebilir. Çevre Bakanlığı su kalitesinden sorumlu iken, DSİ ise su miktarından sorumludur. Etkili bir su kaynakları yönetimi için ise böylesine birbirini tamamlar nitelikteki iki özelliği, bütüncül bir yaklaşım içinde ele almak gerekmektedir (Karakaya, 2000: 56-58). 2001 yılında 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bu aksaklıklar ele alınmıştır. Bu planda Bütünleşik su havza yönetimi ve sürdürülebilir su kaynakları yönetimi gibi konulara ilişkin düzenlemelere gidileceği belirtilmiştir.

USİAD'ın hazırlamış olduğu, Su Raporu yayınında, ülkemizdeki su kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetilmesi konusunda, rasyonellik ve sürdürülebilirlik anlamında sıkıntıların yaşandığı vurgulanmıştır. Kurumların eş güdümsüz bir şekilde hareket etmesi, önemle dikkat edilmesi gereken bir sorun oluşturmaktadır (USİAD, 2007: 58).

2000 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafında yayınlanan 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanamadığından dolayı, su kaynaklarından verimli bir şekilde yararlanılamadığı belirtilmiştir. Asıl işleri su altyapısı olmayan kuruluşların altyapı işleriyle uğraşması, suda gereksiz maliyet artışına neden olmaktadır. Yine, kanalizasyon şebeke bağlantılarında ve dışarıdaki tekniğe uygun olmayan uygulamalar, kanalizasyon ve içme suyu hizmetlerine zarar vermektedir. Belediyelerdeki teknik personel yetersizliği, altyapı tesislerinin işletilmesi, bakım, onarım ve yenileme çalışmalarında aksamaya neden olmaktadır (DPT, 2000: 174).

3.5.8.2. İklim Değişikliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Yıllık su tüketimi kişi başına 1120 m³ olan ülkemiz su zengini bir ülke değildir. Mevcut durumuyla su sıkıntısı çeken ülkeler arasında da sayabileceğimiz ülkemiz, gelecekte su kıtlığıyla karşılaşabilecek ülkeler arasında gösterilmektedir. Mevcut su kaynaklarının korunması ve çevresel etkileri sabit olarak kabul ettiğimizde bile 2030 yılında nüfus artışından dolayı kişi başına yıllık su tüketimi yıllık 1000 m³'ün altına düşebilir (Hindistan, 2010: 60).

İklim değişikliği, kuraklık ve su taşkını gibi olumsuz gelişmelere neden olabilmektedir. Bu durum ekolojik dengenin bozulmasına ve su kaynaklarının azalmasına neden olabilmektedir (TÜSİAD, 2008b: 127). Bir iklim değişikliği olarak küresel ısınma Küresel ısınma, su kaynaklarının azalmasına ve dolayısıyla içme suyu sıkıntısının yaşanmasına yol açabilmektedir.

3.5.8.3. Kamu Finansmanının Yetersizliği

Su fiyatlandırma politikaları, su yönetimi konusundaki en önemli problemlerin arasında sayılabilir. Çünkü su kaynaklarının geliştirilmesinin ve korunmasının yanında, su hizmetlerinin kaliteli sunulması da önemlidir. Tüm bunların gerçekleştirilebilmesi için suyun, maliyet değerlerinin de hesaplanarak fiyatlandırılması gerekmektedir. Kamu kuruluşları tarafından üstlenilen su hizmetlerinde, finansman konusunda sıkıntı yaşanmaktadır.

8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bu konuya yönelik bir saptama yapılmıştır. Bazı belediyeler su satış fiyatlarını düşük tutulmakta ve su hizmetlerinden sağladıkları gelir, tekrar su hizmetlerinin bakımı, onarımı ve geliştirilmesi için yetmemektedir. Aynı şekilde elde edilen gelir, yeni kaynakların bulunması ve kullanıma açılması için de yetmemektedir (DPT, 2000: 174). Bu durum suyu su öder prensibine ters düşmektedir.

Türkiye'nin su ve kanalizasyon hizmetlerine ayırdığı bütçe, gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça azdır. Aradaki farkın giderilmesi içinse güçlü bir finansal desteğe ihtiyaç vardır. Bunun yanında AB uyum sürecinde, Türkiye'nin yerine getirmesi gereken koşullardan biri de bu durumun iyileştirilmesi olacaktır. AB, su kaynaklarının iyileştirilmesi için ihtiyaç duyulan miktarı 37,5 milyar Euro (TÜSİAD, 2008b: 133); DSİ ise 2008 verilerine göre su hizmetleri alanındaki hedeflenen yatırım miktarını 78 milyon dolar olarak hesaplamıştır. DSİ'ye göre, su hizmetleri alanında ihtiyaç duyulan miktar ise 25 milyar dolar civarındadır (DSİ, 2009: 361).

Ülkemizde planlama konusunda en önemli kurum olarak gösterebileceğimiz DPT, su hizmetlerinde finansman sorununun çözülebilmesi için, su hizmetleri sektörüne özel sektörün katılması gerektiğini dile getirmiştir. DPT'ye göre, özel sektör yap-işlet-devret modeliyle piyasaya girmelidir. Belediyeler ise denetleme görevini yerine getirmelidir (DPT, 2000: 175).

3.6. Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Su yönetimi konusu, birçok uluslararası kuruluş ve toplantıda ele alınmıştır. 1972'de Stockholm'de ilk kez dile getirilen suyun özelleştirilmesi fikri, daha sonra yapılan hemen her uluslararası toplantıda gündeme getirilmiştir.

Su yönetiminde, özelleştirmeye gidilmesi yönünde politikalar oluşturan kuruluşların başında, aslında devletlerin oluşturmuş olduğu, DB ve BM gelmektedir. IMF'yi de buna eklemek gerekir. Özellikle IMF ve DB, su kaynaklarının özelleştirilmesi konusunda, ülkelerdeki su özelleştirmelerini, vermiş olduğu özelleştirme kredileri ile desteklemektedir.

Su yönetimi konusunda, model olan ülkelerden biri Fransa'dır. Fransa'nın su yönetimi yapısı, merkezden yerele doğru örgütlenmiştir. Bu örgütlenme şeklinde, koordinasyona büyük önem verilmiştir. Bunun yanında, su hizmetlerinin yerine getirilmesinde, yerellik esas alınmıştır. Su ile ilgili konularda, her çevreden kişi ya da kurum, görüş açıklayabilmektedir. Fransa'da, su hizmetlerinin küçük bir bölümünü özel şirketler yapmaktadır. Almanya'da su yönetiminde, geçmişten gelen devlet geleneğinin de etkisiyle, yerel yönetimlerin oldukça önemli görevler üstlendiği bir sistem vardır. Bu sistemde, yerel ihtiyaçlar dikkate alınmıştır. Amerika'da ise, eyalet yönetimi sisteminde yer alan özellikler, su yönetiminde de görülmektedir. Bazı eyaletler zengin su kaynaklarına sahiptir. Bu eyaletler su kaynakları üzerinde tasarruf yetkisine sahiptir. Su yönetimi her ne kadar yerel yönetimler bazında üstlenilmişse de, eyaletlerin su konusunda yapmış oldukları eylem ve planlar, merkezin su konusunda yapmış olduğu planlarla çelişmeyecektir.

Ülkemizde su kaynakları yönetimine ilişkin uygulamalar, Cumhuriyetin ilk yıllarında, Osmanlı su yönetim sisteminden etkilenmiştir. Türkiye, su kaynakları yönetimi konusunda çok başlı bir yapıya sahiptir. Genelde tüm dünyayı etkisine alan küresel ısınma su kaynakları konusunda ülkemizi de olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanında, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan finansman sorunu Türkiye için de geçerlidir. Türkiye, su hizmetlerinin altyapı ve onarımı ve aynı zamanda yeni kaynaklar bulmak için gereken finansmanı su satışından sağlayamamaktadır. Türkiye'de su hizmetlerinin kaliteli bir şekilde yerine getirilmesi için özel sektörün finansal gücüne ihtiyaç vardır. DSİ'nin su hizmetlerine özel sektörün girmesi için önermiş olduğu sitem yap-işlet-devret modelidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de temiz su kaynakları tehdit altındadır. Bu tehdidin kaynağı ister evsel atıklar ister sanayi atıkları olsun, sonuç olarak içilebilir temiz su kaynakları kaybedilmektedir. Su kaynaklarına sorunsuz bir şekilde erişmek ve gelecek kuşaklara aktarabilmek insanlık için hayati derecede önemlidir.

Su kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanımı üzerinde kafa yorulan sorun alanıdır. Son yıllarda, bu sorunu çözmek için farklı teoriler ve yöntemler ortaya konmuştur. Sadece ulusal düzeyde değil, uluslararası arenada, devletlerarası toplantılarda ve uluslararası konferans ve forumlarda su kaynaklarının yönetimi sorunu tartışılır olmuştur. BM ve DB gibi kuruluşların konuya ilgileri hayli fazladır. İlk önceleri BM konuyla ilgili sorunları çözebilmek adına, su hizmetlerinin kamu kuruluşları tarafından yerine getirilmesi gerektiğini belirtirken, daha sonraları, özellikle 1980’li ve 1990’lı yıllardan sonra, özel sektörün su yönetimi ve su kaynakları kullanımındaki sorunları çözebileceğine vurgu yapmaya başlamıştır.

Rio’dan Johannesburg’a, Dublin ve Beşinci DSF İstanbul’a uzanan süreçte su kaynaklarının yönetimi ve su hizmeti konuları çokça tartışılmıştır. Adı geçen toplantılarda, su kaynaklarının korunması gereği kadar, suyu kim yönetmeli sorusuna cevap da aranmıştır. Genel olarak bakıldığında su kaynaklarının yönetimi işini özel sektörün yapması gerektiği üzerinde bir kanı hâkim olmuştur. Yerel yönetimler, su yönetiminde inisiyatif sahibi olsa dâhi, su hizmetlerinin görülmesi işinin özel sektöre bırakılmasının yararlı olacağı ileri sürülebilir. İster su kaynakları yönetiminin sorunlarının çözümü, isterse küresel şirketlerin isteği yönünde atılmış adımlar olsun, BM ve DB’nın vermiş olduğu ve su yönetiminde özel sektörün yer almasına yönelik krediler, dünyada su yönetiminde özel şirketlerin payını giderek artırmaktadır. İşte bu noktada özel sektörün su kaynakları yönetiminde oynayacağı veya oynaması gereken rolün bilinmesi gerekmektedir. İnsanlar, su hizmetlerinin yerine getirilmesi hususunda kamu kuruluşlarının sahip oldukları özelliklerden ve imkânlardan daha fazlasını beklemektedirler.

Kamu sektörünün, son yıllarda bazı alanlarda yapmış olduğu müşteri odaklı iş görme anlayışının, kamu tarafından toplumsal bir hizmet olarak görülen su kaynaklarının yönetimi ve su hizmetleri gibi konularda da geçerli olup olmayacağı bilinmemektedir. Kamu sektörü, toplum için son derece önemli bir hizmet olan su hizmetlerinin yönetimini üstlenmiştir. Yapısı gereği toplumun ihtiyaçlarına, maliyetleri göz ardı ederek ve kâr amacı gütmeyen bu hizmetleri yerine getirmektedir. Her ne kadar bir avantaj gibi görünse de, kısa vadede olmasa bile, orta ve uzun vadede bu durum dezavantaja dönüşebilir. Su hizmetleri görülmektedir ama bir de bunun maliyeti vardır. Eğer maliyeti karşılamayan bir hizmetten bahsediyorsak burada bir sıkıntı var demektir. Su şebekesinin bakımı, kaynakların korunması ve gelişimi, yeni su kaynaklarının bulunması gibi zorunluluklar ya karşılanamayacak ya da devletin diğer yollarla (vergiler, vs.) elde ettiği gelirlerle kendini finanse edecektir. Tabii ki devlet, bu finans kaynaklarını, su hizmetlerinin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için harcamış olacaktır.

Bir de, hizmet kalitesine değinmek gerekir. Son yıllardaki bazı uygulamaları saymazsak, kamunun halkı müşteri olarak görmediği söylenebilir. Eğer halk hizmet sağlanan bir müşteri değil de, kendisine devlet tarafından herhangi bir şey bahşedilen konumunda olursa, o devletin ne şeffaf olması ne de halka hesap vermesi beklenebilir.

Su kaynaklarının yönetimi ve su hizmetlerinin yönetilmesinde ısrarla üzerinde durulan bir diğer aktör ise özel şirketlerdir. Öncelikle özel şirketler sahip oldukları finansal güçle, su kaynaklarının karşı karşıya kalmış olduğu yeni kaynak bulma gereği ve mevcut kaynakların bakımı ve geliştirilmesi gibi sorunlara cevap verebilecek güçtedir. Özel şirketler “Suyu su öder” ilkesinden yola çıkarak, su hizmetlerinin sunumunda meydana gelebilecek tüm maliyetleri fiyatlara yansıtabilir ve elde etmiş olduğu gelirle kendini finanse edebilir. Özel sektörün bir diğer artısı ise, müşteri odaklı olarak hareket etmesidir. Özel sektör su hizmetleri sağladığı kişileri birer müşteri olarak görmektedir. Bu nedenle, şeffaf bir yapılanma ve hesap verebilirlik gibi konular halk tarafından daha cazip görülebilir. Aynı şekilde piyasadaki rekabet ortamı da, müşteri konumunda olan halka olumlu bir şekilde yansımaktadır. Fiyatların yüksek olması engellenmiş olacaktır. Fakat öncelikle müşteri odaklı bir sistemde, tüm bunların sağlanabilmesi için piyasa ne monopol (tek satıcı) ne de oligopol (birkaç satıcı) piyasası koşullarında olmalıdır. Müşteri odaklı olarak ve sadece yüksek kâr elde edecek yönde fiyatlandırmanın önlenmesi için en çok işe

yarayacak olan piyasa koşulu, piyasanın *atomize* (çok fazla alıcı ve satıcının bir arada bulunması) durumunda bulunduğu ortamdır. Çok fazla su hizmeti sağlayan şirketin bulunması, hizmet kalitesi açısından özel sektörün, yeni bir kamu kuruluşu gibi görünmesine engel olacaktır. Bunun yanı sıra, atomize koşulunun sağlanmadığı bir piyasada, su fiyatlarının makul bir miktarda olması beklenemez. Dünyadaki örneklere bakıldığında, buna benzer durumlarla karşılaşmaktadır. Bu ülkelerde su tekellerinden dolayı fiyatlar oldukça yüksek durumdadır.

Kamunun mu yoksa özel sektörün mü su hizmetlerini görmesi gerektiği konusunda, bu iki modelden birinin uygulanacağı ülkedeki sosyo-ekonomik durumun oldukça iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Hemen şunu da belirtmekte fayda vardır: Özel ve kamu ortaklığında yaşanan tecrübeler göstermektedir ki, kamunun kararlarda daha etkin olduğunu göstermektedir. Gelişmekte olan ya da az gelişmiş bir ülke ile gelişmiş olan bir ülke arasında farklar bulunmaktadır. Bir tarafta kişi başına düşen geliri on binlerce dolarla ifade edilen gelişmiş bir ülke, diğer tarafta ise, günlük birkaç dolara çalışan insanların yaşadığı az gelişmiş bir ülke vardır. Yine sanayisi gelişmiş ve su hizmetlerinin görülmesi işini yerine getirebilecek onlarca şirket, diğer tarafta ise bir ya da iki küresel şirketin faaliyet gösterdiği bir su piyasası bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki insanlar için, su hizmetlerinin kamu ya da özel sektör tarafından işletilmesi çok fazla sorun yaratmayabilir. Su hizmetlerinin özel sektör eliyle görülmesi ve çok fazla şirketin varlığı fiyatlarda büyük bir artışa sebebiyet vermeyecektir. Aynı şekilde, kamunun su hizmetlerini üstlenmesi de gelişmiş ülkelerde var olan, hesap verebilirlik ve kaliteli hizmet verme anlayışından dolayı, fazla bir sorun yaratmayacaktır. Az gelişmiş ülkelerde durum daha karmaşıktır. Suyun fiyatlandırılmasının, belki de en önemli faydası, suyu israf etmenin önüne geçme düşüncesidir. Burada suyun fiyatlandırılması halinde yoksul halkın karşı karşıya kalacağı sıkıntılı durum ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlar incelendiğinde uygulanacak yönetim sisteminin, su kaynaklarının korunmasını, geliştirilmesini ve toplumun her kesiminden insanın ihtiyacını karşılayabilecek niteliğe sahip olmasını mümkün kılacak şekilde tasarlanması gerekir.

Su kaynaklarının özelleştirilmesi sürecinde en fazla sorun az gelişmiş ülkelerde yaşanacaktır. Bu ülkelerde, bir iş özel sektöre verildikten sonra asıl amacı kâr elde etme olan özel sektörden düşük fiyatlandırma yapmasını beklemektedir. Aynı şekilde kamu

sektöründen, su hizmetlerini yerine getirirken maliyeti hesaba katmadan belirlemiş olduğu su fiyatlandırmasının yanında, üstün hizmet kalitesi de beklenmektedir.

Ülkemizde suyla ilgili sorun, su politikalarının üretilmesi noktasındadır. 1953 yılında DSİ'nin kurulması ve daha sonra planlı döneme geçilmesi, su yönetimi ve politikaları için bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye'nin sanayileşmekte olan bir ülke olduğu ve bu hedef doğrultusunda, çevreye verilen zararın gereği kadar önemsenmediği söylenebilir.

Türkiye'de su kaynakları yönetiminde yer alan kuruluş sayısı oldukça fazladır. Suyla ilgili kurumların fazlalığı, su kaynaklarının yönetilmesi konusunda bir takım sorunlara neden olmaktadır: Kararların yavaş alınması, yetki karmaşası, merkezin yerel isteklere cevap verememesi, vs.

Su yönetimi dendiğinde ilk akla gelen kuruluş DSİ olmaktadır. Sular üzerindeki tasarruf yetkisi bu kuruluşa aittir. Ülkemizdeki su hizmetleri bu kuruluş tarafından yerine getirilmektedir. Ne var ki, su hizmetlerinde etkinliği artırabilmek için, DSİ'nin hâlihazırdaki bütçesinden daha fazla kaynağa ihtiyaç olduğu belirtilmektedir.

Türkiye'de su hizmetlerinin görülmesinde merkezi bir yapı mevcuttur. Fakat son yıllarda paketlenmiş su satan özel şirketlerin sayısı da sürekli artmaktadır. Piyasada birçok yabancı şirket mevcuttur ve bunlar yüksek gelirler elde etmektedir.

Dünya için geçerli olan su kaynaklarının etkin yönetimi sorunu Türkiye için de geçerlidir. Türkiye'de içilebilir temiz yeraltı ve yerüstü suları, potansiyellerinin altında değerlendirilmektedir. Bu sorunun çözülmesi için önemli yatırımlara ve politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanması için, ister kamu ister özel sektör olsun, bir şekilde su kaynaklarının ve havzalarının iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve yeni temiz su kaynaklarına ulaşılabilmesi gerekmektedir. Şimdiki ve gelecekteki neslin temiz, içilebilir ve uygun fiyata satın alınabilir su hizmetleri alabilmeleri için bu yatırımlar gereklidir.

Türkiye'de etkin bir su yönetimi sisteminin kurulması için, öncelikle hizmette halka yakınlık ilkesi esas olmalıdır. Bilindiği gibi, suyun çok ucuz olması suyun israf edilme riskiyle karşı karşıya kalınmasına neden olabilmektedir. Ülkemizde, su kaynaklarının etkin

ve sürdürülebilir bir şekilde kullanımı için, ister kamu, ister özel sektör yönetimi olsun, suyun fiyatlandırılması gerekmektedir. Fakat su fiyatlandırılırken göz önüne alınması gereken husus, bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı, buna paralel olarak da kişi başına düşen gelirin farklı olmasıdır.

İşte bu noktada önerebileceğimiz çözüm, yukarıda bahsedildiği gibi yerel özellikleri de dikkate alarak, hem yerel halkı mağdur etmeyecek hem de su kaynaklarının asgari seviyede de olsa bakımını yapabilecek ve gelişimine yardımcı olabilecek şekilde fiyatlandırılmasıdır. Tam bu noktada karşımıza optimum fiyatlandırma gerekliliği çıkmaktadır. Su kaynakları yönetimi ve hizmetlerinde etkinlik sağlanabilmesi için, içerisinde kamu sektörü ve özel sektörün aynı anda bulunduğu bir piyasa da önerilebilir. Böylelikle insanlar, istediği yerden ve kendine göre en uygun fiyattan su gereksinimlerini karşılayabilirler.

Sonuç olarak, Türkiye'deki su hizmetlerinin sağlanması işi, ne ideolojik nedenlere ne de küresel çıkarlara hizmet etmelidir. Ülkemizde su yönetimindeki en büyük iki sorun olan, finansal yetersizlik ve yetki karmaşası, özel sektörün gerekliliğini ortaya koysa da, su hizmetlerini, özelleştirmek için özelleştirmek ya da sadece devlet yapısını diye devlete yaptırmak, pek uygun olmayabilir. Suların en etkin ve verimli bir şekilde kullanılması, yerel ihtiyaçlardan kaynaklanan gerekler ve kişilerin istediği yerden hizmet alabilme hakkı da göz önüne alınarak sağlanabilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ABce-Türkiye Tarım ve Çevre İttifakı (2006), **Türkiye'nin Su Reçetesi**,
www.ziyaguney.com/dosyalar/dokumanlar/turkiyeninsurecetesini.pdf (20.10.2010).

Acartürk, Ertuğrul (t.y.), **Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumunda Alternatif Yöntemler**, <http://www.econturk.org/yerelyonetimler.doc> (26.04.2011).

Akdoğan, A. Arğun (2006), ‘‘4. Dünya Su Forumu ve İstanbul’da Düzenlenecek 5. Dünya Su Forumu Üzerine’’, **Memleket Mevzuat Dergisi**, s. 39-42.

Akın, Mutluhan ve Akın, Galip (2007), ‘‘Suyun Önemi, Türkiye’de Su Potansiyeli, Su Havzaları ve Su Kirliliği’’, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi**, 49(2), 105-118.

Akkuzu, Erhan ve Mengü, Gülay Pamuk (2008), **Küresel Su Krizi ve Su Hasadı Teknikleri**, ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi.

Aksungur, Nilgün ve Firidin, Şirin (2008), **Su Kaynaklarının Kullanımı ve Sürdürebilirlik**, SUMAE Bülteni.

Aktan, Coşkun Can (1990), **Özelleştirme Tercih: Bir Analiz**,
www.canaktan.org/.../ozellestirme/hanke-ozellestirme.htm, (20.10.2010).

Aküzüml, Turhan, Evsahibioğlu, A. Nejat ve Çakmak, Belgin (2009), **Su Yönetimi, Su kullanım Stratejileri ve Sınır Aşan Sular**, Türkiye Ziraat Mühendisliği VII Teknik Kongresi.

Apaçık, Erdal ve Emre, Emel, **Küreselleşmenin Su Kullanımına Etkileri**,
www.meteoroloji.org.tr/.../TEBLIG_kuresellesmenin_su_kul_etkileri.doc, (20.10.2010).

Akkaya, Cansen ve diğlerleri (2006), ‘‘Avrupa Birliği Su ereve Direktifinin Türkiye’de Uygulama Olanakları’’, **TMMOB Su Politikaları Kongresi**, Cilt.1 içinde (195-204), Ankara: TMMOB Yayınları.

Atalık, Ahmet (2007), **Su Kaynaklarının zelleştirilmesi Onların Daha İyi Yönetilmesi Olamaz**, [www.mulkiyederigi.org/index.php?...iklim...kyoto-protokolue\(20.10.2010\)](http://www.mulkiyederigi.org/index.php?...iklim...kyoto-protokolue(20.10.2010)).

Ateşoğlu, Nadir ve Diğlerleri (2010), ‘‘Otoriter Kamu Yönetimi Anlayışından Vatandaş Odaklı Anlayışa Geçiş Mümkün mü’’ **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 2(1), 51-60.

Atılğan, Ahmet (2008), ‘‘Su ve Şehir’’, **Hizmet-İş Dergisi**, Sayı. 128’in Eki, 1-13.

ATO Su Bildirisi (2008), ‘‘10 Soru 10 Yanıt-Ankara’nın Su Sorununa özüm Önerileri’’, http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/70a009cf37d7723_ek.pdf (20.10.2010).

_____ (2004), **Ankara’nın Su Sorunu ve özüm Önerileri**, <http://www.eraren.org/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=30> (20.10.2010).

Ayar, Zeynep (2007), Su Kaynaklarının Ekonomi Politikası: Türkiye Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aygün, M. Süha (2007), **Akarsu Havzalarında Stratejik Yönetim Planlarının Oluşturulması: Gediz Havzası Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Babuş, Deniz (2005), **Küresel Isınma Sorununun Uluslararası Çevre Politikaları İrdelenmesi ve Türkiye’nin Yeri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Bakır, N. Nadi (2001), **Türkiye’nin Hidroelektrik Potansiyelinin Yeniden Değerlendirilmesi**, <http://www.ere.com.tr> (25.05.2011).

Batal, Salih (2010), **Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Temel Özelliği**, <http://www.mevzuatdergisi.com201004a06.htm>. (20.10.2010).

Bays, Leonard (1991), **Urbanization and Birth-rate Toward Global Water Progress**, London: Century Press.

Birleşmiş Milletler (2000), “Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi”, www.un.org/millenniumgoals (25.04.2011).

Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (2004), “Stockholm Deklarasyonu”, http://www.ekoses.com/ekolojikyasamportali/bpg/publication_view.asp?iabspos=1&vjob=vdoid,147030 (14.04.2011).

Bozbeyoğlu, Fatma (2008), “Sermaye “Suya Erişim” Raporunu Açıkladı : “Su Sermayedir, Sermaye Sermayedarındır”, **Haber Bülteni**, Sayı.2008/4, 75-77.

Bulut, Elif (2008), “Su Haktr”, **Haber Bülteni**, Sayı. 2008/4, 63-66.

Çakıter, Pınar Tuba (2004), “Avrupa Birliği Kriterlerinde Bütünleşik Çevre”, web.deu.edu.tr/gundem21/sunu.ppt (25.04.2011).

Çepel, Necmettin ve Ergün, Celal (2003), **Suyun Önemi ve Ekolojik Sorunları**, www.tema.org.tr/Sayfalar/.../Pdf/.../SuyunOnemiEkolojikSorunlar.pdf(31.01.2010).

Çınar, Tayfun (2006), “Neoliberal Su Politikaları Doğrultusunda, İller Bankası, DSİ ve İller Bankasının Değişen Rolü”, **Haber Bülteni**, Sayı. 2006/3, 70-78.

Çınar, Tayfun ve Özdiñç, Hülya K. (2006), **Su Yönetimin, Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri**, 1. Baskı, Ankara: Memleket Yayınları.

Çolakoğlu, Elif (2008), **Suya Erişim Bağlamında Su Güvenliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çongar, Behiç (2006), ‘‘Türkiye’nin Su Kaynakları ve Su Politikaları’’, **Haber Bülteni**, Sayı. 2006/3, 40-45.

Diler, Ömer (2008), Suyun Fiyatlandırma Politikaları Çerçevesinde Sanal Su Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dinler, Zeynel (2003), **İktisada Giriş**, 9. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

DSİ Genel Müdürlüğü (2008a), **5. Dünya Su Forumu Bölgesel Hazırlık Süreci Türkiye Bölgesel Su Toplantıları**, İzmir: DSİ Yayınları.

_____ (2008b), **2007 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara: DSİ Yayınları.

_____ (2008c), **Türkiye’de Hidroelektrik Enerji Üretiminde DSİ’nin Rolü**, Ankara: DSİ Yayınları.

DSİ (2009), **2008 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara: DSİ Yayınları.

DPT (2000), **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: DPT Yayınları.

DPT (2001), **8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Su Havzaları, Kullanımı ve Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara: DPT Yayınları.

____ (2007), **9. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Toprak ve Su Kaynaklarının Kullanımı ve Yönetimi**, Ankara: DPT Yayınları.

Dursun, Abdülkadir (2006), **Kutsal Topraklar ve Paylaşılamayan Sular: Fırat ve Dicle**, 1. Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Duru, Bülent (2007), **Avrupa Birliği Çevre Politikaları**, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/817/1151.doc (25.03.2011).

Dünya Su Forumu Bülteni (2009), **5. Dünya Su Forumu Günlük Raporu**, No,16, İstanbul: İİSD Yayınları.

Eğerci, Petek (2006), **Türkiye'nin Avrupa Birliği Su Politikasına Uyum Durumunun Kurumsal ve Yasal Çerçeve Açısında İncelenmesi ve İleriye Yönelik Öneriler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Ekinci, Abdullah (2009), Belediye Şirketlerinin Özelleştirilmesi Üzerine Bir Modelleme, [www.muhasabenet.net/makale_abdullah%20ekinci_smmm_beleدية%20sirketlerinin%20ozellestirilmesi%20uzerine%20bir%20\(20.10.2010\).](http://www.muhasabenet.net/makale_abdullah%20ekinci_smmm_beleدية%20sirketlerinin%20ozellestirilmesi%20uzerine%20bir%20(20.10.2010).)

Emrealp, Sadun (2005), **Türkiye Yerel Gündem 21 Programı**, 2. Baskı, İstanbul: IULA-EMME Yayınları.

Encyclopedia of Banking and Finance (1962), Boston, The Bankers Publishing Co.

Erdoğan, Aydın (2006), **Küresel Kamu Yönetimi Reformu Döneminde Kent Yönetiminde Özelleştirme Tercihi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erol, Arzu (1993), **Türkiye'de Su Kalite Yönetimi: İdari ve Yasal Yapı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Eryılmaz, Bilal (2005), **Kamu Yönetimi**, İstanbul: Erkam Yayınları.

Evcimen, Taylan Ulaş (2009), **Sürdürülebilir Kalkınmadan Dünya Su Forumuna**, www.politeknik.org.tr/.../1282-surdurulebilir-kalkinmadan-dunya-su-forumuna-taylan-ulas-evcimen-.html, (20.10.2010).

Firidin, Şirin ve diğerleri (2008), “Su Kaynaklarının Kullanımı ve Sürdürülebilirlik”, **SUMAE Yunus Araştırma Bülteni**, 8(2), 9-11.

Geray, Cevat (1998), “Yerel Yönetimler ve Çevre”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, 7(3), 57-64.

Gönenç, İ. Ethem (1996), *Avrupa, Amerika ve Asya Ülkelerinde Su Yönetimi ve Türkiye Uygulaması*, [www.igemportal.org/.../Avrupa,%20Amerika%20ve%20Asya%20ülkelerinde %20Su](http://www.igemportal.org/.../Avrupa,%20Amerika%20ve%20Asya%20ülkelerinde%20Su) (24.09.2010).

Görer, Nilgün (2002), ‘‘Yer Kürenin SU Gündemi: 22 Mart Dünya Su Günü Etkinlikleri’’, *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*, 3(11-12), 18-21.

Güçlü, Alper (2007), Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye’nin Çevre Politikaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güler, Birgül A. (1999), **Su Hizmetleri Yönetimi: Genel Yapı**, 1. Baskı, İstanbul: TODAİ.

_____. (2005), **Devlette Reform Yazıları**, Paragraf Yayınları

Güler, Birgül A. ve diğerleri (2007), **Türkiye için Su Politikası Nedir**, www.yayed.org.tr/resimler/ekler/3dc7ed1010d3c3b_ek.pps (26.10.2010).

Günce Dergisi (2010), **Su Kaynakları Yönetimi**, Sayı 20.

Güven, Ayşe Güneş (2006), **1997 Kyoto Protokolü’nün Oluşumu ve Uluslararası Çevre Politikalarına Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hall, David ve diğerleri (2005), ‘‘Kamu ve Özel Sektör Su Hizmetlerinin Karşılaştırılmalı Verimliliği’’, **Güven-İş Emek Araştırma Dergisi**, Sayı 2005(2), 41-47.

Hanke, Steve H. (t.y.), **Özelleştirme Tercihi: Bir Analiz**, (Çev. Coşkun Can Aktan), http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/ozellestirme/hanke-ozellestirme.htm (20.10.2010).

Harmancıoğlu, Nilgün ve Dalkılıç Yıldırım (2008), ‘‘Avrupa Birliği Su ereve Direktifinin Türkiye’de Uygulama Olanakları’’, **TMMOB 2. Su Politikaları Kongresi**, Cilt.2 içinde (415-423), Ankara: TMMOB Yayınları.

Hindistan, Deniz (2010), **Ekonomik Bir Varlık Olarak Su ve Suyun Değerinin Bilinmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Illich, Ivan (1985), **H₂O and Water of Forgetfulness**, Dallas: Heyday Books.

İçöz, Erhan (2009), **Sudaki zelleştirme Tehlikesi**, <http://www.arkitera.com/h38780-sudaki-ozellestirme-tehlikesi.htm> (20.10.2010).

İmer, Sencer (2005), **Diplomasinin Odağındaki Su**, www.jmo.org.tr/resimler/ekler/aa21dd9979a2b2d_ek.pdf?tipi, (20.02.2011).

İnce, Murat (2008), **Liberal ve Marksist zgrlk Anlayışlarının Karşılaştırılması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Menekşe K. (2007), **Atık Su ve İçme Suyu şebeke Hizmetlerinde zelleştirme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Karadağ, Aybike Ayfer (2006), ‘‘Avrupa Birliği Su Politikaları erevesinde Türkiye’deki Su Kaynakları Yönetiminin Değerlendirilmesi’’, **TMMOB Su Politikaları Kongresi**, Cilt. 1 içinde (210-218). Ankara: TMMOB Yayınları.

_____ (2008), ‘‘Türkiye Su Kaynakları Yönetimine İlişkin Sorunlar ve çözüm nerileri’’, **TMMOB 2. Su Politikaları Kongresi**, Cilt. 2 içinde (389-399), Ankara: TMMOB Yayınları.

Karakaya, Nusret (2000), **Efteni Havzasında Su Kalite Yönetimi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Karakaş, Mustafa (2007), Su Hukuku Bağlamında Su Kaynakları Yönetimi: Kurumsal ve Hukuksal Yapı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kartal, Filiz (2006), ‘‘Suyun Metalaşması, Suya Erişim Hakkı ve Sosyal Adalet’’, **TMMOB Su Politikaları Kongresi**, Cilt. 2 içinde (478-485), Ankara: TMMOB Yayınları.

Keleş, Ruşen ve Harmancı, Can (2005), **Çevre Politikası**, 5. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Kıbaroğlu, Ayşegül (2006), ‘‘Küresel Su Politikaları ve Havza Yönetimi’’, Haber Bülteni, Sayı. 3, 46-49.

Kilim, Esra E. ve diğerleri (2009), **Su Politikası: Küresel Su Politikalarının Ulusal ve Yerel Ölçekte Yansımaları**, http://www.csoy.biz/index.php?option=com_content&view=article&id=9:su-politktr-kueresel-su-poltkalarinin-ulusal-ve-yerel-olcekte-yansimalari&catid=8:makaleler&Itemid=13 (20.10.2010).

Küçük, İsmail (2006), **TMMOB Meteoroloji Mühendisleri Bülteni**, www.meteoroloji.org.tr/duyurular/panel_ikucuk.doc.

Marmara, Aylın (2006), Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mengü, Gülay P. ve diğerleri (2008), ‘‘Küresel Su Krizi ve Su Hasadı Teknikleri’’, **ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi**, 5(2), 75-85.

Mill, John Stuart (2004), **Hürriyet Üstüne**, Ankara: Liberte Yayınları.

Minibaş, Türkel (2007), ‘‘Globalizmde Suyun Ekonomi Politikası’’, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, Sayfa. 23-36, İzmir: TMMOB Yayınları

Mises, Ludwig von (2010), **Kadir-i Mutlak Devlet**, (Çev. Yusuf Şahin), Ankara: Liberte Yayınları.

Meriç, B. Teoman (2004), “Su Kaynakları Yönetimi ve Türkiye”, **Jeoloji Mühendisliği Dergisi**, 28(1), 27-38.

National Geographic Türkiye dergisi (2010), **Su**, Sayı. 108.

Öktem, Yalçın A (1996), **Sapanca Gölü Su Kalite Yönetimi İçin Egölem Modeli**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Orhon, Derin (2010), Su Yönetiminde Temel Sorunlar ve Çözümler: Türkiye Avrupa Birliğini Yakalayabilir mi, **Günce Dergisi**, Sayı 40(2).

Özbay, Özdemir (2006), “Türkiye Su Mevzuatının Geçirdiği Evreler ve Günümüzde Durum”, **Haber Bülteni**, Sayı. 2006/3, 37-39.

Özbay, Zoleikha (2004), **Avrupa Birliği İle Uyum Sürecinde Türkiye'nin Su Hukuku, Su Politikası ve Su Kaynakları Yönetimi Modeli**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Özer, Serap (2007), **Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde Çevre Yönetim Sistemleri Uygulamaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Pamukçu, Konuralp (2000), **Su Politikası**, 1. Baskı, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Pope, Victoria (2010), Hangi Kentte Ne Kadar Su Kullanılıyor, **National Geographic**, Sayı 108.

Resmi Gazete (2006), **9. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013**, Sayı. 26215, Ankara.

Robert, Jean (2003), **Suyun Ekonomi Politikası**, (Çev. Metin Duran ve Diğerleri), Ankara: Ütopya Yayınevi.

Salihoğlu, Serhat (2006), “Dünya Su Konseyi: Su Forumları ve İstanbul 2009”, **Haber Bülteni**, Sayı. 2006/3, 33-36.

Saysel, Ali K (2007), **Su Savaşları**, www.bgst.org, (20.10.2010).

Serencam Uğur (2007), Doğu Karadeniz Bölgesindeki Küçük Akarsuların Hidroelektrik Potansiyellerinin Analizi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Su Özelleştirme, **Dünya Su Forumu ve Suyun Özelleştirilmesi**.
http://www.emo.org.tr/ekler/a51645e378e1c0e_ek.pdf?dergi=5 (21.01.2011).

Şahin, Yusuf (2005), **Küresel Isınma Fetişizmi**, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

TC Çevre ve Orman Bakanlığı (2010), **Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri Değerlendirme Raporu 2007-2008**, Ankara 2010(9).

Tandırcıoğlu, Haluk (2002), “Geçiş Ekonomilerinde Özelleştirme”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(3), 198-226.

Tamer, Nilgün Görer (2006), “Dünyada ve Türkiye’de Su Hizmetleri Yönetim Politikalarının Değerlendirilmesi”, **TMMOB Su Politikaları Kongresi**, Cilt. 2 içinde (447-450). Ankara: TMMOB Yayınları.

TEMA (2004), Su Çalıştayı, Ankara: TEMA Yayınları.

TMMOB Çevre Mühendisleri Odası (2007) , Globalizm de Suyun Ekonomi Politikası, 7. Ulusal Çevre Mühendisleri Kongresi Yaşam, Çevre, Teknoloji, İzmir.

_____ (2008), **2007 Su Raporu**, http://www.yapi.com.tr/HaberDosyaları/Detay_suyun-metalasmasi-suya-erisim-hakki-ve-sosyaladalet_828.html?HaberID=63424, (21.09.2010).

_____ (2009), **Ücretsiz Temiz Su Hakkımız**, <http://www.cmo.org.tr/index.php/haberler/basn-acklamalar/812-uecretsiz-temiz-su-hakkmz> (20.10.2010).

_____ (2009), **‘Dünya Su Forumları ve Suyun Özelleştirilmesi’** <http://www.cmo.org.tr/index.php/haberler/basn-acklamalar/732-duenya-su-forumuna-doru-su-haktr-satlamaz> (20.10.2010).

TMMOB 2. Su Politikaları Kongreleri Sonuç Bildirisi (2008), http://alternatifసుforumu.org/index2.php?option=com_content&task=emailform&id=15&itemid=34, (30.01.2011).

TMMOB Su Kongreleri Ardında, www.e-imo.imo.org.tr/dosyadizin/wpx/tmmobsupolitikalari-ardindan.pdf, (03.02.2011).

TMMOB (2007), Planlama, Sayı. 41, Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayınları.

_____ (2009), **Küresel Su Politikaları ve Türkiye**, 1. Baskı, Ankara: TMMOB Yayınları.

TMMOB Jeoloji Mühendisleri Yönetim Kurulu (2006), **Neden Su?**, Sayı. 2006/3, Ankara: Haber Bülteni.

TODAİE (1999), **Su Hizmetleri Yönetimi, Genel Yapı**, Ankara 1999.

Tokathoğlu, Mircan Y. (2005), **Küreselleşme ve Kamu Hizmetleri**, 1. Baskı, Bursa: Aktüel Yayınları.

Turgut, Nükhet (1995), ‘Kirlenen Öder İlkesi ve Çevre Hukuku’. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 44(1-4), 607-654.

Türkeş, Murat (2009), İklim Değişikliğiyle Savaşım Kyoto protokolü ve Türkiye, Mülkiye 32 (259).

TÜSİAD (2008a), Küresel Su Krizine Çözüm Arayışları: Şebeke Suyu Hizmetlerine özel Sektör Katılımı, Dünya Örnekleri Işığında Türkiye İçin Öneriler, No. 470, Ankara: Yayınları.

_____ (2008b), Türkiye’de Su Yönetimi: Sorunlar ve Öneriler, Sayı. 469, Ankara: TÜSİAD Yayınları.

Uluğbay, Hikmet (2007), Nehirleri Özelleştirmenin Bedelin Kim Öder?, http://www.ulugbay.com/blog_hikmet/?p=50, (20.10.2010).

Ulusoy, Ahmet ve Vural, Tarık, Yerel Hizmetleri Özelleştirme Yöntemleri, www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/yerel_hizmet.doc, (20.10.2010).

URL ‘‘ BUSKİ’nin Özelleştirilmesine Karar Verildi’’, <http://www.dunya.com/haberArsiv.asp?id=66790> (29.05.2011).

URL ‘‘5. Dünya Su Forumu <http://www.cevreorman.gov.tr/COB/dunyaSuforumu.aspx?sflang=tr> (10.11.2010).

URL, ‘‘TMMOB (2009) Ücretsiz Temiz Su Hakkımız’’, <http://www.cmo.org.tr/index.php/haberler/basn-acklamalar/812-uecretsiz-temiz-su-hakkmz> (20.10.2010).

URL, ‘‘Çevre ve Orman Bakanlığı (2009) 5. Dünya Su Forumu’’, <http://www.cevreorman.gov.tr/COB/dunyaSuforumu.aspx?sflang=tr> (03.02.2011).

URL, ‘‘Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi (2010) Su Yönetimi, Su Kullanım Stratejileri ve Sınırşan Sular’’, www.zmo.org.tr/etkinlikler/teknikkongre/ (21.02.2011).

URL, “Dünya Su Konseyi ve Dünya Su Forumları”, (2011),
<http://www.ivmedergisi.com/d%C3%BCnya-su-konseyi-d%C3%BCnya-su-forumlar%C4%B1.html> (15.05.2011).

USİAD (2007), **Su Raporu: Ulusal Su Politikası İhtiyacımız**, İstanbul: USİAD Yayınları.

USİAD (2009), **5. Dünya Su Forumunda, Mevcut Eğilimler Su Sorununu Artıracaktır**, No.37, İstanbul: USİAD Yayınları.

Uzunoğlu, Hande ve Boran, Şebnem (2009), **Dünya Su Forumunun Ardından**,
www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/.../dünyasuforumu_huzunoglusboran.pdf
(29.01.2011).

Üstün, Tarık T. (1998), **Köyceğiz Gölü Su Kalite Yönetimi İçin Egölem Modeli**,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yayla, Atilla (2002), **Liberalizm**, 4. Baskı, Ankara: Liberte Yayınları.

_____ (2004), **Siyaset Teorisine Giriş**, 4. Baskı, Ankara: Siyasal Yayınları.

Yenici, Elif (2010), **Havza Ölçeğinde Su Kalite Yönetimi: Büyük Menderes Nehir Havzası Örnek Çalışması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yıldırım, Uğur ve Diğerleri (2003), **Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımının Türkiye’ye Yansımaları: GAP’ta Sürdürülebilir Kalkınma ve Yerel Gündem 21**,
<http://yayin.todaie.gov.tr/dergi.php?Cilt=12&Dergi=3> (26.04.2011).

Yıldız, Dursun (2009), **Su Üzerine İnce Stratejiler**,
www.usiad.net/phocadownload/makaleler/Su_Uzerine_Ince_Stratejiler.pdf
(20.10.2010).

Yıldız, Necati (2005),”Biraz Ciddi, Biraz Şaka, Acı Ama Gerçek”, TMMOB Maden Mühendisleri Odası, Sayı. 73 içinde (46-49), Ankara: TMMOB Yayınları.

Yılmaz, Selim (2006), “Meta Fetişizminde Yeni Açılımlar”, Haber Bülteni, Sayı. 3, 50-55.

_____ (2003), **Su Ticari Yapılabilen Bir Değerdir,**
<http://www.antimai.org/mkl/sy03ikkolcu.htm>, (23.10.2010).

ÖZGEÇMİŞ

Emrah Firidin, 1985 yılında Giresun'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Giresun'da tamamladı. 2008 yılında Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun olup, aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisansa başladı ve 2009 yılında aynı Üniversite'de araştırma görevlisi olarak işe başladı. Halen bu görevi sürdürmekte ve Trabzon'da ikamet etmektedir. Firidin, İngilizce bilmektedir